

NYELVEKBEN GAZDAG EURÓPA

TRENDEK AZ EURÓPAI TÖBBNYELVŰSÉGI
POLITIKÁKBAN ÉS A GYAKORLATBAN

Támogatta:

Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság

Az egész életen át tartó tanulás programja

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerzők nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásért.

SZERKESZTETTE: Guus Extra és Kutlay Yağmur

FORDÍTOTTA: Bartha Csilla, Nagy Noémi, Hattyár Helga

TARTALOM

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	2	3. RÉSZ : ORSZÁGJELENTÉS : MAGYARORSZÁG	
BEVEZETÉS	5	<i>Bartha Csilla</i>	75
LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK ÉS MEGVITATÁS		Kisebbségi/nyelvi helyzetkép.....	75
<i>Guus Extra és Kutlay Yağmur</i>	7	Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:.....	75
1. RÉSZ : ÚTBAN A NYELVI POLITIKÁK ÉS GYAKORLATOK EURÓPAI MUTATÓI FELÉ		Nyelvek az óvodai nevelésben.....	76
<i>Guus Extra és Kutlay Yağmur</i>	12	Nyelvek az alapfokú oktatásban.....	77
1.1 A többnyelvűséget támogató európai szereplők.....	13	Szervezet.....	77
1.2 A háromnyelvű formula és a többnyelvűség.....	18	Oktatás.....	79
1.3 A projektben vizsgált nyelvváltozatok.....	20	Nyelvek a középfokú oktatásban.....	80
1.4 A kutatásban érintett nyelvhasználati szinterek.....	21	Szervezet.....	80
1.5 Adatgyűjtés és a három város megközelítés.....	22	Oktatás.....	81
1.6 A kutatás módszertana.....	24	Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban.....	83
2. RÉSZ : EREDMÉNYEK A NYELVEKBEN GAZDAG EURÓPA PROJEKT ORSZÁGAINAK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSÉBŐL		Szakképzés (három intézményben).....	83
<i>Kutlay Yağmur, Guus Extra és Marlies Swinkels</i>	27	Felsőoktatás (három intézményben).....	84
2.1 Nyelv a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban.....	28	Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztásban és a sajtóban.....	86
2.2 Nyelv az iskola előtti (óvodai) nevelésben.....	33	Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában.....	87
2.3 Nyelv az általános iskolai oktatásban.....	36	Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten.....	87
2.4 Nyelv a középfokú oktatásban.....	44	Szóbeli kommunikációs lehetőségek.....	88
2.5. Szektorok közötti perspektívák az óvodai, az általános iskolai és a középiskolai oktatás vonatkozásában.....	53	Írásbeli kommunikációs lehetőségek.....	89
2.6 Nyelv a szakoktatásban, -képzésben (további oktatásban) és a felsőoktatásban.....	55	Nyelvek az üzleti életben (21 vállalat).....	91
2.7 Nyelv az audiovizuális tömegtájékoztásban és a sajtóban.....	59		
2.8 Nyelv a közszférában és a közszolgáltatásokban.....	62		
2.9 Nyelv az üzleti életben.....	65		
2.10 Az oktatáson kívüli többnyelvűségi profilok keresztmetszeti távlatai.....	69		
Az I. és II. részhez felhasznált irodalom.....	70		
Fogalomtár.....	73		
Függelék.....	73		

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A Nyelvekben Gazdag Európa koordinációs csapata:

Karin Berkhout, a Babylon Csoport titkára, Tilburgi Egyetem
Guus Extra, a Nyelvek és Kisebbségek elnöke, Tilburgi Egyetem
Simon Ingram-Hill, a Nyelvekben Gazdag Európa projektigazgatója, British Council (2012. szeptemberétől)
Martin Hope, a Nyelvekben Gazdag Európa projektigazgatója, British Council (2009-2012. augusztus)
Christiane Keilig, kommunikációs koordinátor, British Council
Eilidh MacDonald, projektkoordinátor, British Council
Nadine Ott, korábbi vezető projektmenedzser, British Council
Aneta Quraishy, vezető projektmenedzser, British Council
David Sorrentino, kommunikációs menedzser, British Council
Marlies Swinkels, Kulturális Tanulmányok Tanszék, Tilburgi Egyetem
Kutlay Yağmur, a többnyelvűség egyetemi docense, Tilburgi Egyetem

A Nyelvekben Gazdag Európa Irányító Csoportjának tagjai:

Juan Pedro de Basterrechea, adománygyűjtési és értékesítési igazgató, Cervantes Intézet
Prof.dr. Guus Extra, a Nyelvek és Kisebbségek elnöke, Tilburgi Egyetem
Mário Filipe, alelnök, Camões Intézet
Simon Ingram-Hill, Magyarországi igazgató, British Council (2012. szeptembertől)
Martin Hope, Benelux államok és EU Hivatal igazgatója, British Council (2012. augusztusig)
Thomas Huddleston, politikai elemző, Migrációs Politika Csoport
Tony Jones, vezető tanácsadó, Angol Nyelvi Fejlesztés, British Council
Elidir King, a Languages Company igazgatója
Ulla-Alexandra Mattl, a brüsszeli EUNIC koordinátora
Xavier North, a francia nyelvnek és Franciaország nyelveinek általános megbízottja
Aneta Quraishy, vezető projektmenedzser, Nyelvekben Gazdag Európa
Joe Sheils, a Nyelvoktatási és Nyelvpolitikai Részleg korábbi elnöke, Európa Tanács
Wolf von Siebert, projektmenedzser, Nyelv és Integráció, Goethe Intézet
Liliana Szczuka-Dorna, a Modern Nyelvi Tanszék vezetője, Poznani Műszaki Egyetem

Partnerkonzorcium:

Az LRE – *A többnyelvűségi politikák trendjei Európában* első kiadása a megbízott partnereinkből álló konzorcium alapos és hosszútávú közreműködésének köszönhetően jöhetett létre, akiknek rendkívül hálásak vagyunk a befektetett energiájukért és elkötelezettségükért:

Ausztria: EDUCULT, Denken und Handeln im Kulturbereich

Bosznia–Hercegovina: Szarajevói Egyetem, Filozófiai Kar

Bulgária: Szófiai Egyetem, Klasszikus és Modern Filológia Kar

Dánia: Dán Nyelvi Tanács

Észtország: Országos Vizsga- és Képesítési Központ

Franciaország: Observatoire Européen du plurilinguisme

Németország: Hamburgi Egyetem, LIMA – A Nyelvi Sokféleség Kezelése Városi Területeken; Goethe Intézet

Görögország: Délkelet-Európai Kutatóközpont

Magyarország: Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont

Olaszország: Università per Stranieri di Siena, LEND

Litvánia: Litván Társadalomkutató Központ, Munkaügyi és Társadalmi Kutatások Intézete, a Litván Nyelvért felelős Állami Bizottság

Hollandia: Tilburgi Egyetem – Babylon, a Multikulturális Társadalmi Tanulmányok Központja; Fríz Akadémia

Lengyelország: Intézet a Minőségi Oktatásért

Portugália: ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet, Camões Intézet

Románia: Oktatás 2000+ Központ, EuroEd Alapítvány

Spanyolország: Cervantes Intézet, Nebrijai Egyetem, Kulturális Tanszék, Barcelonai Egyetem

Svájc: Fribourgi Egyetem, Többnyelvűségi Intézet

Ukrajna: Szociális és Politikai Pszichológiai Intézet

Egyesült Királyság: Languages Company, Velszi Nyelvi Tanács, CLT – Nemzeti Nyelvi Központ (a kezdeti kutatások vezetője)

Társult partner

Európa Tanács, Strasbourg Modern Nyelvek Európai Központja, Graz

Szeretnénk köszönetet mondani továbbá az alábbi országokban működő British Council kollégákból álló csapatnak az értékes közreműködésért és segítségért:

Ausztria: Martin Gilbert

Belgium: Julia Kofler és Kirsi Suutarinen

Bosznia–Hercegovina: Samir Avdibegovic és Alisa Mulalic

Bulgária: Tzvetanka Panova

Dánia: Dorte Friis és Brid Conneely

Észtország: Ursula Roosmaa

Franciaország: Marianne Garcia

Németország: Michael Croasdale

Görögország: Aliko Weedall

Magyarország: Vas Viktória és Bíró Ágota

Olaszország: Susan Costantini

Litvánia: Vilma Bačkiūtė

Hollandia: Manon de Rujiter, Aleksandra Parcinska és Canan Marasligil

Lengyelország: Alicja Dudziak

Portugália: Fátima Dias

Románia: Ruxandra Popovici

Spanyolország: Raquel Fernandez Montes

Spanyolország (Katalónia): Isabella Petith

Svájc: Caroline Morrissey és Simon Brimblecombe

Ukrajna: Irina Sukhinina és Elena Gorsheniova

Egyesült Királyság: Tony Jones

Egyesült Királyság (Wales): Simon Ford

Végül szeretnénk kifejezni őszinte elismerésünket a szakértőknek, lektoroknak és az országjelentések készítőinek, akik megosztották részletes tudásukat azon adatokról, amelyeken ez a jelentéstervezet alapul:

Ausztria

Michael Wimmer, EDUCULT

Anke Schad, EDUCULT

Waldemar Martyniuk, Európa Tanács, ECML

Bosznia–Hercegovina

Ivo Komsic, Szarajevói Egyetem, Filozófiai Kar

Jasmin Dzindo, Szarajevói Egyetem, Filozófiai Kar

Bulgária

Gueorgui Jetchev, Szófia Egyetem

Galina Sokolova, Szófia Egyetem

Dánia

Sabine Kirchmeier-Andersen, Dán Nyelvi Tanács

Lektor

Prof. Anne Holmen, Angol, Német és Újlatin Nyelvek Tanszéke, Koppenhágai Egyetem

Észtország

Kersti Sostar, Országos Vizsga- és Képesítési Központ

Franciaország

A francia Irányító Csoport tagjai:

Louis Jean Calvet, Provence-i Egyetem

Christos Clairis, Európai Többnyelvűségi Observatórium (Observatoire Européen du Plurilinguisme)

Valérie Drake, Külügyminisztérium

Claire Eytramiana, Francia nyelvi és Franciaország nyelvei általános delegáció

José Carlos Herreras, Európai Többnyelvűségi Observatórium (Observatoire Européen du Plurilinguisme)

Michel Lefranc, Oktatásügyi Minisztérium

Francois Monnanteuil, Oktatásügyi Minisztérium

Xavier North, Francia nyelvi és Franciaország nyelvei általános delegáció

Christian Tremblay, Európai Többnyelvűségi Observatórium (Observatoire Européen du Plurilinguisme)

Claude Truchot, Strasbourg-i Egyetem

Németország

Joana Duarte, Hamburgi Egyetem, LIMA

Ingrid Gogolin, Hamburgi Egyetem, LIMA

Patrick Grommes, Hamburgi Egyetem, LIMA

Emel Özcep, Hamburgi Egyetem, LIMA

Barbara Thiel, Goethe Intézet

Uwe Mohr, Goethe Intézet

Wolf von Siebert, Goethe Intézet

Rolf C. Peter, Goethe Intézet

Heike Uhlig, Goethe Intézet

Görögország

Dr Sara Hannam, Oxford Brookes Egyetem
Evangelia Papatanasiou, Délkelet-Európai Kutatóközpont
Zoi Tatsioka, Délkelet-Európai Kutatóközpont
Nikos Zaharis, Délkelet-Európai Kutatóközpont

Magyarország

Bartha Csilla, Magyar Tudományos Akadémia, Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont
Nagy Noémi, Magyar Tudományos Akadémia, Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont

Olaszország

Monica Barni, Università per Stranieri di Siena
Silvia Minardi, IEND – lingua e nuova didattica

Litvánia

Boguslavas Gruževskis, Litván Társadalomkutató Központ
Julija Moskvina, Litván Társadalomkutató Központ
Irena Smetonienė, a Litván Nyelvért Felelős Állami Bizottság

Hollandia

Cor van der Meer, Fríz Akadémia
Saskia Benediktus, Fríz Akadémia

Portugália

Lachlan Mackenzie, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Fabíola Santos, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Lis Gonçalves, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Nuno Carvalho, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Maria Helena Mateus, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Cristina Faustino, Camões Intézet

Románia

Anca Nedelcu, Oktatás 2000+ Központ
Monica Dvorski, Oktatás 2000+ Központ
Stefan Colibaba, EuroEd Alapítvány
Anca Colibaba, EuroEd Alapítvány
Monica Vlad, EuroEd Alapítvány
Calin Rus, Interkulturális Intézet, Temesvár

Spanyolország

Marta Genís, Nebrijai Egyetem
Ivan Igartua, Kulturális Tanszék
Xavier Vila, Barcelonai Egyetem

Svájc

Raphael Bertele, Fribourgi Egyetem, Többnyelvűségi Intézet
Bernhard Lindt, Fribourgi Egyetem, Többnyelvűségi Intézet
Susanne Obermayer, Fribourgi Egyetem, Többnyelvűségi Intézet

Ukrajna

Lyubov Naydonova, Szociális és Politikai Pszichológiai Intézet

Egyesült Királyság

Phillip Harding-Esch, Languages Company
Dr. Elidir King, Languages Company
Teresa Tinsley, Alcantara Communications
Nick Byrne, Londoni Közgazdasági és Politikatudományi Iskola, Nyelvi Központ
Hywel Jones, Velszi nyelvi bizottsági tag
Meirion Prys Jones, Velszi Nyelvi Tanács
Lektorok:
Prof. Mike Kelly, Southamptoni Egyetem
Wales: Prof. Colin Williams, Cardiffi Egyetem
Korábban:
Kathryn Board, CILT Nemzeti Nyelvi Központ
Youping Han, CILT Nemzeti Nyelvi Központ
Nick Joujou, CILT Nemzeti Nyelvi Központ

BEVEZETÉS

Martin Hope, *Nyelvekben Gazdag Európa projektigazgató (2009-2012. augusztus)*

Az Egyesült Királyság nemzetközi kulturális kapcsolatokkal foglalkozó szervezeteként a British Council elkelezett az Egyesült Királyság és más országok népei közti hosszú távú kapcsolatok és bizalom kiépítése iránt. A *Nyelvekben Gazdag Európa (LRE)* projekt, amelyet az Európai Unió nemzeti kulturális intézeteit összefogó hálózattal (az EUNIC-kal) és elkelezett európai partnerek hálózatával folytatunk, pontosan ennek a kulturális misszióknak a lényegi gondolatához kötődik. Az LRE-n keresztül a célunk az, hogy a politika alakítóit és alkalmazóit nagyobb együttműködésre ösztönözzük a többnyelvűséggel kapcsolatos jó politikák és gyakorlatok kialakításában. Ezen politikák biztosítják, hogy a nyelveket és kulturális cserekapcsolatokat továbbra is támogassák és bátorítsák az iskolákban, egyetemeken, valamint a szélesebb társadalom körében. Elengedhetetlennek tartjuk mindezt annak érdekében, hogy a különböző életkorú európai lakosság szélesebb nemzetközi látásmódot alakítson ki, és hogy Európa mint egész sikeres üzleti tevékenységet folytasson a 21. század feltörekvő gazdasági hatalmaival.

1934-es megalapítása óta a British Council a világ minden táján – személyes részvételt igénylő, illetve újabban online kurzusokon keresztül – támogatja az angoltanulókat, hogy hatékonyabban kommunikáljanak más országok polgáraival, és hogy növeljék foglalkoztatási kilátásaikat. Ezenkívül minisztériumokkal és regionális oktatási hatóságokkal is együttműködünk az angoltanárok szakmai fejlődését elősegítendő. Ami azonban kevésbé ismert, az az erőteljes támogatás, amelyet az idegen nyelvek tanulásának ösztönzéséhez nyújtunk az Egyesült Királyságban – Idegen Nyelvi Segítő programunkkal, az Egyesült Királyság-beli iskolák számára készült idegen nyelvű tankönyvek fejlesztésén, valamint a külföldi országok tanáraival és tanulóival folytatott iskolai partnerségek ösztönzésén keresztül. 2012-ben több mint 2500 nyelvi segítő látunk vendégül az Egyesült Királyságban Franciaú, németül és spanyolul beszélő országokból, valamint Olaszországból, Kínából, Japánból, Ománból és Oroszországból. E segítő támogatják általános- és középiskolai idegennyelv-tanárainkat, hozzájárulva az Egyesült Királyság-beli osztálytermek kulturális légkörének gazdagításához.

Az LRE projekt a kultúrák közötti párbeszédnek és az iránt a sokféleség iránt való elkeleződésünk része, mely a körülöttünk lévő világ nyelveinek rendkívüli változatosságában és gazdagságában nyilvánul meg. A projekt első szakasza ezzel a partnerországok aktuális nyelvi politikáira és gyakorlataira vonatkozó alap kutatásunk eredményeit bemutató kötettel zárul, rámutatva, mennyire „gazdagok nyelvekben” ezek az országok. Kutatásunkban meghatározott nyelvi változatok, idegen nyelvek, regionális vagy kisebbségi nyelvek, bevándorlók által használt nyelvek és nemzeti nyelvek vizsgálatát tűztük ki célul: Az utóbbi vonatkozásában különösen arra összpontosítottunk, mennyire támogatják intézményeink az újonnan érkezők nemzetnyelv-tanulását, ami mind az oktatás, mind a foglalkoztatás számára kiemelt jelentőséggel bír.

Kutatásunk természetesen az oktatás színterét helyezte a középpontba, ahol a nyelveket általában tanítják és tanulják, de ezen kívül a tömegtájékoztásban, a közszférában és az üzleti életben megnyilvánuló nyelvi politikákat és gyakorlatokat is vizsgáltuk. Úgy véljük, hogy az iskolán kívüli nyelvekben gazdag környezet legalább olyan fontos a más nyelvek és kultúrák tisztelésének és ismeretének kiépítésében, mint maga a formális oktatás. A jó nyelvi gyakorlatok a látogatók és helyi lakosok számára egyaránt vonzóbbá teszik a városokat, a jó nyelvi gyakorlat az üzleti életben versenyelőnyt jelenthet a vállalkozások számára, a sok nyelven elérhető televízió- és rádióműsorok nagyobb toleranciát és nyitottságot teremtenek bármely társadalomban.

Az Európai Bizottság által társfinanszírozott *Nyelvekben Gazdag Európa* projekt átfogó célkitűzései a következők:

- a jó gyakorlatok cseréjének elősegítése a kultúrák közötti párbeszéd és a társadalmi befogadás előmozdítása érdekében a nyelvtanuláson és nyelvtanuláson keresztül;
- a nyelvi politikák és gyakorlatok fejlesztése terén megvalósuló európai együttműködés előmozdítása számos oktatási ágazat és a szélesebb társadalom körében;
- a figyelem felhívása az Európai Unió és az Európa Tanács nyelvtanulással és nyelvi sokszínűséggel foglalkozó ajánlásaira.

A jelen könyvben bemutatott első kutatási szakasz egy platformot kínál a nyelvi politikák európai alakítóit és alkalmazóit közötti hálózatok és partnerségek létrehozásához. Célunk egy 1200 fős hálózat létrehozása az iskola előtti nevelés, a formális oktatási szektor, az egyetemek és főiskolák, az üzleti élet, a városi közszféra, a tömegtájékoztás, valamint a bevándorló szervezetek szereplőivel. Úgy véljük, csak akkor teremthetünk nyelvekben valóban gazdag társadalmakat, ahol megértjük a nyelvek közösségeink és társadalmaink összetartásában és jólétében játszott fontos szerepét, ha mindezen csoportok együtt dolgoznak.

Az eddigi munka nem jöhetett volna létre a partnerekből és kutatókból álló konzorcium segítségével nélkül, akiknek ezúton szeretném megköszönni elkelezettségüket és türelmüket. A Tilburgi Egyetem *Babylon, a Multikulturális Társadalmi Tanulmányok Központjának* csapata – Guus Extra, Kutlay Yagmur és Marlies Swinkels; Karin Berkhout támogatásával – külön köszönetet érdemel, amiért elvégezte a kutatás megtervezésének rendkívüli feladatát, összegyűjtve az adatokat és megjelentetve az eredményeket ebben a kötetben.

Remélem, hogy az előzetes kutatási eredményeket serkentőnek találják majd, és úgy vélik, hogy ezek hozzájárulnak a nyelvek hasznosságáról folyó vitához az Önök országában. Vitathatatlan, hogy létezik egy nyelvekben gazdag Európánk; a kihívás, amellyel szembe kell néznünk az, hogy miként hozzuk ki ebből a legtöbbet mindannyiunk javára.

Az Európa Tanács (ET)

A nyelvpolitika terén a Nyelvekben Gazdag Európa (LRE) projekt az Európa Tanács többéves hagyományára, valamint a negyvenhét tagállamban folytatott széles körű munka eredményeire épít. Ennek megfelelően a Tanács elfogadta a projektvezetők, a British Council és az EUNIC (European Union National Institutes for Culture – az Európai Unió Nemzetek Kulturális Intézete Egyesülete) felhívását, hogy kapcsolódjon be a kezdeti fejlesztési és kísérleti szakaszba, különösen politikai eszközeinek használatát illetően.

A közös értékekre és a kontextusok sokszínűségének tiszteletben tartására alapozva az Európa Tanács összeurópai fórumot biztosít a szakértelem és a tapasztalatok megosztására.

Az Európai Tanács ennek szellemében támogatja a projekt átfogó célkitűzéseit: a jó gyakorlat megosztását a kultúrák közötti párbeszéd és a társadalmi befogadás előmozdítása érdekében, a nyelvi politikák és gyakorlatok fejlesztése terén zajló európai együttműködés ösztönzését, valamint a figyelem felhívását az európai értékekre és vezérelekre. Az Európa Tanács célkitűzése, hogy az LRE projekt eredményeire támaszkodva megvizsgálja, hogyan lehetne politikai eszközeinek és tevékenységeinek hatását minél jobban erősíteni a nyelvi sokszínűség, valamint a többnyelvű és interkulturális oktatás elősegítése érdekében.

Az Európa Tanács köszönetét szeretné kifejezni a szerzőknek és a projektvezetőknek a munkájukért; az ET tisztában van azzal, mekkora kihívást jelentett a projekt számára egy különösen bonyolult konstrukciónak, valamint annak végrehajtásának felvázolása több mint húsz különböző kontextusban. Az ehhez a tervezetthez kapcsolódó konzultáció várhatóan lényeges információkkal szolgál majd a pontosítás következő szakasza számára.

Bár az Európa Tanács iránymutatást nyújtott politikájára és az ahhoz kapcsolódó tevékenységeire vonatkozóan, nem vállal felelősséget ezen jelentés vagy a vonatkozó akár nyomtatott, akár elektronikus formátumú dokumentumok tartalmáért; azért a felelősséget teljes mértékben a szerzők viselik.

Az Európa Tanács egyezményeiről, ajánlásairól, eszközeiről és kormányközi együttműködési tevékenységeiről a teljes körű és legfrissebb információk az Európa Tanács honlapján található.

DG II – Demokrácia Főigazgatóság

Demokratikus Állampolgárság és Részvétel
Igazgatóság - Oktatási Osztály

Nyelvpolitikai Főosztály

www.coe.int/lang

Többnyelvű és interkulturális oktatási célú források
és hivatkozások platformja

Modern Nyelvek Európai Központja

www.ecml.at

Legfontosabb megállapítások és megvitatás

Guus Extra és Kutlay Yağmur

A különböző nemzeti és regionális kontextusban alkalmazott többnyelvűségi politikák és gyakorlatok összevetésének nehézségei ellenére a jelen tanulmányban bemutatott összehasonlító adatok gazdag forrást biztosítanak a nemzetek közti különbségek tanulmányozásához. A többnyelvűség *elismertségének fokától* eltekintve megállapíthatjuk, hogy mind a 24 vizsgált országban/régióban léteznek többnyelvűségi politikák és gyakorlatok, amelyek számos uniós és európa tanácsi ajánlást követnek. A nemzetek közötti összehasonlító eredmények, valamint a jelen tanulmány 3. részében található országjelentésekben és regionális jelentésekben a kutatóink által részletezett sajátos összefüggések alapján reméljük, hogy a szakpolitikák alakítói, alkalmazói és a terepen dolgozó szakemberek képesek lesznek felismerni a jó gyakorlatokat, ami a későbbiekben a fejlesztés és a tudáscsere alapjául szolgálhat. Az alábbiakban az egyes nyelvi szinterekre vonatkozó legfontosabb megállapításokat foglaljuk össze.

Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban

- Majd mindegyik országban/régióban létezik a nemzeti és az regionális/kisebbségi (R/K) nyelvekre vonatkozó jogi szabályozás. Idegen nyelvekre vonatkozó jogszabályokat 14 országban/régióban, bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó jogszabályokat viszont csak 6 országban/régióban találunk.
- Majdnem mindegyik országban/régióban léteznek a nemzeti és az idegen nyelveket ösztönző hivatalos nyelvpolitikai dokumentumok. Az R/K nyelvek vonatkozásában 18 országban/régióban, a bevándorlók által használt nyelvek tekintetében viszont csak 4 országban/régióban találunk ilyen dokumentumokat.
- A *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját* (ECRML) a 18 vizsgált országból – Bulgária, Észtország, Görögország, Litvánia és Portugália kivételével – 11 ország ratifikálta, és Franciaország és Olaszország kormánya aláírta.
- Hivatalosan elismert R/K nyelveket az oktatásban legnagyobb számban a délkelet-európai és közép-európai országok kínálnak. Nyugat-Európában Olaszország és Franciaország tér el élesen ettől az általános szabálytól, minthogy ők a nyelvek széles választékát kínálják. A „regionális” vagy „kisebbségi” nyelv fogalmát a Charta nem határozza meg, miközben kifejezetten kizárja ebből a körből a bevándorlók által használt nyelveket. A nyugat-európai országokban a bevándorlók által használt nyelvek gyakran hangsúlyosabban vannak jelen, mint az R/K nyelvek, mégis kevésbé ismerik el, védik és/vagy támogatják őket.
- A legtöbb országban/régióban gyakorlat a hivatalos nyelvi adatok gyűjtése, többségükben három nyelvfajtára vonatkozóan: nemzeti nyelvek, R/K nyelvek, bevándorlók által használt nyelvek. A 24 országból/régióból ötben nem létezik semmilyen nyelvi adatgyűjtés: Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában, Dániában, Görögországban és Hollandiában. Portugália csak a nemzeti nyelvre vonatkozó adatokat tartja számon.

- Különbség van a hivatalos nyelvi adatgyűjtésben feltett kérdés(ek) tekintetében is. A vizsgált országok/régiók több mint fele az otthon beszélt nyelvre kíváncsi, míg mások a fő nyelvről és/vagy az anyanyelvről érdeklődnek.

Nyelvek az iskola előtti oktatásban

- Számos uniós és európa tanácsi dokumentum hangsúlyozza a korai nyelvtanulás fontosságát. Az iskola előtti oktatásban a vizsgált 24 országból/régióból 14 biztosít államilag finanszírozott kiegészítő nemzeti nyelvi támogatást minden gyermek számára. A legnagyobb időráfordítás Hollandiát és Ukrainát jellemzi.
- Idegen nyelvet ezen a szinten hét országban/régióban kínálnak: Bosznia-Hercegovina, Baszkföld,
- Bulgária, Katalónia, Észtország, Spanyolország és Ukrajna, habár ezeket rendszerint részben vagy teljesen a szülők/nevelők finanszírozzák. Leggyakrabban az angol, a francia és a német nyelvek tanulására van lehetőség.
- R/K nyelveket 17 ország/régió kínál, és ezek oktatását főként az állam/régió finanszírozza. Néhány országban a minimális csoportlétszámra vonatkozó követelmények is léteznek. A nyelvek legszélesebb választékát Ausztria, Magyarország, Olaszország, Románia és Ukrajna kínálja.
- A bevándorlók által beszélt nyelvek biztosítása az iskola előtti oktatásban még nem túl gyakori. A megfelelő tanárok és tananyagok beszerzési nehézségei ellenére ugyanakkor három ország (Dánia, Spanyolország, Svájc) támogatja a kisgyermekeket származási országuk nyelvének és kultúrájának megőrzésében és fejlesztésében. Amíg Dániában nemzeti, regionális és helyi alapok fedezik az ilyen programok minden költségét, addig Spanyolországban és Svájcban kétoldalú egyezményeken keresztül, a származási országgal közösen fedezik a tandíj egy részét.
- Spanyolország az egyetlen, amely minden nyelvtípusra vonatkozóan biztosítja a korai nyelvtanulás lehetőségét.

Nyelvek az alapfokú oktatásban

- Az uniós és európa tanácsi dokumentumok értelmében a lakóhelye szerinti ország nemzeti nyelvén/nyelvein kívül minden európai gyermeknek még két nyelvet kell elsajátítania. Olaszországot és Ukrainát leszámítva az alapfokú oktatásban az összes ország/régió biztosít kiegészítő nemzeti nyelvi támogatást az újonnan érkezők számára.
- Wales kivételével minden ország/régió arról számol be, hogy biztosítja az idegennyelvi képzést az alapfokú oktatásban. Dániában és Görögországban kettő, 18 országban/régióban pedig egy idegen nyelv tanulása kötelező. Angliában, Észak-Írországon és Skóciában az idegen nyelveket választható tantárgyként oktatják.
- Az idegen nyelveket 12 országban az általános iskola első osztályától tanítják, a középső osztályoktól kezdve 7 országban, Hollandiában, Skóciában és Svájcban pedig csak a záró szakaszban.

- A leggyakrabban tanított idegen nyelvek közé az angol, a francia és a német tartozik. Sok esetben ezek egyike az összes diák számára kötelező tantárgy. Ezen kívül kötelező vagy választható tantárgyként oktatják az olaszt, orosz és a spanyolt.
- A *tartalomalapú nyelvtanítás* (CLIL) széleskörű elterjedése az idegennyelv-oktatásban csak Spanyolországra jellemző; a módszer ugyan 13 másik országban is felbukkan, de alkalmazása nem szisztematikus.
- Hét ország számolt be arról, hogy a KER-t kifejezetten az idegennyelv-oktatásban használja, valószínűleg azonban többen is ennek elveire és megközelítéseire építik nemzeti szabályait. Az általános iskolás gyerekek által elérendő szint az idegennyelv-oktatásban a KER A1/A2 szintje.
- R/K nyelveket Dánia és Észtország kivételével 22 országban oktatnak. Az R/K nyelvi tantárgyak és az R/K nyelveken oktatott egyéb tantárgyak 20 országban nyelvi háttértől függetlenül minden diák számára elérhetőek, bár Bulgária és Görögország csak az R/K nyelvek anyanyelvi beszélőit célozza meg. A kínálat sok országban széleskörű: négy vagy több R/K nyelvet kínál tantárgyként vagy az esetek többségében az oktatás nyelveként Ausztria, Bulgária, Magyarország, Olaszország, Litvánia, Románia és Ukrajna. A tartalomalapú nyelvtanítás módszerét 12 ország/régió használja széleskörűen, míg néhány területen további 6 alkalmazza.
- A beszámoló szerinti bevándorlók által beszélt nyelvek tanítását az alapfokú oktatásban mindössze öt ország biztosítja: Ausztria, Dánia, Franciaország, Spanyolország és Svájc (Zürich kanton). Franciaországban és Svájcban bárki tanulhatja a bevándorlók nyelveit, míg Ausztriában, Dániában és Spanyolországban csak ezen nyelvek anyanyelvi beszélői. Spanyolországban és Svájcban ezeket a nyelvi órákat részben a tanítási időben tartják, míg a többi országban tanórán kívüli tevékenységként biztosítják. Bár a bevándorlók által használt nyelveket illetően elért teljesítmény nem kötődik semmilyen nemzeti, regionális vagy iskolaalapú követelményrendszerhez, a nyelvi készségek fejlődését mindenhol nyomon követik. Míg Ausztriában és Dániában a bevándorlók nyelvein tartott órákat az állam finanszírozza, addig Franciaországban, Spanyolországban és Svájcban főleg a származási ország.
- Szakképzett nyelvtanárokat az alapfokú oktatásban az alábbi célokból foglalkoztatnak a vizsgált országokban/régiókban: 24-ből 16-ban a nemzeti nyelv oktatására, 22-ből 17-ben az R/K nyelvek oktatására, 23-ből 14-ben az idegen nyelvek oktatására, és ötből kettőben a bevándorlók által használt nyelvek oktatására. Ausztriában, Angliában, Franciaországban, Olaszországban, Hollandiában, Észak-Írországon, Skóciában és Svájcban az idegen nyelveket általánosan képzett iskolai tanárok oktatják. Az alapképzés és a továbbképzés a bevándorlók által használt nyelvek kivételével a legtöbb országban/régióban széleskörűen elterjedt.
- A tanárok mobilitása az idegennyelv-oktatásban egyértelműen fejlesztésre szoruló terület: a 24-ből kilenc országban egyáltalán nem támogatják a tanári mobilitást, s csak Svájc, valamint Katalónia számolt be arról, hogy szervezett tanármobilitási programokkal rendelkezik. Többet kellene tenni a nyelvtanárok arra való ösztönzése érdekében, hogy több időt töltsenek az általuk tanított nyelv származási országában, és ezáltal magasabb szintű nyelvi és kulturális képességekre tegyenek szert.

- Számos ország tesz gyakorlati intézkedéseket annak érdekében, hogy emelkedjék a nyelvtanárok száma. Nemzeti nyelvi tanárokat Baszkföldön, Dániában, Észtországban és Svájcban; idegennyelv-tanárokat Bulgáriában, Dániában, Angliában, Frízföldön, Magyarországon, Litvániában és Ukrajnában; R/K nyelvi tanárokat pedig Baszkföldön, Bosznia-Hercegovinában, Dániában, Észak-Írországon, Skóciában, Spanyolországban és Ukrajnában toboroznak. A bevándorló nyelveket oktató tanárok toborzása érdekében egyik vizsgált ország/régió sem tesz aktív lépéseket.

Nyelvek a középfokú oktatásban

- Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatást 21 ország/régió biztosít az újonnan érkezőknek akár az osztályterembe kerülés előtt, akár utána, kivétel ez alól Dánia, Olaszország és Ukrajna.
- A várakozásoknak megfelelően mindegyik vizsgált ország/régió kínál idegen nyelveket a középfokú oktatás alsó és felső szintjén is. Jelentős különbségeket tapasztalunk ugyanakkor a kötelező nyelvek számában, a választható nyelvek kínálatában, a nyelvi készségek nyomon követésében, a tartalomalapú oktatás (CLIL) használatában, valamint abban, hogy milyen mértékben alkalmazzák a *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (KER) az elért szint értékeléséhez.
- Azok az országok, amelyek két nyelvet tesznek kötelezővé a középfokú oktatás alsó és felső szintjén is, a következők: Ausztria, Észtország, Franciaország, Lengyelország, Portugália, Románia és Svájc.
- A várakozásoknak megfelelően az idegen nyelven elérendő készségeknek a KER alapján történő meghatározása sokkal gyakoribb a középfokú oktatásban, mint az általános iskolában. 13 ország/régió kifejezetten meghatározza az elérendő szintet. Az első számú idegen nyelvnél általában a B2-es szint elérését írják elő, a második idegen nyelvnél pedig a B1-es szintet.
- Dánia, Anglia, Észtország, Görögország és Lengyelország kivételével 19 ország/régió kínál R/K nyelveket a középfokú oktatásban.
- Nemzeti/regionális vagy iskola-alapú tesztek alapján 18 ország/régió ellenőrzi az elért nyelvi készségeket. Egyedül Olaszország nem ellenőrzi ezeket. Ausztria és Wales nem határozza meg az elérendő szintet, a többi ország/régió viszont igen. Mindegyik országban/régióban díjmentes a nyelvtanítás.
- Kevés országban biztosítják szisztematikusán a bevándorlók által beszélt nyelvek oktatását (három ország biztosítja az iskola előtti oktatásban, öt ország az alapfokú oktatásban). A középfokú oktatásban a 24 országból/régióból 8 biztosít oktatást a bevándorlók által használt nyelveken: Ausztria, Dánia, Anglia, Észtország, Franciaország, Hollandia, Skócia és Svájc.
- A bevándorlók által használt nyelvek oktatását Ausztriában, Dániában, Angliában, Hollandiában és Skóciában teljes egészében az állam finanszírozza. Franciaországban és Svájcban a tandíjat a bevándorló gyerekek származási országa fizeti, Észtországban pedig a szülők. Csak Ausztria, Dánia, Franciaország nyújt lehetőséget a bevándorlók által használt nyelvek tanulására mind az alapfokú, mind a középfokú oktatásban.

- A leggyakrabban kínált idegen nyelvek közé az angol, a német és a francia tartozik, de egyéb európai nyelveken is lehet tanulni (például spanyolul vagy olaszul). Néhány bevándorlók által használt nyelvet – mint például az arab, a horvát, a lengyel, az orosz és a török nyelveket – választható idegen nyelvként kínálnak. Franciaországban és Hollandiában az arab és a török nyelv vizsgatantárgy a középiskolákban. Az orosz széleskörűen kínálják a kelet-európai országokban akár R/K, akár idegen nyelvként.
- A tartalomalapú oktatás, akárcsak az alapfokú oktatásban, elterjedt az R/K nyelvek oktatásában, az idegen nyelvek oktatása során azonban sokkal kevésbé. Utóbbi kapcsán egyedül Franciaország számolt be széleskörű gyakorlatról, 14 másik ország pedig helyi példákról adott számot.
- Az idegennyelv-tanárok jól képzettek, egyedül Észtországban és Észak-Írországon alkalmaznak általánosan képzett iskolai tanárokat idegen nyelvek tanítása céljából.
- A középfokú oktatásban valamivel jobban szervezett a mobilitás támogatása, mint az alapfokú oktatásban. Ausztriában és Katalóniában a tanárok egy szemesztert töltenek külföldön az alapképzés vagy a továbbképzés részeként. További 17 ország/régió ösztönzi és anyagilag támogatja a tanárok mobilitását. Észtországban, Franciaországban, Olaszországban, Portugáliában és Romániában azonban a tanároknak kevesebb lehetőségük van a célnyelvi országban való időtöltésre.
- Az idegennyelv-tanároknak az uniós és európa tanácsi ajánlásokkal összhangban a legtöbb országban meghatározott szintű nyelvtudással kell rendelkezniük. Ezt a szintet 8 országban/régióban a KER alapján jelölik meg. Leggyakrabban a C1-es szintet írják elő, noha Baszkföldön a B2-es szintet is elegendőnek tartják.
- Néhány ország/régió tanárhiánnyal küzd. Ők speciális intézkedésekkel próbálják a megfelelő végzettséggel rendelkező szakembereket toborozni s az embereket a nyelvtanári végzettség megszerzésére ösztönözní. A tanártoborzásban legaktívabb országok/régiók közé Skócia, Baszkföld, Anglia, Románia és Svájc tartozik; ők a négy nyelvi kategóriából legalább háromban toboroznak.
- 25 intézmény kínál R/K nyelvi kurzusokat, ebből 13-ban díjmentes a képzés. Baszkföldön, Katalóniában, Magyarországon, Észak-Írországon és Walesben mind a három vizsgált szakiskolában lehet R/K nyelveket tanulni. Bevándorlók által használt nyelveket csak négy vizsgált intézményben kínálnak. Ezek az intézmények Ausztriában, Angliában, Olaszországban és Walesben találhatóak.
- Az előzetes várakozásoknak megfelelően az angol, francia, német és spanyol kiemelkedő helyen áll az idegen nyelvek között. Ehhez néhány országban az orosz mint R/K nyelv, más országokban pedig mint idegen nyelv is társul. Néhány szakoktatási intézményben arabul is lehet tanulni. Az R/K nyelveket azon országokban/régiókban kínálják a legnagyobb számban, ahol több mint egy hivatalos nyelv van.
- Az új/elsődleges adatokat a vizsgált országok/régiók 65 általános/állami egyeteméről gyűjtöttük. Ahogy az várható volt, az oktatás nyelve az összes vizsgált európai egyetemen elsősorban a nemzeti nyelv, mivel a legtöbb esetben ez a tanulók fő nyelve, egyben az állam hivatalos nyelve is. A vizsgált intézmények többségében ugyanakkor más nyelvek használatára is van lehetőség.
- Úgy tűnik, hogy a tanári kar és a diákok nemzetközi mobilitása, valamint a globális és változatos hallgatóság csalogatásának vágya következtében sok európai egyetemen az angol második nyelvvé válik, és sok tankönyvet angolul írnak.
- Amint azt az európai intézmények is ajánlják, nagyon sok egyetem kínál nyelvi kurzusokat nem nyelvtanulók számára. A kínálat széleskörű: 31 intézményben (a vizsgált egyetemek majdnem felében) a hallgatók több mint négy nyelv közül választhatnak. A mintánkban mindössze nyolc egyetem nem biztosítja a nem nyelvtanulók számára azt a lehetőséget, hogy más nyelveken tanulhassanak. Kutatásunk tárgykörén kívül esett annak vizsgálata, hogy ténylegesen mennyit vesznek fel a nyelvi kurzusok közül.
- Majd mindegyik egyetem különös gondot fordít a nemzetközi diákok toborzására. Az egyetemek fele – saját elmondásuk szerint – külön erőfeszítéseket tesz azért, hogy bevándorló háttérrel rendelkező tanulókat vonzzon magához.
- Az európai egyetemek anyagilag is támogatják a hallgatói mobilitást, ám csak 10 vizsgált egyetem teszi kötelezővé a mobilitási programokat nyelvtanulók számára.

Nyelvek a szakoktatásban, szakképzésben és a felsőoktatásban

- Az elsődleges adatokat a 67 részt vevő város 69 legnagyobb szakoktatási és szakképzési központjában gyűjtöttük. A nemzeti nyelvet elég jól támogatják: a 69 vizsgált szakiskolából 30-ban kínálnak a nemzeti nyelven széleskörű támogató programokat – az alapvető kommunikációs készségektől kezdve a haladó készségekig. 24 intézmény korlátozott választékban kínál programokat, míg 15 intézmény egyáltalán nem nyújt nemzeti nyelvi támogatást.
- A 69 vizsgált intézményből 62-ben lehet idegen nyelveket tanulni. 15 intézményben négy, 22-ben három-négy, 25-ben egy-két idegen nyelv közül lehet választani. 41 intézmény kínál széleskörű programokat az alapvetőtől a haladó készségekig, 18 intézmény csak az alapvető készségeket oktatja. 26 intézmény a KER alapján alakítja ki programjait.

Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

- Ahhoz, hogy felmérhessük a nyelvek sokszínűségét a tömegtájékoztatásban, arra kértük kutatóinkat, hogy a vizsgált város legnagyobb példányszámban eladott újságjai alapján rögzítsék, hogy egy hét alatt a nemzeti tévé és rádió milyen nyelveken sugároz műsorokat. A legtöbb résztvevő ország/régió sugároz nem nemzeti nyelvű rádió- és tévéműsorokat is. Katalónia tévéműsoraiban széles választékát kínálja az idegen, R/K és bevándorlók által használt nyelveknek. Magyarország és Olaszország több mint tíz nyelven sugároz rádióműsorokat.

- Ami a szinkronizálást és feliratozást illeti, az LRE kutatási eredmények összevethetők a korábbi vizsgálatokkal: általában az országok/régiók körülbelül fele szinkronizálja, míg a másik fele feliratozza műsorait. A tévében és moziban egyaránt szinkronizáló országok közé Ausztria, Katalónia, Magyarország, Olaszország, Észak-Írország, Lengyelország és Spanyolország tartozik. A tévében és moziban egyaránt feliratozó országok a következők: Bosznia, Dánia, Anglia, Észtország, Frízföld, Görögország, Portugália, Románia, Skócia és Wales. A többi ország vegyes technikát alkalmaz: az egyik médium szinkronizálja, a másik feliratozza műsorait.
- A vizsgált városok legnagyobb újságárusainál és vasútállomásain kapható újságok nyelveinek felderítése érdekében kutatóink meglátogatták ezeket a helyszíneket, és a nyelvi terepfelmérés módszerét alkalmazva listát készítettek a kapható újságokról, amely egy adott helyen és időben meglévő állapotot mutat. Összességében az angol nyelvű újságok voltak a leggyakoribbak, majd a német nyelvű újságok következtek, és kicsit lemaradva a francia, orosz és olasz nyelvű lapok. Arab és török nyelvű újságok szintén szép számban szerepeltek.
- A jelnyelvek elismertségét is vizsgáltuk, valamint azt, hogy mennyire érhető el a fontosabb médiaesemények jelnyelven. A jelnyelvet Baszkföld, Dánia, Görögország, Olaszország és Lengyelország kivételével minden ország/ régió hivatalosan elismeri vagy támogatja. A siketek a vizsgált országok felében a hatóságokkal való hivatalos érintkezések során mindig használhatják a jelnyelvet. A fontos médiaeseményeken Észtországban mindig, kilenc másik országban pedig rendszeresen biztosítják a jelnyelvi tolmácsolás feltételeit. A kutatási eredmények szerint Olaszországban, Lengyelországban és Romániában viszont egyáltalán nem biztosítottak ezek a feltételek.

Nyelvek a közszférában és a közszolgáltatásokban

- Megvizsgáltuk a nyelvi politikákat és stratégiákat városi szinten, valamint azt is, hogy hány nyelven érhető el a közszolgáltatások. Ezen kívül a városok képviselői beszámoltak az oktatási, segélyhívó, egészségügyi, szociális, jogi, közlekedési, bevándorlási és turizmus-szolgáltatásokban, valamint a színházi programokban a szóbeli és írásbeli kommunikáció során ténylegesen kínált nyelvekről.
- Összesen 63 várost vizsgáltunk. A kiválasztás alapvető szempontja az volt, hogy minden ország fővárosát, második legnagyobb városát és egy olyan várost vizsgáljunk, ahol egy regionális nyelvet használnak. A kutatási beszámoló szerint a városok összesen 140, nemzeti nyelven kívüli nyelven biztosítanak szolgáltatásokat.
- A többnyelvűség ösztönzésére a városok körülbelül egyharmada rendelkezik széleskörűen gyakorolt intézményes stratégiával, és felük számolt be arról, hogy széleskörű többnyelvű szolgáltatásokat kínál. A 63 vizsgált városból mindössze tíz nem biztosít semmilyen többnyelvű szolgáltatást. 23 város alkalmazza széleskörűen a nyelvi követelmények előírásának gyakorlatát, és 18 város biztosít széleskörű nyelvi képzést munkatársai számára. Adataink szerint a legfejlettebb nyelvstratégiával rendelkező öt város sorrendje a következő: Bécs, Barcelona, London, Milánó, Krakkó.

- A többnyelvű szolgáltatások leggyakrabban a turizmusban, a bevándorlásban és integrációban, a jogi szolgáltatásokban (szóbeli kommunikáció), valamint a közlekedési szolgáltatásokban (írásbeli kommunikáció) jelennek meg. Az egészségügyi szolgáltatásokat is gyakran biztosítják több nyelven. A többnyelvű szolgáltatások szintje a kulturális szektorban (színházak) és a politikai viták/döntéshozatal során a legalacsonyabb. Az oktatási szolgáltatások sem járnak élen ezen a téren, pedig nem ezt várnánk annak tükrében, hogy milyen nagy a száma azon diákoknak (és szüleiknek), akik nem beszélnek folyékonyan az oktatás országának hivatalos nyelvét.
- 17 város a legtöbb fent említett szolgáltatását több mint 4 nyelven teszi elérhetővé, míg 23 három-négy nyelven kínálja őket. Azon városok sorrendje, amelyek saját bevallásuk szerint a legtöbb szóbeli kommunikációs szolgáltatást a legtöbb nyelven teszik elérhetővé, a következő: Aberdeen, Barcelona, Belfast, Glasgow, Lugano, Madrid, Milánó, Valencia és Zürich.
- Az írásbeli kommunikációs szolgáltatások helyzete kevésbé kedvező. Mindössze hat város nyújtja legtöbb szolgáltatását több mint négy nyelven, míg 27 város három-négy nyelvről számolt be. Mindez azt sugallja, hogy a dokumentumok több nyelven történő kiállítására kisebb hangsúly helyeződik, mint a helyszíni szóbeli tolmácsolás és közvetítés biztosítására.
- Az összes vizsgált városban az egyes nemzeti nyelvek mellett leggyakrabban angolul biztosítják a szóbeli és írásbeli szolgáltatásokat, amit a német, az orosz, a francia és a spanyol követ. A kínai és az arab is meglehetősen fontosnak tűnik; több város kínálja szolgáltatásait ezen a két nyelven. Saját régiójukban a walesit, a katalánt és a baszkot is széleskörűen használják a közszolgáltatásokban. A közszolgáltatások során leggyakrabban használt nyelvek tekintetében eredményeink hasonlóak az újságok nyelveinek eredményeihez.
- Arra következtethetünk, hogy a szóbeli és írásbeli kommunikációs közszolgáltatásoknak három célcsoportjuk van: a) a nemzetközi utazók, üzletberek és turisták; b) a bevándorló csoportok; c) az R/K nyelvek beszélői és olvasói.
- A legtöbb város honlapján a nemzeti nyelv mellett az angol a leggyakoribb nyelv, de mintánkban a német és a francia is igen elterjedt. Néhány második legnagyobb városnak több nyelven érhető el a honlapja, mint magának az adott ország fővárosának. Példának okáért: míg Róma csak olaszul és angolul nyújt információt, addig az ipari város, Milánó az olasz mellett nyolc különböző nyelven készíti honlapját. Ugyanezt a jelenséget figyelhetjük meg Krakkó és Varsó vonatkozásában is. A vizsgált regionális városok honlapjain szintén az angolt használják a leggyakrabban a nemzeti nyelv mellett.

Nyelvek az üzleti életben

- Az LRE felmérése a cégek nyelvi stratégiáit vizsgálja. Feltárja, vajon előnyben részesítik- és támogatják-e az alkalmazottak számára indított nyelvtanfolyamokat; továbbá megállapítja a az ügyfelekkel való kapcsolattartásban, illetve promóciós anyagokban használt nyelvek választékát. A vizsgált szempontrendszer három fő kategóriára bontható: általános üzleti nyelvi stratégiák, belső nyelvi stratégiák és külső nyelvi stratégiák.

- Az LRE-kutatók a vizsgálatban részt vevő összes ország/régió városaiban székelő cégek egy meghatározott köréből – összesen 484 vállalkozásról – gyűjtöttek adatokat. Négy üzleti ágazatot céloztunk meg: szállodák, pénzintézetek, építőipari vállalatok és élelmiszer áruházak. Bár a résztvevő szállodák száma a többi szektorhoz képest viszonylag magas volt, az ágazatok összességében viszonylag egyensúlyban voltak.
- Ami az általános nyelvi stratégiákat illeti, a vállalkozások negyedének van kifejezett nyelvi stratégiája, és több mint a felük veszi figyelembe a nyelvi készségeket az új alkalmazottak toborzása során. A vállalkozások negyede az alkalmazottak nyelvtanulása és interkulturális tudatossága érdekében rendszeresen ösztönzi a nemzetközi mobilitást. Ugyanakkor 70%-uk nem vezet nyilvántartást az alkalmazottak nyelvi készségeiről, és csak nagyon kevés vállalkozás él az uniós nyelvtanulási programok nyújtotta lehetőségekkel.
- A vizsgált vállalkozások 27%-a biztosítja széles körben az üzleti angol oktatását, 14%-uk kínál nemzeti nyelvi támogatást a nem anyanyelvi beszélőknek és 12%-uk támogat egyéb nyelveket. A vállalkozások viszonylag alacsony arányban rendelkeznek jutalmazási vagy előléptetési rendszerrel; 11%-uk ezt széleskörűen gyakorolja az üzleti angol vonatkozásában, ám csak 5%-uk a nemzeti nyelvet és egyéb nyelveket illetően. Ugyancsak csekély azon vállalkozások száma, amelyek partnerségeket működtetnek az oktatási szektorral az alkalmazottaik nyelvi készségeinek fejlesztése érdekében: a vállalkozások negyede rendszeresen vagy alkalmanként folytat ilyen gyakorlatot az angolra vonatkozóan, 17%-uk a nemzeti nyelven nem anyanyelvi beszélők számára, 14%-uk pedig más nyelvek vonatkozásában.
- A vizsgált ágazatokban csak kevesebb, mint a cégek fele használja az üzleti angolt a nemzeti nyelv mellett külső kommunikációjában, és 30 %-uk használ honlapján az angol és a nemzeti nyelv mellett egyéb nyelveket is.
- A vizsgált vállalatoknál az angol mellett a francia, a német, az orosz, az olasz és a spanyol jelenik meg leggyakrabban. Ez az erős európai belső piacot tükrözi. A kínai, a japán, az arab és a török nyelveket is értékeli és támogatja néhány vizsgált vállalkozás, bár talán a támogatottság mértéke a vártnál alacsonyabb.

Megvitatás

A fentebb bemutatott összehasonlító adatok érdekes trendekre mutatnak rá az európai kontextusban megvalósuló többnyelvűségi politikák és gyakorlatok tekintetében. Míg néhány ország/régió magas szinten kidolgozott politikákkal és gyakorlatokkal rendelkezik meghatározott területekkel, addig másoknak fejlődnie kell, ha összhangba szeretnének kerülni az európai ajánlásokkal, és nyelvekben gazdagabb társadalmakat szeretnének teremteni. A vizsgált *nyelvhasználati színterek* közül a legtöbb erőfeszítést a többnyelvűség ösztönzésére az alapfokú és középfokú oktatásban teszik. Ugyanakkor LRE kutatásunk a korai nyelvtanulás, a további oktatás, a felsőoktatás, a tömegtájékoztató, a közszolgáltatások és az üzleti élet területén azt sugallja, hogy az európai országok hivatalosan kinyilvánított elkötelezettsége a többnyelvűség támogatása iránt a helyi és az intézményes szinten is további cselekvési tervek és gyakorlatokat igényel.

A vizsgált nemzeti *nyelvváltozatok* közül a bevándorlók által használt nyelveket ismerik el, védik és/vagy támogatják a legkevésbé, dacára az európai szinten megvalósuló pozitív diszkriminációnak. Ha az európai városokban és vállalkozásokban több figyelmet fordítanának a nemzeti nyelven kívüli nyelvekre, befogadóbbakká válnának a növekvő európai mobilitás és migráció kontextusában.

Úgy véljük, hogy az általunk közzétett eredmények négy különböző szempontból is gyarapítják az európai nyelvi politikákkal és gyakorlatokkal kapcsolatos jelenlegi tudásunkat: (i) a résztvevő európai országok és régiók magas száma, (ii) az európai nyelvek összeállításánál kiválasztott nyelvváltozatok széles spektruma; (iii) a kiválasztott nyelvi színterek köre az oktatáson belül és azon kívül; (iv) a tanulmányunk eredményeinek az angolon kívül 23 nyelven történő közzététele és terjesztése. Az oktatáson belül és azon kívül megvalósuló nyelvi politikák és gyakorlatok óriási adatbázisát eredményező LRE-felmérés alkalmazási körét és terjedelmét összesen 260 kérdésben lehet kifejezni, amelyet 24 ország/régió 67 városában tettünk fel, és amely 6 240 pontozott és elemzett adatot jelent (ebből le kell vonni a Frízföldről hiányzó adatokat).

Ahogy a jelen kötet első fejezetéhez írt bevezetőjében elmondtuk, a projekt során kifejlesztett mutatók célja, hogy eszközként szolgáljanak az egyes országok és régiók számára abban, hogy a többnyelvűséggel foglalkozó uniós és európai tanácsi dokumentumoknak való megfelelésüket értékelhessék. E folyamat révén – mind nyilvános, mind politikai makroszinten – igyekszünk felhívni az európai, nemzeti és regionális nyelvpolitika alakítóinak figyelmét, valamint cselekvésre ösztönözni a különböző ágazatokban, más-más nyelvek érdekében és országokban tevékenykedő kulcsfontosságú szereplőket. Szívesen fogadjuk a további mutatókra vonatkozó javaslatokat, valamint a megállapításainkkal kapcsolatos észrevételeket.

1. RÉSZ

Útban a nyelvi politikák és gyakorlatok európai mutatói felé

Guus Extra és Kutlay Yağmur

Bevezetés

Ez a kiadvány a *Nyelvekben Gazdag Európa* (Language Rich Europe, LRE) projekt része, amelyet az Európai Bizottság egész életen át tartó tanulás programja keretében társfinanszíroz, és amelyet a British Council, az Egyesült Királyság nemzeti oktatási és kulturális szervezete indított útjára. A projektet a British Council irányítja, és az Európai Unió Nemzeti Kulturális Intézetei (EUNIC) és a partnerszervezeteink képviselőiből álló Irányító Csoport felügyeli.

A projekt kutatási részét a Tilburgi Egyetemen működő Babylon, a *Multikulturális Társadalmi Tanulmányok Központja* vezeti, amely az Európai Unió és az Európa Tanács határozatainak, egyezményeinek és ajánlásainak alapuló mutatókat (indexeket) fejlesztett ki a projektben részt vevő 24 ország és régió nyelvi politikáinak és gyakorlatainak vizsgálatára; elkészítette a kutatási kérdőívet, felügyelte a terepmunkát a partnerhálózatban, feldolgozta és elemezte az összegyűjtött adatokat, valamint megfogalmazta az adatgyűjtés határokön átívelő eredményeit. Kutatási partnereink minden országban az eredmények saját elemzésével egészítették ki az összegyűjtött adatokat, amelyet a jó gyakorlatok és ígéretes kezdeményezések példáival támasztottak alá.

Az LRE projekt általános célkitűzései a következők:

- a jó gyakorlatok cseréjének elősegítése a kultúrák közötti párbeszéd és a társadalmi befogadás előmozdítása érdekében a nyelvoktatáson és nyelvtanuláson keresztül;
- a nyelvi politikák és gyakorlatok fejlesztése terén megvalósuló európai együttműködés előmozdítása számos oktatási ágazat és a szélesebb társadalom körében;
- a figyelem felhívása az Európai Unió (EU) és az Európa Tanács (ET) nyelvtanulással és nyelvi sokszínűséggel foglalkozó ajánlásaira.

A projekt során kifejlesztett mutatók célja, hogy eszközként szolgáljanak az egyes országok és régiók számára abban, hogy a többnyelvűséggel foglalkozó uniós és európai tanácsi dokumentumoknak való megfelelést értékelhessék. E folyamat

révén igyekszünk felhívni – mind a nyilvános, mind a politikai makroszinten – az európai, nemzeti és regionális nyelvpolitika alakítóinak figyelmét, valamint cselekvésre buzdítani a különböző ágazatokban, más-más nyelvek érdekében és országokban tevékenykedő kulcsfontosságú szereplőket. A további mutatókra vonatkozó javaslatokat, valamint a megállapításainkkal kapcsolatos észrevételeket szívesen fogadjuk. Reméljük, hogy az itt bemutatott eredmények fontos nyomon követő esettanulmányok megírását és a mikroszintű többnyelvűségi politikákkal és gyakorlatokkal foglalkozó kutatásokat fognak újjáindítani.

Egy ilyen jellegű felmérés esetében az elérhető eredmények természetesen korlátozottak. A felmérés érvényességi korlátaival az 1.6 részben foglalkozunk. Úgy azonban véljük, hogy az általunk közzétett eredmények négy különböző szempontból is gyarapítják az európai nyelvi politikákkal és gyakorlatokkal kapcsolatos jelenlegi tudásunkat:

- a résztvevő országok és régiók magas száma – 24;
- az európai nyelvek összeállításánál kiválasztott nyelvváltozatok spektruma – vizsgáljuk az idegen, regionális/kisebbségi, bevándorlók által használt és nemzeti nyelveket, utóbbit különös tekintettel az újonnan érkezőknek nyújtott támogatás szempontjából;
- a kiválasztott nyelvhasználati szintek az oktatáson belül és azon kívül, beleértve a vizsgálatba az üzleti életet, a közszolgáltatásokat és a közszférát, valamint a tömegtájékoztatást is.
- A tanulmányunk eredményeinek 23 nyelven történő közzététele és terjesztése.

Az 1.1 és 1.2 részek a többnyelvűséget támogató szereplőkről és az úgynevezett háromnyelvű formuláról ad háttérinformációt. Az 1.3 és 1.4 részek a projektben vizsgált nyelvváltozatokat és nyelvhasználati szinteket veszik górcső alá. Az 1.5 részben az adatgyűjtést és a három-város megközelítést írjuk le. Az utolsó, 1.6 részben pedig a projektben alkalmazott kutatási módszertanra térünk ki.

1.1 A többnyelvűséget támogató európai szereplők

A nyelvi sokféleség az európai identitás egyik kulcsfontosságú jellemzője, és mind a brüsszeli EU intézmények, mind pedig a strasbourgi Európa Tanács aktívan vesz részt a nyelvtanulás és a többnyelvűség előmozdításában. Ezen két intézmény legnagyobb nyelvpolitikai ügynökségei az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatóságán belül működő *Többnyelvűségi Politikáért felelős* Egység és az Európa Tanács Oktatási Igazgatóságának Nyelvpolitikai Főosztálya. Az ügynökségek által végzett munka az érintett szervek által kiadott fontos határozatokban, chartákban és egyezményekben nyilvánul meg. Baetens Beardsmore (2008) mélyreható áttekintést nyújt az Európai Unió és az Európa Tanács eddigi, nyelveket támogató tevékenységeiről.

A europa.eu oldal keresőjének segítségével számos nyelven található többnyelvűségi kiadványokat az alábbi öt pont szerinti csoportosításban: uniós szakpolitikai dokumentumok, tájékoztató füzetek, beszámolók, tanulmányok és kutatások. Az Európa Tanács honlapján (www.coe.int/lang) közzétett anyagokat szakpolitikai fejlemények, jogszabályok és standardok, az iskolai oktatás nyelvei, bevándorlók, konferenciabeszámolók, illetve válogatott tanulmányok címszavak alatt olvashatjuk.

Az Európa Tanács különbséget tesz az egyén többnyelvű kompetenciája (többnyelvűség/plurilingvizmus) és az adott földrajzi térségre jellemző nyelvi sokszínűség (soknyelvűség/multilingvizmus) között. Az Európai Unió mindkét fogalmat egyetlen szóval, magyarul a többnyelvűséggel (angolul a multilinguálist kifejezéssel) jellemzi (néha pontosítja azzal, hogy hozzáteszi például, hogy „többnyelvű egyén”). Ebben a tanulmányban mindkét fogalmat alkalmazzuk.¹

Az Európai Unió (EU)

Az Európai Unión belül a nyelvpolitika az egyes tagállamok hatáskörébe tartozik. Az uniós intézmények ezen a területen – a szubszidiaritás elvének megfelelően – támogató szerepet játszanak. Feladatuk a tagállamok közötti együttműködés elősegítése és az európai dimenzió hangsúlyozása a nemzeti nyelvpolitikákban. Az EU három alapító testületében (az *Európai Unió Tanácsa*, az *Európai Bizottság* és az *Európai Parlament*) a többnyelvűség évek óta a figyelem középpontjában áll.

Az uniós nyelvpolitikák célja a nyelvi sokféleség védelme és a nyelvtudás támogatása, nemcsak a kulturális identitás és társadalmi beilleszkedés érdekében, hanem azért is, mert a többnyelvű állampolgárok nagyobb eséllyel látják hasznát az egységes Európa által teremtett oktatási, szakmai és gazdasági lehetőségeknek. A többnyelvűségi politika vezérelve a 2002-es barcelonai EU Tanács által megfogalmazott célkitűzés az alapkészségek elsajátításának javításáról, különösen legalább két idegen nyelv fiatal korban kezdődő tanítása által. Ennek kiindulópontja az 1995-ben megjelent Fehér Könyv az oktatásról és képzésről című kiadvány volt, amely két európai nyelv elsajátítását támogatta. A későbbi dokumentumok pedig már két nyelvről tesznek említést, az európai jelző elhagyásával. Ezen kívül a barcelonai EU Tanács egy nyelvi kompetenciamutató kidolgozását határozta el.

2003-ban az Európai Bizottság kötelezettséget vállalt 45 új intézkedés végrehajtására a nemzeti, regionális és helyi hatóságok bátorítása érdekében, hogy jelentős előrelépés történjen a nyelvtanulás és a nyelvi sokféleség elősegítése terén. Az Európai Bizottság első többnyelvűséggel foglalkozó közleményét 2005 novemberében fogadta el *Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére címmel, mely A nyelvtanulás és nyelvi sokféleség ösztönzéséről* szóló akcióttervet egészíti ki. A 2005-ös bizottsági közlemény az EU többnyelvűségi politikájának három alkotóelemét fogalmazta meg:

1. annak biztosítása, hogy a polgárok saját nyelvükön férjenek hozzá az uniós jogszabályokhoz, eljárásokhoz és információhoz;
2. a nyelvek és a többnyelvűség európai gazdaságban játszott alapvető szerepének hangsúlyozása és ennek továbbfejlesztése;
3. a polgárok ösztönzése arra, hogy több nyelven tanuljanak és beszéljenek, a kölcsönös megértés és kommunikáció javítása érdekében.

A többnyelvűség fontosságát az Európai Bizottság számára alátámasztja az is, hogy 2007 elején Leonard Orban személyében külön biztost neveztek ki a nyelvi tárca igazgatására, noha a 2009-es Barroso-átszervezés következtében a terület az oktatási, kulturális, többnyelvűségi és ifjúsági biztos feladatkörébe került. Orban biztossága idején született a Bizottság 2008-as közleménye *Többnyelvűség: európai tőke és közös elkötelezettség* címmel, amely a nyelvpolitikát olyan sokrétű témaként határozta meg, amely a többi uniós szakpolitikához is hozzájárul. A közlemény lefektette, mit kell tenni annak érdekében, hogy a nyelvi sokféleség a szolidaritás és jólét forrásává váljon. A többnyelvűségi politika két központi célkitűzése a következő volt:

- az EU nyelvi sokszínűségében rejlő értékek és lehetőségek tudatosítása, valamint a kultúrák közti párbeszéd útjában álló korlátok lebontásának ösztönzése;
- valódi lehetőségek biztosítása minden polgár számára, hogy anyanyelvén kívül további két nyelven tanuljon meg kommunikálni.

A tagállamokat arra kérték, hogy a nyelvek széles körének minél hatékonyabb tanítását biztosítsák az oktatás minden szintjén egészen korai életkortól kezdve a felnőttoktatásig, továbbá értékeljék és fejlesszék tovább a formális oktatási rendszeren kívül szerzett nyelvi készségeket. Ezen felül a Bizottság eltökélte a vonatkozó uniós programok és kezdeményezések stratégiai használatát, hogy a többnyelvűséget közelebb lehessen hozni a polgárokhoz.

¹ A magyar változatban – tekintettel arra, hogy a különbségtételt a magyar szakirodalomban nem használják, valamint az uniós dokumentumok szóhasználata sem következetes – az idegen kifejezéseket csak akkor használjuk, ha feltétlenül indokolt. Egyébiránt *többnyelvűségen* multilingvizmus és plurilingvizmus is értendő. – a ford.

A fenti bizottsági közleményt kísérő bizottsági szolgálati munkadokumentum (2008) jó áttekintést nyújt a már létező többnyelvűséget támogató uniós tevékenységekről. A 2008-as bizottsági közleményt mind az EU Tanácsa (2008), mind az Európai Parlament (2009) üdvözölte és támogatta, különös tekintettel az egész életen át tartó tanulásra, a versenyképességre, a mobilitásra és a foglalkoztathatóságra. 2011-ben a Bizottság beszámolt a 2008 óta elért fejleményekről, és teljes körű áttekintést nyújtott a vonatkozó uniós programokról. Várakozással tekintett *Az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés keretstratégiájára (Oktatás és képzés 2020)*, amelyben a nyelvtanulást prioritásként, az idegen nyelveken folytatott kommunikációt pedig az oktatás és képzés minőségének és hatékonyságának fejlesztéséhez szükséges nyolc kulcskompetencia egyikeként határozták meg. Szintén a fő készségek közé tartozik az anyanyelven folytatott kommunikáció, a közvetítés és az interkulturális megértés készsége is.

A jelentés kiemeli, hogy a nyelvi készségek elengedhetetlenek az *Új készségek és munkahelyek menetrendje* elnevezésű kezdeményezés szempontjából, mivel növelik a foglalkoztathatóságot. Ezen kívül előfeltételei a mobilitásnak, ezáltal pedig a *Mozgásban az ifjúság* elnevezésű új kezdeményezésnek. Tágabb értelemben a nyelvi készségek lehetőséget adnak a szabad mozgás és egy másik tagállam területén való letelepedés uniós jogának gyakorlására, annak támogatására és elősegítésére, valamint az uniós jog által a polgárokra ruházott széleskörű jogosítványok határokon átvitelű gyakorlásának ösztönzésére.

Az Európai Unió nyelvtanulással és –tanítással kapcsolatos legfontosabb statisztikáinak gyűjtése az Eurydice és Eurobarométer felmérésein keresztül történik. Az LRE kérdőívünk alapfokú és középfokú oktatási. panelje szempontjából Az európai iskolai nyelvtanulás legfontosabb adatai (Eurydice 2008, a 2005-ös tanulmány frissített változata) és A migráns tanulók integrációja az európai iskolákba (Eurydice 2009) című tanulmányok, valamint az Eurobarométernek az európai polgárok nyelvi készségeit és a nyelvekhez való hozzáállásukat vizsgáló két felmérése (Eurobarometer 2001 és 2006) bír a legnagyobb jelentőséggel. A Strubell és tsai. által a Bizottságnak írt jelentés (2007) számos fontos adatot tartalmaz az Unión belül az alapfokú oktatás során és a középfokú oktatás alsó és felső szintjén nyelvi tantárgyakat felvevő diákokról; ezenkívül az elemzés kitér a több nemzetet átfogó eredményekre és tendenciákra, és végül több ajánlást is megfogalmaz

Az LRE kérdőív nyomon követő verziója foglalkozhat majd a nyelvtanulók és iskolai vizsgák konkrét számával, valamint a nyelvi kompetenciák típusaival. Szinergiákat keresünk továbbá a jelenlegi LRE projekt, az Európai Nyelvi Megfigyelőrendszer (Nemzeti Nyelvi Intézetek Európai Szövetsége (EFNIL)) és az Európai Nyelvi Kompetenciamérés (ESLC) adatgyűjtése között (a folyamatban lévő munkákkal kapcsolatban ld. a két projekt honlapját). Az ELM projekt a hivatalos állami nyelvekre koncentrál, és van egy speciális része, amely az angol nyelv kontra a hivatalos állami nyelvek egyetemi szinten iskolai nyelvként történő és egyéb jellegű használatával foglalkozik. Az ESLC projekt kezdetben a tanulók által az adott oktatási rendszertől függően az alsó középfokú oktatás utolsó évében, vagy a felső középfokú oktatás második évében első és második idegen nyelvként tanult nyelvek (angol, francia, német, olasz és spanyol) terén szerzett nyelvi kompetenciákra koncentrál. Az első ESLC jelentést a közelmúltban, 2012-ben tette közzé az

Európai Bizottság; a jelentés a 14 részt vevő ország majdnem 54.000 diákjának adatait tartalmazza. A tantervtől független tesztek készültek, amelyeket standardizáltak, és az olvasási, szövegértési és írásbeli készségek felmérésére alkalmaztak a már említett és a CEFR szintekhez kapcsolódó öt nyelven. Az ESLC eredményei azt mutatják, hogy összességében mind az első, mind a második vizsgált idegen nyelven alacsony a diákok kompetenciaszintje. Ezen kívül az eredmények országonként, választott nyelvenként és mért nyelvi készségenként is nagy eltérést mutatnak.

A Bizottság legfontosabb, többnyelvűséget támogató finanszírozási programja 2007-13-ban az *Egész életen át tartó tanulás programja* (az angol nyelvű kifejezésből alkotott betűszóval: *LLP*), amely egyetlen program keretében foglalja össze a különféle európai oktatási és képzési kezdeményezéseket közel 7 milliárd eurós költségvetéssel a 7 éves időszakra vonatkozóan. Az LLP – az 1994-2006 között működő Socrates utódja – négy alprogramból áll, melyek mindegyike egy-egy konkrét oktatási ágazatot céloz meg: *Comenius* (iskolák), *Erasmus* (felsőoktatás), *Leonardo da Vinci* (szakoktatás és szakképzés) és *Grundtvig* (felnttktatás). A négy alprogramot egy transzverzális program egészíti ki, amely magába foglalja a nyelvekre vonatkozó *kulcstevékenységet* (KA) is. Végül, a *Jean Monnet* program célja az európai integrációs folyamattal kapcsolatos oktatás, gondolkodás és vita ösztönzése a világ felsőoktatási intézményeiben.

Az LLP egyik kimondott célja a nyelvtanulás és a nyelvi sokszínűség támogatása. A program különféle részeihez kapcsolódóan nyelvi projektekre, hálózatokra és egyéb nyelvi vonatkozású (pl. a diákok, tanárok és munkavállalók mobilitásához kapcsolódó) tevékenységekre lehet pályázatot benyújtani európai társfinanszírozás céljából. A program keretében bármilyen nyelv (legyen az hivatalos, nemzeti, regionális/kisebbségi vagy bevándorlók által használt) választható. A *Nyelvekben Gazdag Európa* projektet a KA2 (Hálózatok) program keretében társfinanszírozták.

Az Európa Tanács (ET)

Az 1949. május 5-én alapított Európa Tanács (ET) egy 47 tagállammal rendelkező kormányközi szervezet, amelynek sorai között megtalálható a 27 európai uniós tagállam is.

Az Európa Tanács fő célja az emberi jogok, a pluralista demokrácia és a jogrend védelme. Tevékenységét minden területen, így a nyelvpolitika terén is, ezen alapértékek mentén végzi. A nyelvpolitika a szervezet munkájának három jól elkülöníthető, de egymást kiegészítő dimenzióján alapul: az egyezményeken, az *ajánlásokon* és a *technikai eszközökön*.

Az *Európai Kulturális Egyezmény* arra ösztönzi az egyes államokat, hogy támogassák egymás nyelveinek, történelmének és civilizációjának tanulását. Az *Európai Szociális Karta* biztosítja a migráns munkavállalók és családjaik jogát arra, hogy a befogadó állam nyelvét/nyelveit tanulhassák, valamint támogatja a migráns munkavállalók anyanyelvének oktatását gyermekeik számára.

A nyelvi sokszínűség és a nyelvi jogok előmozdítása és őrzése érdekében két Európa Tanács által kötött *egyezmény* foglalkozik közvetlenül az európai követelményekkel – a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája*, valamint a *Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről*. A Charta kulturális eszköz,

amelynek célja a regionális vagy kisebbségi nyelveknek, mint az európai kulturális örökség veszélyeztetett részeinek a védelme és támogatása. A Charta lehetővé tesz olyan konkrét intézkedéseket, amelyek célja a regionális vagy kisebbségi nyelvek oktatásban és médiában való használatának támogatása, valamint ezen nyelvek használatának engedélyezése az igazságszolgáltatásban, a közigazgatásban, a gazdasági és társadalmi életben, valamint kulturális tevékenységek során. A Keretegyezmény pedig meghatározza azokat a feltételeket, amelyekre a nemzeti kisebbségekhez tartozóknak szükségük van ahhoz, hogy megőrizzék és fejlesszék kultúrájukat, és megőrizzék identitásuk alapvető elemeit, nevezetesen vallásukat, nyelvüket, hagyományait és kulturális örökségüket.

A két egyezményt ratifikáló államokat ellenőrzik a vállalt kötelezettségek betartása szempontjából.

Az Európa Tanács ajánlásai a nemzeti hatóságokra nézve irányadók a vezérelveket és a hozzájuk kapcsolódó végrehajtási intézkedéseket illetően, jogilag azonban nem kötelező érvényűek. Az ajánlások közül az alábbiak vonatkoznak leginkább ezen projektek céljaira:

- *Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (98) 6 számú ajánlása a modern nyelvekről (1998)* az interkulturális kommunikációt és a többnyelvűséget kulcsfontosságú politikai célként határozza meg, és konkrét lépéseket irányoz elő az egyes oktatási szektorok, valamint a pedagógusképzés és továbbképzés számára. Ezen ajánlás Függeléke minden egyes oktatási szektor számára átfogóan meghatározza, hogyan lehet a többnyelvűséget, mint az Európa Tanács tagállamaiban folyó nyelvoktatás következetes koncepciójának átfogó célját megvalósítani;
- *Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1383 (1998) ajánlása a nyelvi diverzifikációról* megállapítja, hogy „Európa nyelvi sokszínűsége nagy kulturális érték, amelyet őrizni és védelmezni kell,” és hogy „az Európa Tanács tagállamainak oktatásában az élő idegen nyelvek szélesebb választékát kell biztosítani. Ezzel minden európai polgár nemcsak az angolt, hanem más európai és világnyelveket is elsajátíthat a saját nemzeti, illetve regionális nyelvével párhuzamosan”;
- *Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1539 (2001) ajánlása a nyelvek 2001-es európai évről* felszólítja a tagállamokat „az Európa Tanács nyelvpolitikai kezdeményezéseinek támogatására és fejlesztésére a többnyelvűség, a kulturális sokszínűség és a népek és nemzetek közti megértés előmozdítása érdekében” valamint arra, hogy „ösztönözzék az európai polgárokat a kommunikációs készségek megszerzésére több nyelven, például az egyéni szükségleteiknek megfelelő változatos, új megközelítések kidolgozásával ...”;
- *Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (2005) 3 számú ajánlása a szomszédos országok nyelvének oktatásáról a határ menti területeken* szorgalmazza, hogy a tagállamok kormányai „többnyelvű oktatáspolitikai elveket alkalmazzanak, különösen azáltal, hogy minden szinten megteremtik a szomszédos országok nyelvi tanításának és használatának megőrzéséhez vagy bevezetéséhez szükséges feltételeket a határ menti területeken található oktatási intézményekben, valamint az adott országok nyelvének tanításához szorosan kötődő kulturális ismeretek tanításának biztosításával”;

- *Az Európai Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1740 (2006) ajánlása az anyanyelvnek az iskolai oktatásban betöltött szerepéről* szorgalmazza, hogy az európai fiatalok tanulják meg az anyanyelvüket (vagy főnyelvüket) akkor is, ha országuknak nem hivatalos nyelve; egyúttal azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a fiataloknak kötelességük megtanulni annak az országnak egyik hivatalos nyelvét, amelynek állampolgárai;
- *Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec (2008) 7 számú ajánlása a CEFR használatáról és a többnyelvűség ösztönzéséről* felvázolja a nyelvoktatásért nemzeti, regionális és helyi szinten felelős hatóságok által végrehajtandó általános alapelveket és intézkedéseket, valamint a politika kidolgozását, a tanterv- és tankönyvfejlesztést, a pedagógusképzést és az értékelést célzó konkrét intézkedéseket.

A nyelvoktatásban a „technikai” eszközök rendszerint olyan referenciaeszközök, amelyek nem normatívák, segítséget nyújtanak a politikai döntéshozóknak és a szakembereknek, és amelyeket ők saját oktatási kontextusukhoz és szükségleteikhez igazíthatnak. Ezen eszközök közé tartozik a széles körben használt *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (CEFR – magyar rövidítése KER), az *Európai Nyelvi Portfólió* (ELP), politikai iránymutatások, és számos más, a strasbourgi Nyelvpolitikai Főosztály és a grazi Modern Nyelvek Európai Központja programjai segítségével kifejlesztett gyakorlati eszköz.

A *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (2001) célja a többnyelvű oktatás elősegítése és adott használati kontextusokhoz alakítása. A KER közös alapul szolgál a második/idegen nyelvi tantervek, tankönyvek, tanfolyamok és vizsgák kidolgozása és összehasonlítása számára a dinamikus, többnyelvű, egész életen át tartó tanuláshoz. A tudományos kutatási, valamint széles körű konzultációs folyamat során kialakított KER gyakorlati eszközt biztosít ahhoz, hogy a tanulási folyamat egymást követő szakaszai során egyértelmű célokat lehessen kitűzni, valamint hogy az eredményeket nemzetközileg összehasonlítható módon lehessen értékelni. A KER a nyelvi képesítések kölcsönös elismerésének alapja, és ezáltal elősegíti az oktatási és foglalkoztatási mobilitást. A KER-t egyre többször veszik figyelembe a nemzeti tantervek reformjánál, és alkalmazzák a nemzetközi konzorciumok is a nyelvi bizonyítványokkal kapcsolatban Európában és azon kívül egyaránt. A KER több mint 35 nyelven áll rendelkezésre.

Az *Európai Nyelvi Portfólió* (2001) olyan személyes dokumentum, amelyben azok, akik már tanultak vagy éppen most tanulnak valamilyen nyelvet – akár iskolai keretek között, akár azon kívül -, nyelvtanulásukról és kulturális tapasztalataikról feljegyzést vezethetnek, és azokról visszajelzést adhatnak. A Portfólió a nyelvtanuló tulajdona; benne minden kompetencia kiértékelésre kerül függetlenül a nyelvtudás szintjétől és attól, hogy azt formális oktatási kereteken belül vagy kívül szerezte a nyelvtanuló. A Portfólió kapcsolódik a *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret*hez.

Az *Útmutató az európai nyelvpolitikák fejlesztéséhez* (2007) című külső jelentés olyan analitikus eszköz, amely referenciadokumentumként szolgálhat a nyelvoktatási politikák kialakításához vagy átszervezéséhez a többnyelvűség és diverzifikáció tervezett módon történő előmozdítása érdekében, hogy a döntések következetesen kapcsolódjanak egymáshoz.

Az Útmutató szerint a többnyelvűség olyan kompetencia, amely akár több, különböző szinten elsajátított nyelvet is magában foglal, és „olyan kommunikatív kompetencia, amelyhez a nyelvvél kapcsolatos minden ismeret és tapasztalat hozzájárul, és ahol minden nyelv kapcsolatban és kölcsönhatásban áll egymással.”

A fent említett politikai eszközöket a Nyelvpolitikai Főosztály (jelenlegi elnevezése: Nyelvpolitikai Főosztály) dolgozta ki, amely nemrég indította útjára a *Többnyelvű és interkulturális oktatási források és hivatkozások platformját* (www.coe.int/lang).

Ez a honlap nem csupán a modern idegen nyelvekkel és a klasszikus nyelvekkel foglalkozik, hanem a bevándorlók nyelveivel, és elsősorban az oktatás nyelveivel is. Erre példa a német nyelv Németországban, a svéd nyelv Svédországban, stb., amelyeket tantárgyként oktatnak, és egyúttal az oktatás nyelvei is (figyelembe véve a nyelvek kulcsfontosságú szerepét az ismeretek megszerzésében minden tantárgy vonatkozásában). A Platform definíciókkal, hivatkozási pontokkal, leírásokkal és leírókkal, tanulmányokkal és jó gyakorlatokkal rendelkező nyitott és dinamikus forrás, amelyet a tagállamok politikájuk támogatására használhatnak annak érdekében, hogy egyenlő hozzáférést biztosítsanak mindenki számára a minőségi oktatáshoz a szükségletekkel, erőforrásokkal és oktatási kultúrával összhangban.

A Platformon kívül készült egy másik dokumentum is, az *Útmutató a többnyelvű és interkulturális oktatás tantervének elkészítéséhez*, amelyet jelenleg a formális oktatás különböző szektoraiban próbálnak ki. Az Útmutató célja, hogy bármely nyelv – legyen az idegen, regionális vagy kisebbségi, klasszikus, vagy az oktatás nyelve – tanítása során előmozdítsa a többnyelvű és interkulturális oktatás értékeinek és alapelveinek jobb megvalósítását. Az Útmutató továbbá általános képet vázol fel a tantervek tervezéséhez és/vagy javításához kapcsolódó kérdésekről és alapelvekről, valamint azokról a pedagógiai és didaktikai megközelítésekről, amelyeknek köszönhetően teljes körűben lehet megvalósítani a többnyelvű és interkulturális oktatás általános célját.

Az Európa Tanács munkájában a többnyelvű és interkulturális kompetencia azt jelenti, hogy a nyelvi és kulturális erőforrások egész spektrumát használják fel a kommunikációs igények kielégítésére, vagy a más háttérrel és kontextussal rendelkező emberekkel való együttműködésre, ezáltal is gazdagítván a spektrumot. A többnyelvű és interkulturális oktatás figyelembe veszi a nyelvi spektrumot, valamint a nyelvekhez kapcsolódó kultúrákat, amelyeket a nyelvtanulók attól függetlenül elsajátítottak, hogy a nyelvet az iskolai tantervben formálisan elismerik-e vagy sem – így az iskolai oktatás nyelvét (azaz tantárgy és egyben az ismeretek átadására használt nyelv), a regionális/kisebbségi nyelveket, a modern idegen és klasszikus nyelveket és a bevándorlók által használt nyelveket is. Az Európa Tanács ösztönzi a holisztikus megközelítést, amely nagyobb szinergiát biztosít a nyelvek között, és amelynek köszönhetően nő az összhang a tanárok között, a tanulók pedig jobban ki tudják aknázni a transzverzális kompetenciáikat.

Az Európa Tanács nyelvi oktatással foglalkozó tevékenységét a strasbourgi *Nyelvpolitikai Főosztály* (LPU) és a grazi *Modern Nyelvek Európai Központja* (ECML) koordinálja.

A Nyelvpolitikai Főosztály kormányközi együttműködési programokat hajt végre az *Európa Tanács Oktatási Irányítóbizottsága* (CDPPE) programjának keretében.

Az LPU 1957 óta úttörője a nyelvtanítás terén megvalósuló nemzetközi együttműködésnek, az innováció katalizátoraként működik, valamint egyedülálló összeurópai fórumot biztosít, ahol mindegyik tagállam szakpolitikai prioritásaival foglalkozni lehet. Az LPU programjainak eredményei alapján az ET Miniszteri Bizottsága és Parlamenti Közgyűlése számos ajánlást tett és több határozatot hozott, amelyek politikai támogatást nyújtanak az ET politikai eszközei és kezdeményezései számára. Ezen kívül az LPU az Európai Bizottsággal karöltve 2001-ben megszervezte a *Nyelvek Európai Évét*, amely céljainak elérését azóta az évente megrendezendő *Nyelvek Európai Napja* hivatott előmozdítni (www.coe.int/edl).

Az LPU szakértői segítséget nyújt ezen kívül a tagállamok részére a nyelvtanítási politika felülvizsgálatának végrehajtásához, valamint részt vesz a kisebbségek oktatáspolitikájának kidolgozásában. Az LPU jelenleg elsősorban az iskolai oktatásban használt nyelvekkel foglalkozik (beleértve a hátrányos helyzetű diákok igényeit is) a szélesebb értelemben vett többnyelvűség és interkulturális oktatás kontextusában, valamint a felnőtt bevándorlók integrációját célzó nyelvpolitikák terén.

A Nyelvpolitikai Főosztály programjait kiegészítik a Modern Nyelvek Európai Központjának programjai (ECML), valamint egy az Európa Tanács által 1994-ben Grazban (Ausztria) kötött kibővített részleges megállapodás. Eddig a részleges megállapodást 31 állam írta alá.¹

Az ECML célkitűzése, hogy elősegítse az innovatív megközelítéseket, és terjessze a jó gyakorlatot a nyelvtanulás és -oktatás terén. Az ECML négyéves közép távú nyelvtanítási projekt programokat szervez európai szakemberekkel együttműködve. A projektmunka eredményeképpen olyan gyakorlati oktató készletek, útmutatók és interaktív honlapok készültek, mint például az *Európai portfólió nyelvtanárjelölteknek* (EPOSTL), amelyet 13 nyelvre fordítottak le, és amelyet Európában számos pedagógusképző program alkalmaz (epostl.ecml.at), valamint a *Referenciakeret a nyelvek és kultúrák pluralista megközelítéséhez* (CARAP), amely megmutatja, hogyan lehet elősegíteni a tanulók többnyelvű és interkulturális kompetenciáinak fejlesztését tantermi körülmények között (carap.ecml.at). Számos, az ECML által kidolgozott eszköz vonatkozik a Közös Európai Referenciakeret (KER) és az Európai Nyelvi Portfólió (ELP) gyakorlati alkalmazására, és foglalkozik a tevékenységüket többnyelvű környezetben végző nyelvi szakemberek igényeivel. Valamennyi ECML kiadvány ingyenesen elérhető a Központ honlapján (www.ecml.at).

A kutatásunkban felhasznált LRE kérdőív elkészítésénél a legfontosabb uniós és Európa Tanács-i határozatokra, egyezményekre, ajánlásokra és közleményekre támaszkodtunk, amelyek hozzájárultak a többnyelvűségi politikák és gyakorlatok fejlesztéséhez. Az 1.táblázat (lásd alább) áttekintést ad a figyelembe vett dokumentumokról. Az egyes dokumentumok legfontosabb pontjainak összegzése a Függelékben, maga a kérdőív pedig az LRE honlapján található. Nem szabad elfeledkezni arról, hogy az EU Tanácsa (állam- és kormányfők testülete) és az Európa Tanács két különböző szervezet.

¹ Albánia, Andorra, Örményország, Ausztria, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Ciprus, Cseh Köztársaság, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Izland, Írország, Lettország, Liechtenstein, Litvánia, Luxembourg, Málta, Montenegró, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Románia, Szlovák Köztársaság, Szlovénia, Spanyolország, Svédország, Svájc, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság.

1. táblázat: Az LRE kérdőív kidolgozásához felhasznált uniós és európa tanácsi dokumentumok listája

Európai uniós dokumentumok	Európa tanácsi dokumentumok
<p>A Tanács határozatai / következtetései</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az Európai Parlament és a Tanács határozata a nyelvek 2001-es európai évéről (2000) - A barcelonai Európai Tanács elnökségi következtetései (2002) - Következtetések a többnyelvűségről (2008 májusa) - Határozat az európai többnyelvűségi stratégiáról (2008 novembere) - Következtetések az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről („Oktatás és képzés 2020”) (2009) - Következtetések a mobilitást növelő nyelvi kompetenciákról (2011) 	<p>Egyezmények és keretegyezmények</p> <ul style="list-style-type: none"> - Európai Kulturális Egyezmény (1954) - Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (ECRML) (1992) - Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1995) - Európai Szociális Charta (1996-os átdolgozott változat)
<p>Az Európai Parlament határozatai</p> <ul style="list-style-type: none"> - Határozat a nyelvi sokféleség és nyelvtanulás ösztönzéséről (2001) - Határozat az európai regionális vagy kevésbé használt nyelvekről (2003) - Határozat a többnyelvűségről: európai töke és közös elkötelezettség (2009) 	<p>A Miniszteri Bizottság ajánlásai</p> <ul style="list-style-type: none"> - R (82) 18 számú ajánlás a modern nyelvekről (1982) - R (98) 6 számú ajánlás a modern nyelvekről (1998) - CM/Rec (2008) 7 számú ajánlás a CEFR használatáról és a plurilingvizmus ösztönzéséről
<p>Az Európai Bizottság közleményei</p> <ul style="list-style-type: none"> - Közlemény 2005: Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére - Közlemény 2008: Többnyelvűség: európai töke és közös elkötelezettség - Zöld könyv 2008: Migráció és mobilitás: kihívások és lehetőségek az EU oktatási rendszerei számára 	<p>A Parlamenti Közgyűlés ajánlásai</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1383 (1998) ajánlás a nyelvi diverzifikációról - 1539 (2001) ajánlás a nyelvek 2001-es európai évéről - 1598 (2003) ajánlás a jelnyelvek védelméről az Európa Tanács tagállamaiban - 1740 (2006) ajánlás az anyanyelv helyéről az iskolai oktatásban
<p>Külső jelentések</p> <ul style="list-style-type: none"> - A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport zárójelentése (2007) - A nyelvismeret nagyban hozzájárul a vállalkozások sikerességéhez – a többnyelvűséggel foglalkozó üzleti fórum ajánlásai (2008) 	<p>Külső jelentések</p> <ul style="list-style-type: none"> - A nyelvi sokféleségtől a többnyelvű oktatásig: Útmutató az európai nyelvpolitikák fejlesztéséhez (Beacco és Byram 2007) - Útmutató a többnyelvű és interkulturális oktatás tantervének elkészítéséhez és alkalmazásához (Beacco <i>et al.</i> 2010) <p>Tanítási és tanulási eszközök</p> <ul style="list-style-type: none"> - Közös Európai Nyelvi referenciakeret (KER) (2001) ^[1] - Európai Nyelvi Portfólió (ELP) - Referenciakeret a plurális nyelvi programokhoz (FREPA) (2012): carap.ecml.at - Európai portfólió nyelvtanárjelölteknek (2007): epostl2.ecml.at

^[1]A többnyelvű oktatás ösztönzésére és a használati kontextusok szerinti adaptáció céljából az Európa Tanács által létrehozott KER közös keretet biztosít a második/idegen nyelvi tananyagok, tankönyvek, tanfolyamok és vizsgák kidolgozásához és összehasonlításához egy dinamikus, többnyelvű, az egész életen át tartó tanulási folyamat perspektívájából.

1.2 A háromnyelvű formula és a többnyelvűség

A háromnyelvűségként értelmezett többnyelvűség ösztönzését nem csak az EU támogatja. Az UNESCO 1999-ben fogadta el a „többnyelvű oktatás” kifejezést (az *Általános Konferencia 12. sz. határozata*), amely legalább három nyelv – azaz az anyanyelv, a regionális vagy nemzeti nyelv és egy nemzetközi nyelv – használatára utal az oktatásban. Az indiai kormány már az 1950-es években előterjesztett egy többnyelvű oktatáspolitikára vonatkozó javaslatot, amely az oktatás nyelveként az anyanyelvre, a regionális (vagy állami) nyelvre, a hindire mint az általános kommunikáció nyelvére és a klasszikus nyelvek (szanszkrit, pali, arab, perzsa) valamelyikére egyaránt tartalmazott előírást. Az 1961-ben felülvizsgált javaslatot *háromnyelvű formulának* nevezték el, mely az oktatás nyelveként a regionális nyelvre, a nem hindi nyelven beszélő területeken a hindire, a hindiül beszélő területeken valamelyik másik indiai nyelvre, valamint az angolra vagy egy másik európai nyelvre tartalmazott előírást.

Az Európai Bizottság 1995-ös *Fehér Könyvében* a háromnyelvűséget tűzte ki célként minden európai polgár számára. Az „anyanyelvén” kívül minden polgárnak legalább két „közösségi nyelvet” kell megtanulnia. Ezt a célkitűzést követte az EU Tanácsának 2002-es barcelonai határozata. Ekkor még az „anyanyelv” kifejezést a tagállamok hivatalos nyelveire értették, és nem vették figyelembe azt a tényt, miszerint Európa számos lakosa számára az „anyanyelv” nem egyezik meg az ország „hivatalos nyelvével” (Extra és Gorter 2008: 44). Ebben az időben a „közösségi nyelvek” fogalmát a többi uniós tagállam hivatalos nyelveire használták. A későbbi bizottsági dokumentumokban utaltak egy nemzetközi presztízsű idegen nyelvre (az angolt szándékosan nem említették) és egy ún. „szomszédos nyelvre”. Ez utóbbi kifejezés természetesen a szomszédos országokra, s nem az illető mellett lakó szomszéd nyelvére vonatkozott. Újabbban a Bizottság gondolkodásmódja sokat fejlődött ezen a téren, és a 2008-as bizottsági közlemény 4.1 bekezdése már arról beszél, hogy „minden nyelv érték”:

A jelenlegi megnövekedett mobilitás és migráció körülményei között a nemzeti nyelv(ek) ismerete elengedhetetlen a sikeres integráció és az aktív társadalmi szerepvállalás szempontjából. A nem anyanyelvi beszélők 1+2 kombinációjának tehát magában kellene foglalnia a befogadó ország nyelvét.

Társadalminkban kihasználatlan nyelvi erőforrások is vannak: az otthonokban, a helyi vagy a szomszédos környezetben beszélt különböző anyanyelveket és idegen nyelveket jobban kell értékelni. Például a különböző anyanyelvű gyerekek – az EU-ból vagy harmadik országokból – azzal a kihívással állítják szembe az iskolákat, hogy a tanítási nyelvet második nyelvként kell tanítaniuk, ugyanakkor ezek a gyerekek motiválhatják osztálytársaikat a különböző nyelvek tanulására és más kultúrák megismerésére.

A közösségek közötti kapcsolatok szorosabbra fűzése érdekében a Bizottság többnyelvűséggel és interkulturális párbeszédrel foglalkozó tanácsadó csoportja kidolgozta a „második anyanyelv” koncepcióját: e koncepciót hasznos lenne továbbgondolni.

Bár kifejezetten nem határozta meg a tanulandó nyelvek számát, az Európa Tanács úttörő szerepet játszott a nyelvtanulás és a többnyelvűség fiatal kortól kezdődő fejlesztésének ösztönzésében, emellett következetesen hangsúlyozta minden nyelv értékelésének szükségességét. Továbbá érdekes távlatokat nyitott meg a változó és részképességekre vonatkozó elgondolásával.

Az 1969-es Intenzív modernnyelv-oktatási program Európa számára c. határozatra, valamint a 814 (1977) ajánlásra építve az Európa Tanács 1982-ben kiadta a 82(18) számú ajánlását, amely arra hívta fel a tagállamokat, hogy amennyire csak lehetséges, lakosságuk minden rétege számára biztosítsák a többi tagállam (vagy a saját országukon belüli többi közösség) nyelveinek elsajátításához szükséges hatékony eszközökhöz való hozzáférést, valamint bátorítsák a nemzeti nyelven, illetve az érintett terület szokásos nyelvével kívül legalább egy nyelv tanítását a diákok tízéves korától vagy a középiskola megkezdésétől kezdve. Az ajánlás arra is felhívta az államokat, hogy a tanuláshoz szükséges eszközöket a nyelvek olyan széles köre számára tegyék elérhetővé, amennyire csak lehetséges. Az Európa Tanács ezen ajánlásában a bevándorló munkavállalók igényeit is figyelembe vette, és sürgette a megfelelő eszközök biztosítását számukra,

„hogy a fogadó közösség nyelvének megfelelő szintű ismeretét ériék el ahhoz, hogy aktív szerepet játszassanak a munka világában, valamint a politikai és társadalmi életben; hogy a bevándorlók gyerekei megfelelő oktatáshoz jussanak, és felkészüljenek az egész napos oktatásból az anyanyelvük mind oktatási, mind kulturális eszközként való fejlesztéséhez szükséges átmenetre, valamint hogy fenntarthatassák és fejleszthessék a származási kultúrájukkal való kapcsolatokat”.

A Miniszteri Bizottság következő kulcsfontosságú ajánlásában (98(6)) arra szólította fel az európaiakat, hogy számos nyelven sajátítsanak el egy bizonyos fokú kommunikációs képességet, és felkérte a tagállamokat, hogy ennek elérését a választható nyelvek körének diverzifikálásával és az egyes nyelveknek megfelelő célkitűzések meghatározásával (beleértve a moduláris és a részleges kompetenciák fejlesztésére vonatkozó tanfolyamokat is) tegyék lehetővé.

Az Európa Tanács legújabb 7E (2008) ajánlása a tagállamok figyelmébe ajánlja az ET Közös Európai Nyelvi Referenciakeretét (KER) és a többnyelvűség ösztönzését.

Az EU többnyelvűségi politikájának részletes áttekintését és elemzését adják Cullen és munkatársai (2008). Az áttekintés azt mutatja, hogy – az angol nyelv kivételével – a még egy nyelv tanulását illetően még mindig jelentős hiányosságok vagy ellenállás tapasztalhatók. Mindössze ötből egy európairól mondható el, hogy aktív idegennyelv-tanuló, a nyelvi készségek pedig mind földrajzilag, mind kulturálisan egyenlőtlenül oszlanak el. A legtöbb, többnyelvűséget támogató kezdeményezés a formális oktatási szférában, leginkább a középfokú oktatásban kap helyet. Cullen és tsai (2008: iii-iv) az alábbi fő következtetésekre jutnak az EU többnyelvűséget támogató politikájára vonatkozóan:

- A többnyelvűség és a nyelvi sokféleség politikai szinten számos esetben összetűzésbe kerülnek egymással. A nyelvtanulási politika hajlamos arra, hogy „keményebb” prioritások – úgy mint a gazdasági versenyképesség és a munkaerőpiaci mobilitás – befolyásolják, a nyelvi sokféleséggel kapcsolatos politikákat pedig inkább a „lágyabb” prioritások – mint például a társadalmi befogadás vagy az emberi jogok – határozzák meg. A konkrét cselekvések tekintetében pedig, azt látjuk, hogy a többnyelvűségi politikát sokkal inkább előnyben részesítik, mint a nyelvi sokféleséget.
- Az Európai Parlament lépései következetes és állandó erőfeszítést tükröznek a kisebbségi nyelvek védelme és a nyelvi sokféleség támogatása érdekében. Az 1970-es évek vége óta az Európai Parlament egy sor közleményt és határozatot bocsátott ki, amelyek arra hívják fel a Bizottságot, hogy tegyen lépéseket a kisebbségi nyelvek használatának ösztönzése érdekében, valamint vizsgálja felül a kisebbségi nyelveket hátrányos megkülönböztetésben részesítő közösségi jogszabályokat és gyakorlatokat. Ugyanakkor a legnagyobb probléma az, hogy ezen kezdeményezések közül egy sem kötelező érvényű a tagállamok számára.

Az uniós polgárok attitűdjei a többnyelvűséggel kapcsolatban

Az Európai Bizottság egyik időszakos európai barométere, a Speciális Eurobarométer 243 (2006) a többnyelvűsége vonatkozó közvélemény keresztmetszetét kínálja. A Speciális Barométer elemzi a Bizottság többnyelvűségi politikáját alátámasztó elvek támogatottságát, a válaszadók megítélését a saját országukban vagy régiójukban való helyzetükre vonatkozóan, illetve a nemzeti többnyelvűségi politikáról kialakított véleményüket. A válaszadóknak öt állítás kapcsán kellett véleményt nyilvánítaniuk, amelyek az európai többnyelvűséget ösztönző politikák kulcsfontosságú elveit tükrözték. Különböző mértékben ugyan, de mindegyik állítás elnyerte az európaiak többségének rokonszenvét. Az eredményeket a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat: Többnyelvűséggel kapcsolatos attitűdök Európában (Forrás: Speciális Eurobarométer Jelentés 243: 53, Európai Bizottság 2006)

Állítások	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Nem tudja
1. Az EU minden polgárának legalább még egy nyelven kellene beszélnie.	84%	12%	4%
2. Minden EU-ban használt nyelvet egyenértékűként kellene kezelni.	72%	21%	7%
3. Az EU minden polgárának beszélnie kellene egy közös nyelvet.	70%	25%	5%
4. Az uniós intézményeknek egyetlen nyelvet kellene elfogadniuk, amelyen az európai polgárokkal kommunikálni tudnak.	55%	40%	5%
5. Az EU minden polgárának legalább két további nyelven kellene beszélnie.	50%	44%	6%

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy míg az uniós polgárok túlnyomó többsége kivitelezhetőnek tartja még egy nyelv megtanulását, csupán a felük gondolja azt, hogy további két nyelv elsajátítása valós cél lehet. Erős a meggyőződés a tekintetben, hogy a nyelveket egyenlőként kell kezelni, de ugyanilyen határozott a vélemény arról, hogy mindannyiunknak képeseknek kellene lennünk egy közös nyelven beszélni. A vélemények megoszlanak a tekintetben, hogy az uniós intézményeknek vajon egyetlen nyelven kellene-e kommunikálniuk a polgárokkal.

Az EK megbízásából lefolytatott, nemrég közzétett utánkövető Speciális Eurobarométer 386 hasonló arányokat (%) eredményezett a 2. táblázatban található öt állítás tekintetében. A (teljesen) egyetértek, az (egyáltalán) nem értek egyet és a nem tudom választ adók aránya a következőképpen alakult: (1) 84-13-3, (2) 81-25-4, (3) 69-27-4, (4) 53-42-5, and (5) 72-25-3. Az eltelt időszak alatt a legnagyobb változás a (2) és az (5) állításokkal való nagyobb mértékű egyetértésben következett be. Különösen az (5) állítással való fokozottabb egyetértés jelzi az EK háromnyelvű formulájának növekvő támogatottságát. A már említett attitűdök elemzésén kívül a Speciális Eurobarométer 386 egy sor egyéb friss felmérési adatot is közlétesz a többnyelvűség jelenlegi helyzetéről Európában, a nyelvhasználatról és a nyelvekkel kapcsolatos attitűdökről.

LRE projektünk érdekes információt tár fel arra vonatkozóan, hogy mennyire követik a barcelonai elveket a vizsgált országok és régiók oktatási rendszereiben, és érdekes megállapításokat tesz arról is, ahogyan az egyes – nemzeti, idegen, bevándorlók által használt, regionális vagy kisebbségi – nyelveket az iskolán belül és kívül értékelik.

1.3 A projektben vizsgált nyelvváltozatok

A *Nyelvekben Gazdag Európa* projekt célja, hogy tükrözze az európai társadalomban megjelenő nyelvek gazdagságát, és azt, hogy mennyire kapnak szerepet ezek a nyelvek a többnyelvűségi politikákban és gyakorlatokban. Feladatunk az volt, hogy megkülönböztessük és megfelelően csoportosítsuk az egyes nyelvfajtákat.

2008-as közleményében a Bizottság utal az Európában beszélt számos „nemzeti, regionális, kisebbségi és bevándorlók által használt” nyelvekre, amelyek „közös hátterünk egy darabját jelentik”; és említi az „idegen nyelveket” is, amelyek mind az európai, mind a nem európai, világméretű lefedettséggel rendelkező nyelveket magukba foglalják.

A nemzeti nyelv jó ismeretének értéke széles körben elismert mind a társadalomban való sikeres részvétel mind az oktatás teljes körű kihasználása szempontjából. Az idegennyelv-tanulás szintén általános gyakorlat Európában. A legkevésbé hangsúlyozott nyelvváltozatok a regionális/kisebbségi és a bevándorlók által használt nyelvek, de értéküket az Európa Tanács és az Európai Bizottság is elismeri és támogatja az európai tagállamokban. A két intézmény hangsúlyozza, hogy mindkét fajta nyelvet támogatni kell, mert a csoporton belüli kommunikáció fontos eszközei, valamint jó néhány uniós polgár személyes, kulturális és szociális identitásának részei.

98(6) számú ajánlásában az Európa Tanács már felkérte a tagállamokat, hogy vegyék figyelembe a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája és a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény előírásait, mint a regionális/kisebbségi nyelvekre és kultúrára vonatkozó politika kívánatos jellemzőit. Ezen kívül felhívta az államokat a nyelvek egyenlő értékelésére és arra, hogy „folytassák a kétnyelvűség ösztönzését a bevándorlók által lakott területeken és környékeken, valamint támogassák a bevándorlókat azon terület nyelvének elsajátításában, ahol élnek”.

A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport zárójelentése (2007) azt is megemlíti, hogy ki kell használni azt a potenciált, amit a bevándorlók a nyelvtudás forrásaként nyújtanak. Ez a vállalatoknak is jó lehetőséget jelent, mivel a bevándorlók kulturális és nyelvi képességei rendkívül hasznosnak lehetnek a bevándorlók származási országában való piaci terjeszkedés során:

A bevándorlókat túl gyakran csak problémának tekintik – a bevándorló gyerekek rosszabbul teljesítenek az iskolában, vagy a felnőttek csak minimálisan ismerik a befogadó ország nyelvét. Gyakran nem veszik azt figyelembe, hogy a bevándorlók értékes erőforrást jelentenek. Ha értékesnek látjuk a bevándorlók nyelveit a környezetünkben, erősíthetjük a bevándorlók motivációját a befogadó közösség nyelvének megtanulására, sőt még más nyelvekre is, és lehetővé tesszük, hogy hozzáértő közvetítőkké váljanak a különböző kultúrák között.

Nagyon gyakran előfordul, hogy a bevándorlók második és harmadik generációs fiatal tagjai jó beszédértéssel/szóbeli készséggel rendelkeznek az elődeik vagy a közösségük nyelvén, de nem tudnak azon írni és olvasni. Nagyon sokan közülük erős motivációval rendelkeznek ahhoz, hogy írni-olvasni tudóvá váljanak ezeken a

nyelveken. Az iskoláknak, a felső- és felnőttoktatási intézményeknek be kellene venniük a tevékenységi körükbe, hogy ezeknek a célcsoportoknak speciális tanulási lehetőségeket biztosítsanak. Ez jó befektetés lenne, mivel ezek az emberek segíthetnék a származási országaikkal való gazdasági kapcsolatok kiépítését, és aktív szerepet játszhatnának az interkulturális párbeszédben és az új bevándorlók integrációs programjaiban.

A fentieknek megfelelően az LRE kérdőív a következő nyelvekkel foglalkozik (ld. Extra and Gorter 2008: 3-60): nemzeti, idegen, regionális/kisebbségi és bevándorlók által használt nyelvek. Tisztában vagyunk azokkal a konnotációkkal, amelyek számos európai országban azokhoz az emberekhez (és az általuk beszélt nyelvekhez) kapcsolódnak, akik hosszabb vagy rövidebb ideje élnek olyan országban, amely nem a hazájuk (a terület nomenklatúráját ld.: Extra and Gorter 2008: 10).

Az LRE projekt keretében a fenti nyelvi típusokat a következő meghatározásokkal fogjuk használni (lásd még az 1. és 2. részhez tartozó fogalomtárat):

- **Nemzeti nyelv(ek):** Egy nemzetállam hivatalos nyelve(i).
- **Idegen nyelvek:** Azon nyelvek, amelyeket nem otthon tanulnak vagy használnak, hanem az iskolában tanítanak, illetve amelyeket a nem oktatási szektorban szélesebb kommunikációs célokra használnak.
- **Regionális vagy kisebbségi nyelvek:** Azon nyelvek, amelyeket egy állam adott területén belül hagyományosan használnak olyan állampolgárok, akik az állam népességén belül számszerű kisebbséget alkotnak.
- **Bevándorlók által használt nyelvek:** A bevándorlók és azok leszármazottai által a lakóhely szerinti országban beszélt nyelvek, amelyek a származási országok széles köréből erednek.

Hasonló témával foglalkozik a McPake és Tinsley által írt jelentés is (2007). Itt szeretnénk megemlíteni, hogy a bevándorlók által használt nyelvek szándékosan képezik az európai nyelvi spektrum részét, míg a soknyelvűséggel kapcsolatos politikák és gyakorlatok adatgyűjtésének első körében egyelőre igen kevés szó esik a jelnyelvről. A nyugati társadalmakban, ahol jelentős a bevándorlók száma, vagy egynemzetiségű államokon belüli nyelvi kisebbségek tagjai között akadnak olyan siketek, akik valójában kisebbségek egy kisebbségén belül. A szóbeli kommunikáció vezető szerepe következtében a legtöbb siket nemcsak a kulturális főáramtól van elvágva, hanem saját 'anyanyelvi' kultúrájától is, ami kettős elnyomást jelent (Schermer 2011). Fontos megkülönböztetni a siket közösséget a többi nyelvi kisebbségtől. A jelnyelv csupán korlátozott mértékben öröklődik generációról generációra, aminek fő oka, hogy a siketek több mint 95%-ának halló szülei vannak, akiknek a jelnyelv nem az anyanyelvük. A legtöbb siket a jelnyelvet siket társaitól tanulja meg, vagy olyan felnőttől, aki nem családtagja, és/vagy a szüleitől, akik második nyelvként sajátították el a jelnyelvet.

Az Európai Parlament 1988. június 17-én egyhangúlag hagyta jóvá a Jelnyelvekről szóló határozatot. A határozat felkérte az összes tagállamot, hogy nemzeti jelnyelvét ismerje el a siketek hivatalos nyelveként. Eddig azonban a határozatnak csupán korlátozott hatása volt. 2003-ban a Regionális vagy Kisebbségi

Nyelvek Európai Chartájában az Európa Tanács kisebbségi nyelvként ismerte el a jelnyelveket. Az adatgyűjtés első körében hivatkozni fogunk a jelnyelv(ek)re a kérdőív 1. és 6. részében.

A fent bemutatott megkülönböztetést „regionális/kisebbségi” és „bevándorlók által használt” nyelvek között széles körben használják és értik az európai kontinensen, míg a vonzó, alulról támogatott hivatkozást a „közösségi” nyelvekre (az Egyesült Királyságban bevett kifejezés) a nemzeti, regionális és/vagy bevándorlók által beszélt nyelvekre használják. Mi több, a „közösségi” nyelvek fogalmával gyakran az *Európai Unió* országainak nemzeti nyelveire utalnak az uniós dokumentumok – ebben az értelemben „foglalt területnek” számít, legalábbis az uniós szakzsargonban (a terület némenklatúrájához lásd Extra & Gorter, 2008: 7-11). Egy végső érv a „bevándorlók által használt” nyelvek kifejezés alkalmazása mellett annak széleskörű használata az *Ethnologue – A világ nyelvei* honlapján, amely ebben a témában a az egyik legértékesebb és leggyakrabban használt határon átnyúló információforrás.

A fentiekben ismertetett különbségtételt a regionális/kisebbségi és a bevándorlók által használt nyelvek között az egész európai kontinensen alkalmazzák és ismerik, miközben a vonzó, alulról felfelé terjedő „közösségi nyelv” elnevezés, amely az Egyesült Királyságban gyakran előfordul, vonatkozhat akár a nemzeti, egy regionális és/vagy bevándorlók által használt nyelvekre is. Továbbá az uniós dokumentumokban a közösségi nyelvek kifejezés gyakran az Európai Unió tagországainak nemzeti nyelveire vonatkozik, és éppen ezért szinte azt is mondhatjuk, hogy „foglalt”, legalábbis az EU-s szakzsargonban (a terület némenklatúráját ld.: Extra and Gorter 2008: 7-11). A „bevándorlók által használt nyelv” kifejezés mellett szól még, hogy a témához kapcsolódó legértékesebb és legszélesebb körben használt sztenderd, nemzetközi információforrás, az *Ethnologue, Languages of the World* internetes nyelvkatalógus honlapján is sokszor szerepel.

Ezen projekt keretében a regionális/kisebbségi nyelveket „hivatalosan elismert” nyelveknek tekintjük, amennyiben azokat az adott nemzetállam annak ismeri el. Az elismerés származhat továbbá az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájától is. A Charta 1998 márciusában lépett életbe, és európai referenciaként szolgál a tagállamok jogi intézkedéseinek és eszközeinek összehasonlítására ezen a politikai területen (Nic Craith 2003). A Charta célja az „európai történelmi regionális vagy kisebbségi nyelvek” védelme és támogatása. A Charta nem határozza meg, mi számít „regionális” és „kisebbségi” nyelveknek (azt „az államok határozzák meg”), a bevándorlók által használt nyelvek pedig kifejezetten nem szerepelnek benne. Az államok szabadon eldönthetik, hogy melyik nyelv tartozik az adott országban a regionális/kisebbségi kategóriába. A védelem szintje sincs meghatározva, így az államok dönthetik el, hogy enyhébb vagy szigorúbb politikákat alkalmaznak. Ennek eredményeképpen a rendelkezések igen széles skáláját találhatjuk az EU tagállamai körében (Grin 2003).

Tisztában vagyunk azzal, hogy számos bonyolító tényező teszi szinte lehetetlenné az egyértelmű megkülönböztetést a javasolt nyelvtípusok között. Először is az EU tagállamain belül számos regionális/kisebbségi és bevándorlók által használt nyelvnek nagyobb beszélőközössége van, mint jó néhány hivatalos állami nyelvnek. Sőt, ami az egyik EU tagállamban regionális/kisebbségi vagy bevándorlók által használt nyelv, az lehet, hogy a másik országban hivatalos nyelv. Erre példa a német nyelv Dániában vagy az orosz Ukrajnában. Azt is szem előtt kell tartani, hogy ha nem is az összes, de sok bevándorlók által használt nyelv a kontinensen túlról érkezik az európai nemzetállamokba.

Különösen a bevándorlás és a „kisebbségi lét” összefüggései teszik kétértelművé a regionális/kisebbségi és a bevándorlók által használt nyelvek közötti, általunk javasolt különbségtételt. Ugyanakkor ennél jobb megoldást nem találtunk. Véleményünk szerint a javasolt különbségtétel, ha mást nem is ér el, legalább a figyelemfelkeltés eszközeként fog szolgálni, és végső soron egy befogadó megközelítéshez vezet a kisebbségi nyelvekre vonatkozó európai fogalomalkotásban.

1.4 A kutatásban érintett nyelvhasználati szinterek

Az LRE kutatás nyolc nyelvhasználati szintert vizsgál. Az első egy meta-szintér, amely a nyelvi sokféleségre vonatkozó nemzeti/regionális dokumentumok és adatbázisok meglétét vizsgálja. A nyelvtanulásnak az oktatásban játszott kulcsfontosságú szerepe miatt négy panel az államilag támogatott oktatás fő állomásaira összpontosít az óvodától az egyetemig. Három további panel foglalkozik az oktatáson kívüli nyelvhasználattal, hogy képet nyerhessünk a társadalom és az üzleti élet többnyelvű szolgáltatásainak szintjeiről. A kérdőív nyolc panelje összesen 260 kérdésből áll, melyek megoszlását a 3.táblázat mutatja be. A 2-8 panelek kérdései az 1.1. pontban hivatkozott európai dokumentumokon alapulnak.

3. táblázat: Az egyes nyelvhasználati szinterekre vonatkozó kérdések megoszlása

No.	Nyelvhasználati szinterek	Kérdések száma
1	A nyelvi sokféleség hivatalos dokumentumai és adatbázisai	15
2	Nyelvek az iskola előtti oktatásban (óvodában)	34
3	Nyelvek az általános iskolában	58
4	Nyelvek a középfokú oktatásban	60
5	Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban	30
6	Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban	14
7	Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában	31
8	Nyelvek az üzleti életben	18
Összes kérdés		260

Az Mindegyik országban/régióban egy 24 vállalkozásból álló minta kialakítására törekedtünk a nyelvi sokféleségre vonatkozó nemzeti/regionális dokumentumok és adatbázisok meglétét vizsgálja a résztvevő országokban és régiókban. Ezen dokumentumok és adatbázisok jelentősen hozzájárulhatnak a többnyelvűség tudatosításához egy adott országban, valamint tájékoztatást nyújthatnak a nyelvtanítás-politika számára. A panel kettéosztása hivatalos dokumentumokra és adatbázisokra szorosan kapcsolódik a nyelvi tervezéssel foglalkozó tanulmányokban a státusztervezés és korpusztervezés között tett szokásos megkülönböztetéshez. A mi esetünkben a dokumentumokról szóló rész az egy adott társadalomban beszélt különféle nyelvek használatának és szerepének *szabályozására* tett törekvésekre vonatkozik, míg az adatbázisokkal foglalkozó rész az egy adott társadalomban beszélt nyelvek megoszlásának és életképességének *feltérképezésére* tett erőfeszítéseket mutatja be.

A kérdőív 2-4 panelje a nem felnőtt korúak államilag biztosított oktatására összpontosít. Mindegyik nyelvhasználati szintér meghatározása megtalálható a jelen kiadvány 1. és 2. részének Fogalomtárában, beleértve a középfokú oktatás alsó és felső szintje közti szokásos különbségtételt, amely *életkorral* és/vagy *iskolátípussal* összefüggő különbségekre utalhat. Mindegyik szintér és mind a négy nyelvváltozat esetében megvizsgáltuk a nyelvtanítás szervezetét, valamint a tanárok képesítését és képzését. A szervezet vs. tanárok közti különbségtétel európai kontextusban széleskörűen használt (lásd pl. Eurydice 2008). Az ezen fejezetekben adott válaszok nyilvánosan elérhető adatokon és hivatalos forrásokon alapulnak.

Mivel a középfokú oktatást követő tanulási lehetőségek az országokon belül és az országok között is nagyon változóak, az 5. panel a középfokú oktatást (szakképzést) veti össze a felsőoktatással (egyetemi képzéssel). Ebből fakadóan ebben a panelben a felső középfokú oktatásról kapott adatok meglehetősen kettősek és kiegészítő jellegűek. A 6-8 panelek három, az oktatáson kívüli és túli színteret vizsgálnak.

A 5-8. panelekben adott válaszok egy ország vagy régió három városában összegyűjtött és közölt adatokon alapulnak (a részleteket ld. 1.5. pont). Az 5. panel a szakképzési és felsőfokú (egyetemi) oktatási intézmények kis mintájában vizsgálja a nyelvi helyzetét. A 6. panel az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban megjelenő nyelvekkel foglalkozik. A 7. panel a közszolgáltatásokra és a közszférára összpontosít abból a szempontból, hogy milyen intézményesített nyelvi stratégiák, illetve szóbeli kommunikációs és írásbeli információs eszközök érhetők el. Az üzleti élet nyelvi kérdéseivel foglalkozó 8. panel középpontjában a vállalkozások nyelvi stratégiái, speciális nyelvmenedzselési gyakorlatai és az alkalmazottak nyelvi képességeinek ösztönzése áll. Mindegyik országban/régióban egy 24 vállalkozásból álló minta kialakítására törekedtünk.

1.5 Adatgyűjtés és a három város megközelítés

Ahogy az imént már jeleztük, az LRE kérdőív első négy paneljének válaszai *hivatalos/másodlagos* adatokon alapulnak, és a nemzeti szinten érvényesülő szakpolitikákat, illetve közös gyakorlatokat tükrözik. A 5-8. panelek ezzel szemben *gyűjtött/elsődleges* adatokat vesznek alapul. Az elsődleges adatgyűjtésre három városban került sor, a következő megfontolásokról:

- A többnyelvűség városi környezetben a legelterjedtebb, mivel a régi lakosok és az újonnan érkezők általában egyaránt itt keresnek munkát.
- A városok felerősítik a nyelvi sokféleségre vonatkozó nemzeti dinamikát;
- A nagy szakképzési és felsőoktatási intézmények városokban találhatóak (5. panel);
- A nemzetközi sajtó, mozik és tévéállomások leggyakrabban városokban vannak jelen (6. panel);
- Mindezek következtében a város közigazgatásának és vezetésének helyi többnyelvűségi politikát kell kialakítania (7. panel);
- Sok vállalkozás székhelye található városban (8. panel).

A városok kiválasztásának szempontjai az 1-14. országok esetében (ld. a 4. táblázatot) megegyeztek. Itt a két legnagyobb népességű városra összpontosítottunk, *plusz* egy olyan városra, ahol a legmagasabb státuszú, életképességű és/vagy beszélőszámú regionális/kisebbségi nyelvet beszélnek. A 15-18. országok kihívást jelentettek, mivel nem illeszkedtek a fenti modellbe.

A 15. országnak, Bosznia–Hercegovinának három nemzeti nyelve van: a bosnyák, a szerb és a horvát. Az elsődleges adatgyűjtéshez a következő városokat választottuk ki: Szarajevót, ahol a fő nyelv a bosnyák, Banja-Lukát, ahol a fő nyelv a szerb és Mostart, ahol főleg a bosnyák és a horvát nyelvet használják.

A 16. ország, Svájc 26 kantonból áll és 4 hivatalos nyelve van: a német, a francia, az olasz és a romans. Az LRE-kutatás minden nyelvhasználati szintér esetében 3 kantonban folyt: egy német nyelvű (Zürich), egy francia nyelvű (Genf) és egy olasz nyelvű (Ticino) kantonban. A 2-4. panelek adatait a jelen könyvben bemutatott ábrákhoz összesítettük, a 5-8. panel adatait azonban városi szinten mutatjuk be.

A 17. ország, Spanyolország 17 autonóm közösségből és 2 autonóm városból áll. Az LRE-kutatást a 2-4. panelek esetében 3 autonóm közösségben (Madridban, Sevillában és Valenciában), valamint két „történelmi nemzetiségnél” (Baszkföld és Katalónia) folytattuk le. 3 profilt alakítottunk ki: egy egyesített profilt Madridból, Sevillából és Valenciából (Spanyolország), és két külön profilt Baszkföldnek és Katalóniának. Baszkföldnek két hivatalos nyelve van: a baszk és a spanyol, Katalóniának három: a katalán, a spanyol (kasztíliai) és az aragón.

A 18. ország, az Egyesült Királyság négy országból áll, melyek mindegyike független kormányzattal és oktatási rendszerrel rendelkezik. Az oktatási (2-4) panelek adatait az egyes országokra vonatkozóan külön-külön gyűjtöttük össze a szakpolitikák és közös gyakorlatok alapján. A 5-8. panelekhez a városokat Walesben és Skóciában a lakosság méretének függvényében választottuk ki. Angliában – London mellett – gyakorlati megfontolásokról Sheffieldre esett a választás. Egyelőre nem volt lehetőség egy további városban is elvégezni a kutatást, ugyanakkor reméljük, hogy az adatok hamarosan elérhetőek lesznek. Észak-Írországban mindeztideig csak Belfast vett részt a felmérésben.

A három város és a regionális/kisebbségi nyelvek kiválasztásáról előzetesen, a résztvevő nemzeti és regionális munkacsoportokkal közösen döntöttünk, az első két város esetében a városi statisztikák, a harmadik városnál pedig a regionális/kisebbségi nyelv/csoport statisztikái alapján. A vizsgált városok országonként lebontott áttekintő adatait a 4. táblázat foglalja össze:

4. táblázat: A három város megközelítés a résztvevő országokban/régiókban

No.	Egy nemzeti nyelvvel rendelkező országok	Legnagyobb város	Második/ harmadik legnagyobb város	További város	Meghatározó regionális/ kisebbségi nyelv ez utóbbi városban
1	Ausztria	Bécs	Graz	Klagenfurt	szlovén
2	Bulgária	Szófia	Plovdiv	Shumen	török
3	Dánia	Koppenhága	Aarhus	Aabenraa	német
4	Észtország	Tallinn	Tartu	Narva	orosz
5	Franciaország	Párizs	Marseille	Corte	korzikai
6	Görögország	Athén	Thessaloniki	Xanthi	török
7	Magyarország	Budapest	Debrecen	Pécs	német
8	Olaszország	Róma	Milano	Trieszt	szlovén
9	Litvánia	Vilnius	Kaunas	Klaipeda	orosz
10	Hollandia	Amsterdam	Rotterdam	Leeuwarden*	fríz
11	Lengyelország	Varsó	Krakkó	Gdansk	kasub
12	Portugália	Lisszabon	Oporto	Miranda do Douro*	mirandéz
13	Románia	Bukarest	Iasi	Cluj	magyar
14	Ukrajna	Kijev	Kharkiv	Lviv	orosz
	„B” típusú országok	Legnagyobb város	A 2. számú régió városa	A 3. számú régió városa	Hivatalos nyelv(ek)
15	Bosznia– Hercegovina	Szarajevó	Banja-Luka	Mostar	bosnyák/horvát/szerb
16	Svájc	Zürich	Geneva	Lugano	német / francia / olasz
17	Spanyolország: Madrid, Valencia, Sevilla Katalónia Baszkföld	Madrid Barcelona Bilbao	Valencia Tarragona San Sebastian	Sevilla L'Hospitalet Vitoria-Gasteiz	spanyol katalán baszk
18	Egyesült Királyság: Anglia Wales Skócia É-Írország	London Cardiff Glasgow Belfast	Sheffield Swansea Edinburgh -	- Newport Aberdeen -	angol velsz/angol gael/skót/angol ír/ulsteri skót/angol

*Egyetem hiányában az egyetemre vonatkozó panel ide nem vonatkozik.

A *nemzeti vagy regionális profilok* kialakítása a 4. táblázatban bemutatott 23+22+22=67 városban folytatott elsődleges adatgyűjtés alapján történt. Amint a 4. táblázatból is levezethető, a harmadikként választott városok legmeghatározóbb regionális/ kisebbségi nyelvei nemzeti nyelvi státuszt élveznek a szomszédos országokban. A 5-8. panelek mind a 24 résztvevő országra/régióra vonatkozó elsődleges adatgyűjtésének lényege a következőképpen összegezhető:

- Az 5. panelben a hangsúly a felnőtt oktatásban az állam által biztosított nyelvi képzés különböző formáira helyeződik. Két kiegészítő szektorban vizsgáltunk: nyelvoktatás a szakképzésben (fiatal) felnőttek részére 16 év felett, valamint nyelvoktatás az akadémiai (egyetemi) oktatásban.
- Az 6. panelben az audiovizuális tömegtájékoztatásra összpontosítottunk, beleértve a közrádiót és –tévét, a legnagyobb mozikat, valamint a vizsgált városok legnagyobb vasútállomásain és központi újságárusainál kapható sajtótermékeket.

- A 7. panelben a közszolgáltatásoknál és a közszférában megjelenő nyelvi előírásokat vizsgáltuk városi szinten, különös tekintettel az intézményesített nyelvi stratégiákra, valamint a szóbeli kommunikációs és írásbeli információs lehetőségekre városi (önkormányzati) szinten.
- A 8. panelben a hangsúly négy különböző üzleti szektoron volt: élelmiszer áruházak, építőipari vállalatok, szállodák és pénzintézetek. A kutatókat arra kértük, hogy amennyire csak lehetséges, a multinacionális/ nemzetközi (M/Nk), nemzeti (N) és régiós vagy helyi (R/H) vállalkozások köréből gyűjtött minta eloszlása egyenletes legyen. A gyakorlatban ezen cél megvalósítása mindegyik országban nehézségekbe ütközött.

Az elsődleges adatgyűjtés szintereit és célcsoportjait városonként (3x) az 5. táblázat szemlélteti.

5. táblázat: Az elsődleges adatgyűjtés szinterei és célcsoportjai városonként

No.	Nyelvhasználati szintér	Célcsoportok városonként (3x)
5	Nyelvek a szakképzésben és az egyetemi oktatásban	Nyelvek a legnagyobb szakképzési / szakoktatási intézményben A legnagyobb állami egyetem
6	Nyelvek a tömegtájékoztásban	Nyelvek a rádió- és tévéműsorokban és a moziban, ahogyan az a legnagyobb példányszámban eladott újságban megjelenik Nyelvek a város legnagyobb vasútállomásán és központi újságárusánál kapható sajtótermékekben A nemzeti nyelven kívüli feliratozás vagy szinkronizálás Jelnyelvi tolmácsolás
7	Nyelvek a közszolgáltatásban és a közsférában	Intézményesített nyelvi stratégiák, szóbeli kommunikációs és írásbeli információs lehetőségek központi városi szinten
8	Nyelvek az üzleti életben	Kis-, közép- és nagyvállalkozások; multinacionális, nemzeti és regionális/helyi élelmiszer áruházak; építőipari vállalatok, szállodák és pénzüzetek

1.6 A kutatás módszertana

Különböző kutatási eljárások

Egy adott társadalomban érvényesülő nyelvi politikák és gyakorlatok vizsgálatára számos kutatási módszer alkalmas lehet. Érdeklődésük szerint a kutatók mikro- vagy makroszociolingvisztikai szempontból is megközelíthetik a vonatkozó szakpolitikákat és gyakorlatokat (Fishman és Garcia 2010). Ha a kutatás csak néhány adatközlővel felvett esettanulmányokra korlátozódik, a kutatók leginkább az etnográfiai megfigyelést és a diskurzuselemzési megközelítést választják. Az etnolingvisztika (Heller 2007) egy olyan közös módszer, amely azt vizsgálja, hogyan és milyen nyelven érintkeznek egymással az emberek. Az etnolingvisztika kutatói azt próbálják megérteni, hogyan hasznosítják az emberek elérhető nyelvi forrásait a másokkal való érintkezésben.

Ugyanakkor az etnográfiai módszerek nem mindenkor optimálisak, ha a társadalmi szinten érvényesülő nyelvi politikákat és gyakorlatokat akarjuk tanulmányozni. Az LRE-projekt a társadalmi többnyelvűségre és különösen a többnyelvűséget támogató (vagy korlátozó) intézményesített szakpolitikákra és gyakorlatokra összpontosít. Az LRE-projekt által alkalmazott eljárás éppen ezért a *felmérési adatok* gyűjtése volt a többféle nyelvhasználati szinten, Európa nemzeti és regionális kontextusában érvényesülő közös nyelvi politikákról és gyakorlatokról.

A felmérés kérdőívét a fent említett, nyelvi politikákra és gyakorlatokra vonatkozó uniós és európai tanácsi dokumentumok, valamint kulcsfontosságú ajánlások tanulmányozása alapján állítottuk össze. Tekintettel azonban arra, hogy az Európa-szerte érvényesülő nyelvi politikák és gyakorlatok rendkívül összetett képet mutatnak, ezért lehetetlen azonosítani az összes releváns változót, majd operacionalizálni és mérhető eszközzé alakítani őket.

Kérdőívfejlesztés

Ami a kérdőív kidolgozását illeti, a következő előfeltételeket tartottuk szem előtt a kérdések megtervezésénél:

- mindegyik kérdésnek értékelhető adatot kell szolgáltatnia;
- az értékelhető adatokat súlyozni kell, amely a bemutatott szakpolitikák és gyakorlatok közti különbségtételhez vezet majd;

- azokat az igen/nem válaszlehetőséget tartalmazó kérdéseket, ahol a két válasz közül az egyik előre láthatólag 100% körüli eredményhez vezet, kerülni kell;
- a kérdéseknek eléggé határozottaknak kell lenniük ahhoz, hogy később meg lehessen ismételni a vizsgálatot.

A legtöbb kérdés esetében három válaszlehetőség közül lehetett választani. A kutatóknak azt a választ kellett bejelölniük, amely az országukban/régiójukban érvényesülő közös politikához vagy gyakorlathoz a legközelebb áll. Minden válasz kapott valamilyen pontszámot. A legmagasabb pontszámot minden kérdés esetében az a válasz kapta, amely a leginkább megfelelt az uniós/Európa Tanács-i ajánlásoknak. Az országok/ régiók összehasonlító eredményei kiadványunk 2. részében található. Az egyes országok és régiók elemzése pedig a 3. részben olvasható.

Érvényesség

A kérdőív érvényességét illetően a következő feltételeknek próbáltunk eleget tenni:

Belső érvényesség

- Kellően *átfogó*-e fogalmi felépítését és hatókörét illetően, következésképp megfelel-e a kutatás céljainak?
- Kellően *kifejezett és átlátható*-e a megfogalmazása?
- Kellően *célszerű* adatgyűjtési eszköz-e az érthetőség és a kezelésével járó munkateher szempontjából?

Külső érvényesség

- Kellően *érvényes*-e a pontozás alapjául szolgáló európai referenciaértékekhez való kapcsolódás szempontjából?

Nemzetek közötti összehasonlíthatóság

- Kellően *tisztességes*-e a négy kulcsfontosságú nyelvváltozat (nemzeti, idegen, regionális/kisebbségi, bevándorlók által használt nyelvek) bemutatásában?
- *Azonos kérdéseken* alapul-e a különböző országokban?
- *Azonos pontozási eljárásokat* alkalmaz-e a különböző országokban/régiókban?

Úgy véljük, hogy a kérdőív – bár kétség kívül finomításra és fejlesztésre szorul kutatóhálózatunk és az érintettek által – törekszik a fenti követelmények teljesítésére. Már mostani formájában is egy sor tervezett mutatót és átfogó keretet biztosít az országok és régiók számára, hogy a nyelvi politikákkal és gyakorlatokkal foglalkozó uniós és európai tanácsi dokumentumoknak való megfelelésüket értékelhessék. Ezen kívül felhívja – mind a nyilvános, mind a politikai makroszinten – az európai, nemzeti és regionális nyelvpolitika alakítóinak figyelmét, valamint cselekvésre ösztönzi a különböző ágazatokban, más-más nyelvek érdekében és országokban tevékenykedő kulcsfontosságú szereplőket.

Úgy véljük továbbá, hogy tervezett mutatóink lehetővé teszik a felhasználók számára, hogy saját politikájukat más országok és régiók politikáival összevessék, következképp átlátható módon osszának meg információt, és azonosítsák a jó gyakorlatokat. Reméljük, hogy a mutatók hozzájárulnak majd új, az adott kontextusokra szabott szakpolitikai kezdeményezésekhez is. Fontos megjegyezni, hogy a tervezett mutatók nem a többnyelvűségi politikák és gyakorlatok mikroszintjének mélységeiben való elemzésére szolgálnak. A kutatás eredményei ugyanakkor fontos nyomon követő esettanulmányok megírását ösztönözhetik, amelyek további távlatokat nyithatnak a mutatók makroszintű elemzésére épülő újabb adatokat szolgáltatva.

Kiegészítő megközelítések

Nem mindegyik LRE nyelvhasználati szintér vizsgálható ugyanazzal a kutatási módszerrel, ezért a nyolc panelhez egy kiegészítő megközelítést fogadtunk el (lásd a 3. táblázatot). Az LRE kérdőív hivatalos nemzeti vagy regionális nyelvpolitikákkal és dokumentumokkal foglalkozó része *hivatalos/másodlagos adatokon* alapul (1-4. panel). Ahol ilyen adatok nem léteznek (szakképzés, felsőoktatás, tömegtájékoztatók, közszolgáltatások és közszféra, üzleti élet), ott az eredmények *egyéniileg gyűjtött / elsődleges* adatokon alapulnak (5-8. panel).

Az elsődleges adatoknak nem kell sem reprezentatívnak, sem általánosításokra alkalmas méretűnek lenniük; ezeket csupán kiindulási pontnak szántuk a többnyelvűséggel foglalkozó politikák és gyakorlatok kezdeti mutatóinak kialakításához olyan területeken, amelyekkel az Európai Bizottság dokumentumai és a tudományos kutatás még nemigen foglalkozott. Tekintettel az összetett módszertanra, úgy döntöttünk, hogy sem az egyes nyelvhasználati szinterek, sem az egyes országok vagy régiók összesített pontszámait nem közöljük.

Noha, mint említettük, az egyéniileg gyűjtött/elsődleges adatok nem teszik lehetővé az általánosítást, minden bizonnyal értékes, több nemzetre kiterjedő adatbázist nyújtanak a további kutatások számára. Úgy véljük, hogy az 1-4. panelekben alkalmazott másodlagos adatelemzés és a 5-8. panelekhez használt elsődleges adatgyűjtés/-elemzés kombinációja a projekt innovatív és úttörő eleme.

Eljárás

Az LRE kérdőív megtervezése és kipróbálása, valamint az adatok összegyűjtése és feldolgozása az alábbi lépések szerint történt:

- 2010 – A Tilburg Egyetem, a British Council és az MPG kidolgozta az első kérdéseket és pontozási javaslatokat mindegyik feleletválasztós kérdéshez. Az üzleti élettel foglalkozó panelt a londoni CILT (the National Centre for Languages = a Nyelvek Nemzeti Központja – *a ford.*) fejlesztette ki kiindulási pontként a 2006-os ELAN-felmérésre

támaszkodva, majd ezt finomította tovább a francia kutatócsoport. A közsférával foglalkozó panel kidolgozásához a Metropolitan Police (London városi rendőrsége – *a ford.*) nyelvi csoportja és egyéb londoni közszolgáltatók adtak tanácsot.

- Az eredeti LRE kérdőívet három kísérleti tanulmányban próbálták ki Lengyelországban, Spanyolországban és Katalóniában 2011 elején. A próbafelmérések célja az LRE kérdőív tartalom- és konstruktváliditásának vizsgálata volt mind az országok közötti, mind az egyes országokon *belüli* nyelvi politikák és gyakorlatok eltéréseinek figyelembe vételével.
- A kísérleti eredmények alapján az LRE kérdőívet, a kutatók számára készített gyakorlati útmutatót és a pontozási eljárásokat továbbfejlesztették, majd az LRE Irányító Csoport és külső szakértők vizsgálták felül őket. A véglegesített LRE kérdőívet 2011 őszén küldtük ki a nemzeti és regionális kutatócsoportoknak az adatgyűjtés megkezdéséhez.
- Bosznia–Hercegovina, Spanyolország, Svájc és az Egyesült Királyság számára különböző kérdőívek készültek (lásd a 4. táblázatot).
- A kutatók részletes gyakorlati útmutatót kaptak, amely elmagyarázta a projekt háttérét és az adatgyűjtés módszertanát. A módszertan megvitatása céljából sor került továbbá egy kétnapos személyes találkozóra, ezen kívül pedig e-mailben és telefonon tartottuk a kapcsolatot mindegyik kutatócsoporttal.
- Amint a nemzeti és regionális kutatócsoportok befejezték az adatgyűjtést, minden adatot független lektorok néztek át a kettős ellenőrzés és az egységes értelmezés érdekében.
- Ezt követően a Tilburg Egyetem LRE kutatócsoportja dolgozta fel, elemezte és ellenőrizte az adatokat.
- A folyamat során világossá vált, hogy néhány kérdést eltérően értelmeztek a kutatók, míg másokat nem értettek meg teljesen. A félreértések tisztázása, a válaszok egységesítése és a végső értelmezések kialakítása 2012 elején fejeződött be. Úgy döntöttünk, hogy néhány kérdést nem fogunk pontozni az adatgyűjtés kivitelezhetetlensége miatt. A közönyvtárakban és könyvesboltokban elérhető, nem a nemzeti nyelven megjelent könyvekre vonatkozó adatgyűjtés néhány országban lehetetlennek bizonyult. A graduális és posztgraduális képzésekhez szükséges nyelvismeretre vonatkozó kérdésekre kétértelmű válaszok érkeztek, ezért ezeket nem pontoztuk.
- Az egyes országok eredményeit visszaküldtük a kutatóknak, akik így további lehetőséget kaptak a visszajelzésre. Az eredményeket először a nyelvhasználati szinterekre vonatkozóan közöltük, de később úgy döntöttünk, hogy kérdésenként külön-külön fogjuk őket bemutatni, mert így részletesebb képet kaphatunk az országok/régiók nyelvi politikáiról és gyakorlatairól.

Eredmények

A jelen kötetben bemutatott eredmények az első átfogó, határokon átívelő, az európai többnyelvűségi politikákkal és gyakorlatokkal foglalkozó felmérésen alapulnak, valamint összesen 260 kérdéshez kapcsolódó, kétszer ellenőrzött, lektorált szakértői jelentésekből. Nem minden kérdés esetében született a tervezett módon feldolgozható és elemezhető eredmény. Például a médiában használt nyelvekre vonatkozó néhány kérdésnél is ez történt.

A 3. részben bemutatott országprofilok a fent leírt eljárás eredményei, akárcsak a 2. részben ismertetett a nemzetek közötti és a keresztmetszeti nézőpontok. Mindegyik ország és régió leírása egy szövegből és táblázatokból álló *kvalitatív* és *kvantitatív* profilon alapul, amelyek közvetlenül utalnak az LRE kérdőívben feltett kérdésekre. Az országjelentéseket *magyarázatok (esszék)* kísérik, amelyekben az egyes országok és régiók kutatói elmagyarázzák és összefüggéseikben mutatják be az eredményeket, kiválasztva a legfontosabb megállapításokat, emellett érdeklődésre számot tartó új kezdeményezésekről és jó gyakorlatokról számolnak be. Arra törekedtünk, hogy kontextusba helyezett egyensúlyt és kölcsönhatást teremtsünk a kétféle információ között.

Elkerülhetetlen, hogy néhány lehetséges változó ne hiányozzon egy ilyen kutatásból. Mindazonáltal úgy érezzük, hogy, bár maradhattak hézagok, mégis sok területet lefedtünk, és megragadtuk a nyelvi politikák és gyakorlatok makroszintjének legtöbb kérdését. Fontos megjegyezni, hogy az oktatás kiválasztott területein a nyelvi előírásokra voltunk kíváncsiak, nem pedig a tényleges hallgatói részvétel függvényében alakuló nyelvi igényekre, vagy a ténylegesen elért nyelvtudásra. Az utóbbi két célkitűzés meghaladta az adatgyűjtés első fordulójának kereteit.

Ez a kiadvány két függelékkel tartalmaz. Az első függelékbe foglaltuk az LRE kérdőív „A” verzióját, amely megtalálható az LRE honlapján. A „B” verziót, amely az „A” verzió alapján került átdolgozásra, a minta azon országaiiban alkalmaztuk, ahol több nemzeti nyelv létezik, például Bosznia-Hercegovinában és Svájcban. A második függelékben található Fogalomtár meghatározza a kutatásban használt legfontosabb kifejezéseket. Mindhárom részben a nyelvekre történő minden utalás az Ethnologue – A világ nyelvei honlapjának gondos vizsgálatán alapul, amely a téma egyik legértékesebb és leggyakrabban használt információforrása.

2. RÉSZ

Eredmények a Nyelvekben Gazdag Európa projekt országainak összehasonlító elemzéséből

Kutlay Yağmur, Guus Extra és Marlies Swinkels

Bevezetés

E fejezet nemzetközi viszonylatban tárgyalja, vajon a 24 részt vevő ország/régió nemzeti/regionális politikái és gyakorlatai milyen mértékben illeszkednek az európai zsinórmértékekhez. Nyolc nyelvi szintér, köztük egy meta-szintér elemzésével az országokat összevető táblázatok mutatják be az oktatásra, közszolgáltatásokra, a médiára, valamint az üzleti életre vonatkozó eredményeket. Az egyes szintereket egybevető vizsgálat adatait ugyancsak közöljük, hozzásegítve az olvasót a nyelvek terjedésének és eloszlásának európai kontextusban történő értelmezéséhez.

A 2.1. fejezet középpontjában a részt vevő országok/régiók hivatalos dokumentumaiban és adatbázisaiban közölt, nyelvekre vonatkozó információk bemutatása áll. A 2.2. fejezet az óvodában megjelenő nyelveket ismerteti nemzeti, idegen, regionális/kisebbségi és bevándorlók által használt nyelvek szerinti bontásban. A 2.3. fejezet az általános iskolai oktatás nyelveinek összehasonlító elemzését adja a szervezet és a tanárok szempontjai mentén, a négy nyelvtípus ismételt figyelembe vételével. A 2.4. fejezet ugyanezt tartalmazza a középfokú oktatást illetően. A 2.5. rész az óvodai, általános és középiskolai oktatást longitudinális szempontból tárgyalja három adattípus figyelembe vételével, a következő, 2.6. fejezet pedig a további oktatási formákat (szakiskola, szakképzés), valamint a felsőoktatást helyezi előtérbe. Miközben a 2.7.

rész a kutatásunkból az audiovizuális médiára, valamint a sajtóra vonatkozó eredményeket közli, addig a 2.8. fejezet a közszolgáltatásokra és közszférára összpontosít. A 2.9. fejezet nemzetközi összehasonlításban mutatja be az üzleti élet nyelveit a részt vevő országokban/régiókban. A 2.10. részben a nyelvek eloszlásának keresztmetszeti elemzésére kerül sor a sajtó, a közszolgáltatások és az üzleti élet szintereinek együttes bevonásával. A felsorolt részek alapján megszülető legfontosabb megállapításokat és következtetéseket, az európai kutatási projekteknél szokásos gyakorlatnak megfelelően, a kiadvány elején, rögtön a bevezető után foglaltuk össze.

Németország szövetségi állam, ahol nagyfokú decentralizáció érvényesül, különösen az oktatás és a szociális és kulturális jóléti rendszerek terén. Lehetetlennek bizonyult következetes adatgyűjtést végezni Németországban az LRE projekt számára, mivel nagyon sokszínű és sokféle nyelvpolitika és nyelvi gyakorlat jellemzi a három szövetségi tartományt és a három vizsgált várost. Az LRE projektben kiválasztott nyelvi szinterek esetében a politikák és a gyakorlatok regionális vagy helyi önkormányzati vagy akár iskolai szinten dőlnek el. Mivel az autonómia ilyen fokú, német viszonylatban szinte lehetetlen „közös” politikákról és gyakorlatokról számot adni. Ennek okán a tanulmány 2. részében bemutatott összehasonlító elemzésben a németországi adatok nem szerepelnek.

2.1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban

A LRE felmérés első részében megvizsgáltuk, vajon a részt vevő országokban/régiókban léteznek-e nyelvekre vonatkozó hivatalos dokumentumok és adatbázisok. Úgy véljük ugyanis, hogy a nyelvi sokszínűséget támogató dokumentumok létezése, illetőleg a beszélt nyelveket feltérképező adatbázisok kialakítása minden nemzeti vagy regionális kontextusban a többnyelvűség tudatosítását fogja erősíteni, emellett jobb oktatáspolitikát eredményez. Egyrészt saját LRE adatainkra, másrészt az Európa Tanács (ET) *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájához* kötődő hivatalos adataira alapozva sikerült feltárnunk ehhez a területhez kapcsolódóan a politikákat és gyakorlatokat.

Az 1. számú táblázat a vizsgált 24 ország/régió nyelvi jogi szabályozásra, valamint a hivatalos nyelvpolitikai dokumentumokra vonatkozó két fő kérdésre adott válaszait tartalmazza kutatóink beszámolóí alapján. Majd' mindegyik országban/régióban létezik a nemzeti és az regionális/kisebbségi (R/K) nyelvekre vonatkozó jogi szabályozás. Idegen nyelvekre vonatkozó jogszabályokat 14 országban/régióban, bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó jogszabályokat viszont csak 5 országban/régióban találunk. Majdnem mindegyik országban/régióban léteznek a nemzeti és az idegen nyelveket ösztönző hivatalos nyelvpolitikai dokumentumok. Az R/K nyelvek vonatkozásában 19 országban/régióban, a bevándorlók által használt nyelvek tekintetében viszont csak 4 országban/régióban találunk ilyen dokumentumokat.

1. táblázat: Nyelvi jogi szabályozás és hivatalos nyelvpolitikai dokumentumok a vizsgált 24 országban/régióban

Ország/ régió	Van az Ön országában olyan nemzeti vagy regionális/szövetségi jogszabály, amely tartalmaz a nyelv(ek)re vonatkozó rendelkezést?				Léteznek-e olyan hivatalos nyelvpolitikával foglalkozó dokumentumok, amelyeknek az a célja, hogy a nyelvtanulást és nyelvtanítást az Ön országában vagy régiójában előmozdítsák?			
	nemzeti	idegen	R/K	bevándorló	nemzeti	idegen	R/K	bevándorló
Ausztria	√		√		√		√	
Baszkföld	√		√		√	√	√	
Bosznia-Hercegovina	√		√		√	√	√	
Bulgária	√	√	√	√	√	√	√	
Katalónia	√		√		√	√	√	√
Dánia	√	√	√	√	√			
Anglia			√		√	√	√	
Észtország	√	√		√	√	√		
Franciaország	√	√	√		√	√	√	√
Frízföld	√	√	√		√	√	√	
Görögország	√				√	√		
Magyarország	√	√	√		√	√	√	
Olaszország			√		√	√	√	
Litvánia	√	√	√		√	√	√	
Hollandia	√	√	√		√	√	√	
Észak-Írország	√	√	√		√	√	√	
Lengyelország	√		√					
Portugália	√		√		√	√		
Románia	√	√	√		√	√	√	
Skócia	√	√	√	√	√	√	√	
Spanyolország	√	√	√	√	√	√	√	√
Svájc	√		√		√	√	√	√
Ukrajna	√	√	√		√	√	√	
Wales	√	√	√			√	√	

Amint az 1.1. fejezetben szó volt róla, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (ECRML) az európai nyelvi sokszínűség támogatásának egyik alapdokumentuma. A Charta olyan egyezmény, amely egyfelől annak érdekében jött létre, hogy a regionális/kisebbségi (R/K) nyelveket mint Európa veszélyeztetett kulturális öröksége részét védelmezze és támogassa, másfelől pedig lehetővé tegye, hogy az R/K nyelvek beszélői nyelveiket magán- és közéleti színtereken is használhassák. A Charta legelőször is lefekteti azokat a fő célkitűzéseket és alapelveket, amelyeket az államoknak teljesíteniük kell az országuk területén található minden egyes R/K nyelvvel kapcsolatban. A Charta továbbá egy sor olyan konkrét rendelkezést is tartalmaz, melyeket az egyes R/K nyelvek közéleti használatának előmozdítására és megkönnyítésére dolgoztak ki. Hatókörébe az állam területén hagyományosan használatos nyelvek tartoznak, nem foglalkozik azonban sem azokkal a nyelvekkel, amelyek az utóbbi bevándorlási folyamatokhoz köthetők, sem pedig a hivatalos nyelv területi

változataival. Az ésszerűség határain belül biztosítani kívánja a regionális vagy R/K nyelvek használatát az oktatásban és a médiában, megengedve és bátorítva használatukat jogi és adminisztratív helyzetekben, a gazdasági és társadalmi életben, továbbá kulturális tevékenységek és határokon átnyúló csereprogramok során.

A Chartát a 18 vizsgált országból 11 ország ratifikálta, Franciaország és Olaszország kormánya aláírta. Bulgária, Észtország, Görögország, Litvánia és Portugália nem ratifikálta és nem is írta alá. A ratifikálás elmaradásának egyik oka, hogy néhány országban ez a nemzeti alkotmányba ütközne. A 2. táblázatban látható, hogy az egyes országokban mely nyelveket ismerik el, védik és/vagy támogatják kizárólag nemzeti dokumentumok szintjén, és melyeket e nemzeti dokumentumok és a Charta együttes figyelembe vételével. További részletekért utalunk a Charta európa tanácsi honlapjára, melynek adatai folyamatosan frissülnek.

2. táblázat: A regionális/kisebbségi (R/K) nyelvek hivatalos elismerése, védelme és/vagy támogatása 18 országban

NAGYBETŰVEL: CSAK HIVATALOS NEMZETI DOKUMENTUMOK ALAPJÁN

Dőlt betűvel: hivatalos nemzeti dokumentumok és a Charta alapján

Ország	A regionális/kisebbségi (R/K) nyelvek hivatalos elismerése, védelme és/vagy támogatása tagországi dokumentumok/törvények szerint vagy a Chartában
Ausztria	<i>horvát (Burgenlandban), cseh (Bécsben), magyar (Burgenlandban és Bécsben), romani (Burgenlandban), szlovák (Bécsben), szlovén (Karinthiában és Stájerországban)</i>
Bosznia-Hercegovina	<i>albán, cseh, német, magyar, olasz, zsidó nyelvek (jiddis és ladin), macedón, montenegrói, lengyel, ROMANI, ruszin, szerb-horvát, szlovák, szlovén, török, ukrán</i>
Bulgária	ÖRMÉNY, HÉBER, ROMANI, TÖRÖK
Dánia	<i>német (AZ ESZKIMÓ-ALEUT ÉS A FERÖER NYELVEK AZ ÖNRENDELKEZÉSI JOGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYEK ALAPJÁN VÉDETTEK)</i>
Észtország	AZ ÚJ NYELVTÖRVÉNY (2011) FONTOSNAK TEKINTI MINDEN ÉSZT TERÜLETI NYELV VÉDELMÉT
Franciaország	BASZK, BRETON, KATALÁN, KORZIKAI, ELZÁSZBAN ÉS MOSELLE-BEN BESZÉLT NÉMET DIALEKTUSOK (ELZÁSZI ÉS MOSELLE-I NYELVJÁRÁS), NYUGATI FLAMAND, FRANKO-PROVANSZÁL, LANGUE D'OÏL (ÉSZAKI NYELVEK: FRANCCOMTOIS,VALLON, CHAMPENOIS, PICARD, NORMAND, GALLO, POITEVIN-SAINTONGEAIS, LORRAIN, BOURGUIGNON-MORVANDIAU), OKSZITÁN (A DÉL NYELVEI: GASCON, LANGUEDOCIEN, PROVANSZÁL, AUVERGNAT, LIMOUSIN, VIVARO-ALPIN), PARLERS LIGURIENS (AZ ALPOK-MARITIMES ROYA VÖLGYÉBŐL ÉS KORZIKÁN BONIFACIÓBAN). EZENKÍVÜL A TENGERENTÚLI TERÜLETEKEN BESZÉLT 41 TOVÁBBI NYELV IS SZEREPEL FRANCIAORSZÁG NYELVEINEK (LANGUES DE FRANCE) HIVATALOS LISTÁJÁN, KARÖLTVE A NEM TERÜLETI, BEVÁNDORLÓK ÁLTAL BESZÉLT NYELVEKEL: ARAB NYELVJÁRÁS, NYUGATI ÖRMÉNY, BERBER, JUDEO-SPANYOL ÉS ROMANI.
Görögország	Támogatás, de nincsenek nyelvek megjelölve
Magyarország	<i>örmény, bolgár, görög, lengyel, ruszin, ukrán, horvát, német, romani/ beás, román, szerb, szlovák, szlovén</i>
Olaszország	ALBÁN, KATALÁN, HORVÁT, FRANKO-PROVANSZÁL, FRANCIA, FRIULI, NÉMET, GÖRÖG, LADIN, OKSZITÁN, SZÁRD, SZLOVÉN
Litvánia	BELARUSZ, HÉBER, LENGYEL, OROSZ
Hollandia	<i>limburgi, alsó szász, romani, jiddis: védett és elismert; fríz: támogatott</i>
Lengyelország	<i>örmény, fehérorosz, cseh, német, héber, karaim, kasubi, lemko, litván, romani, orosz, szlovák, tatár, ukrán, jiddis</i>
Portugália	MIRANDA
Románia	<i>albán, örmény, bolgár, horvát, cseh, német, görög, magyar, olasz, macedón, lengyel, romani, orosz, ruszin, szerb, szlovák, tatár, török, ukrán, jiddis</i>
Spanyolország	<i>baszk, katalán, galíciai, valenciai, arab, aráni (Aranese Occital), asztúriai (bable), berber nyelvek, caló, aragóniai (Fable Aragonesa), portugál, romani</i>
Svájc	<i>olasz szövetségi szinten, valamint Grisons és Ticino kantonban, romans, francia Bern kantonban, német Bosco-Gurinban és Ederswilerben; jiddis, yenish és walser Fribourg és Valais kantonjaiban</i>
Egyesült Királyság	<i>cornwalli Angliában, ír és ulsteri skót Észak-Írországbán, skót gael és skót Skóciában, velszi Walesben</i>
Ukrajna	<i>belarusz, bolgár, krími tatár, gagauz, német, görög, magyar, moldáv, lengyel, román, orosz, szlovák, jiddis</i>

A nyelvek Charta általi elismerése és/vagy védelme nem vonja maga után szükségképpen e nyelvek támogatását az oktatásban is. A 3. táblázat azokat a nyelveket sorakoztatja fel, amelyek az egyes országok/régiók oktatásában országos vagy regionális szinten hivatalosan jelen vannak vagy a hivatalos nemzeti dokumentumok, vagy a Charta alapján.

3. táblázat: Az oktatásban nemzeti vagy regionális szinten hivatalosan megjelenő R/K nyelvek 18 országban

NAGYBETŰVEL: CSAK A HIVATALOS NEMZETI DOKUMENTUMOK ALAPJÁN BIZTOSÍTOTT OKTATÁS

Dőlt betűvel: a hivatalos nemzeti dokumentumok és a Charta alapján biztosított oktatás

Ország/ régió	A nemzeti vagy regionális szinten hivatalosan oktatott R/K nyelvek	Összesen
Ausztria	<i>Burgenland: horvát, magyar, romani; Karinthia: szlovén</i>	4
Bosznia-Hercegovina	<i>albán, cseh, német, magyar, olasz, zsidó nyelvek (jiddis és ladino), macedón, montenegrói, lengyel, romani, román, ruszin, szlovák, szlovén, török, ukrán</i>	17
Bulgária	ÖRMÉNY, HÉBER, ROMANI, TÖRÖK	4
Dánia	<i>Német</i>	1
Észtország	VÖRU	1
Franciaország	BRETON, BASZK, KATALÁN, KORZIKAI, KREOL, FRANCIA JELNYELV, GALL, OKSZITÁN, ELZÁSZ TERÜLETI NYELVEI, MOSELLE TARTOMÁNY REGIONÁLIS TAHITI ÉS MELANÉZ NYELVEK (AJIE, MENGONE, PAICI) IS SZEREPELNEK A KÍNÁLATBAN FRANCIAORSZÁG TENGERENTÚLI TERÜLETEIN	10 + 5
Görögország	–	–
Magyarország	<i>horvát, német, ROMANI, BEÁS, román, szerb, szlovák, szlovén</i>	8
Olaszország	ALBÁN, KATALÁN, HORVÁT, FRANK-PROVENÇAL, FRANCIA, FRIULAN, NÉMET, A GÖRÖG, LADIN, OCCITAN, SARDINIAN, SZLOVÉN	12
Litvánia	BELARUSZ, HÉBER, LENGYEL, OROSZ	4
Hollandia	<i>fríz csak Frízföldön</i>	1
Lengyelország	<i>Örmény, belarusz, német, héber, kasub, lemko, litván, orosz, szlovák, ukrán, cseh, karaim, romani, tatár, jiddis</i>	15
Portugália	MIRANDAI a Miranda do Douro (Miranda-völgy) régióban	1
Románia	<i>bolgár, horvát, cseh, német, görög, magyar, olasz, lengyel, romani, orosz, szerb, szlovák, tatár, török, ukrán</i>	15
Spanyolország	<i>aráni (Aranese Occital), baszk, katalán, galíciai, valenciai</i>	4
Svájc	<i>olasz, romans</i>	2
Egyesült Királyság	<i>cornwalli, ír, skót-gael, velszi</i>	4
Ukrajna	<i>belarusz, bolgár, krími tatár, gagauz, német, görög, magyar, moldáv, lengyel, román, orosz, szlovák, jiddis</i>	13
Wales	<i>velsi (az Egyesült Királyságra lásd még Anglia, Skócia és Észak-Írország)</i>	1

Amint a 3. táblázatból is jól látszik, jelentős különbségek vannak az oktatásban hivatalosan kínált nyelvek számát illetően. A hivatalosan megjelenő R/K nyelvek száma Dél-Kelet- és Közép-Európában a legnagyobb. Nyugat-Európában Franciaország és Olaszország a két legnyilvánvalóbb kivétel ez alól. Az ECRML a „regionális” és „kisebbségi” nyelv fogalmát nem határozza meg, de a bevándorlók által használt nyelveket kifejezetten kiveszi a Charta hatálya alól (Extra és Gorter 2008: 31). A nyugat-európai országokban a bevándorlók által használt nyelvek gyakran hangsúlyosabban vannak jelen, mint az R/K nyelvek, mégis kevésbé ismerik el, védik és/vagy támogatják őket. Görögország az egyetlen az LRE projektben részt vevő országok közül, ahol egyetlen regionális vagy kisebbségi (R/K) nyelvet sem ismernek el hivatalosan vagy tanítanak, noha Trákia területén az alapfokú oktatásban a török nyelv ténylegesen jelen van. Másrésztől azonban nem minden, a hivatalosan dokumentumok szereplő nyelv jelenik meg az iskolák tényleges kínálatában. Az adatfelvétel idején kutatóink beszámolóí alapján a ténylegesen tanított nyelvekre vonatkozó információk a 2.3. és a 2.5. közötti fejezetekben szerepelnek.

Európában és Európán kívül is különböző típusú adatbázisok léteznek a többnyelvű társadalmak népességi csoportjainak meghatározására és azonosítására. Ezen adatbázisok nyelvi adatai különféle, egyetlen vagy több nyelvre vonatkozó kérdéskörből származhatnak. Poulain (2008) elkülöníti az országos hatókörűi censzusokat, a közigazgatási nyilvántartásokat, valamint a statisztikai felméréseket (survey). Népszámlálások meghatározott időközönként (rendszerint 5–10 évente) készülnek, s eredményük egy országos méretű adatbázis. Közigazgatási nyilvántartásokat általában önkormányzati szinten vagy központilag készítik, gyakran évente vagy akár havonta frissítve az adatokat (például Hollandiában). Reprezentatív statisztikai felméréseket a lakosság meghatározott népességi csoportjaira vonatkozóan rendszeres időközönként végezhetnek. Mindhárom adatgyűjtési eljárás megjelenhet különböző kombinációkban. A 4. táblázat a 24 részt vevő ország/régió politikáinak és gyakorlatainak áttekintését adja.

4. táblázat. A nemzeti nyelvekre, R/K nyelvekre, valamint a bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó hivatalos országos/regionális szintű adatgyűjtési módok

Ország/ régió	A nemzeti nyelvekre, R/K nyelvekre, valamint a bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó hivatalos országos/regionális szintű adatgyűjtési módok
Ausztria	–
Baszkföld	Népszámlálás és felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Bosznia-Hercegovina	–
Bulgária	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Katalónia	Önkormányzati nyilvántartás, népszámlálás, felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Dánia	–
Anglia	Önkormányzati nyilvántartás, népszámlálás, felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Észtország	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Franciaország	Népszámlálás és felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Frízföld	Felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Görögország	–
Magyarország	Népszámlálás nemzeti, R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Olaszország	Felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Litvánia	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Hollandia	–
Észak-Írország	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Lengyelország	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Portugália	Népszámlálási adatok csak a nemzeti nyelvre vonatkozóan
Románia	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Skócia	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Spanyolország	Felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Svájc	Felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Ukrajna	Népszámlálás és felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Wales	Népszámlálás és felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai

A táblázatból nyilvánvaló, hogy a legtöbb ország/régió jártas a nyelvi adatgyűjtési módszerekben, melyek során a legtöbb esetben három nyelvi típust, a nemzeti nyelveket, az R/K nyelveket, valamint a bevándorlók által használt nyelveket célozzák meg. A 24 országból/régióból öt helyen nem folyik semmiféle nyelvi adatgyűjtés: Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában (az oktatásban szereplő nagy számú R/K nyelv ellenére, amint a 2. táblázatban látható), Dánia, Görögország és Hollandia. Portugáliában kizárólag a nemzeti nyelvre vonatkozólag gyűjtene adatokat.

Az 5. táblázat mutatja be a nagymintás vagy országos népeségkutatások főbb nyelvi kérdését/kérdéseit. A feltett nyelvre vonatkozó kérdés(ek) változatosságot mutat(nak). Extra (2010) vizsgálja az országos, illetőleg nagymintás kutatások anyanyelvre, a leggyakrabban használt nyelvre, illetve az otthoni nyelvre vonatkozó kérdéseinek validitását. Kiemeli, hogy a nemzetközi, különösen a nem európai, ausztráliai, kanadai és egyesült államokbeli angol-domináns helyzetek tapasztalatai azt jelzik, miszerint az anyanyelvre vonatkozó kérdés bír a leggyengébb empirikus érvényességgel, miközben az otthoni

nyelvre vonatkozó kérdés validitása a legerősebb (lásd az anyanyelv meghatározását a Fogalomtárban). Úgy tűnik, az európai gyakorlat összhangban áll ezzel, a vizsgált országok/régiók több mint felénél ugyanis az otthoni nyelv kérdése szerepel. A Svájcban használatos nyelvi kérdések a leginkább figyelemre méltóak, különösen az első, mely szerint: *Melyik az a nyelv, amelyen gondolkodik és amelyet a legjobban ismer?* Végül azt is mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy a 24 országból/régióból mindössze 11 olyan ország van, ahol a nyelvi készségekre vonatkozóan további kérdések is szerepelnek, részben eldöntendő (*Tud/képes-e...?*), részben pedig fokozatokat tudakoló (*Milyen jól tud ön...?*) kérdéstípusok formájában.

Összegzésként elmondható, hogy Európa országaiban/régióiban a hivatalos adatbázisok, illetve adatgyűjtési eljárások nagy változatosságot mutatnak. Európai szémszögből azt mondhatjuk, hogy a további fejlesztés és tudáscsere megkerülhetetlen annak érdekében, hogy növeljük a többnyelvűséggel kapcsolatos tudatosságot, hogy bizonyíték-alapú adatokat biztosítsunk a nyelvi tervezés és oktatási szabályozás számára, továbbá hogy összehasonlítsuk európai kutatásokat folytassunk.

5. táblázat: A hivatalos adatgyűjtési eljárások nyelvi kérdései 24 országban/régióban

Ország/régió	A feltett főbb nyelvi kérdések	A nyelvi készségekre (X) beszéd/értés/olvasás/írás vonatkozóan feltett kérdések
Ausztria	otthoni nyelv	–
Baszkföld	otthoni nyelv+fő nyelv+anyanyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Bosznia-Hercegovina	–	–
Bulgária	anyanyelv	–
Katalónia	otthoni nyelv+fő nyelv+anyanyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Dánia	–	–
Anglia	otthoni nyelv+fő nyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Észtország	anyanyelv	Milyen jól tud ön X nyelven...?
Franciaország	otthoni nyelv	Tud ön X nyelven...?
Frízföld	otthoni nyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Görögország	–	–
Magyarország	otthoni nyelv+anyanyelv	Tud ön X nyelven...?
Olaszország	otthoni nyelv	–
Litvánia	anyanyelv	–
Hollandia	–	–
Észak-Írország	fő nyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Lengyelország	otthoni nyelv	–
Portugália	anyanyelv	–
Románia	anyanyelv	–
Skócia	otthoni nyelv+fő nyelv	Tud ön X nyelven...?
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	otthoni nyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Svájc	fő nyelv+otthoni nyelv+iskolában/munkában használt nyelv	–
Ukrajna	anyanyelv	–
Wales	otthoni nyelv+ fő nyelv	Tud ön X nyelven...?Milyen jól tud ön X nyelven...?

2.2 Nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben

Az 1.1. fejezetben hivatkozott legtöbb uniós és európai tanácsi dokumentum kiemeli a korai nyelvtanulás fontosságát, ezért felmérésünkbe mi is beépítettünk egy, az iskola előtti (óvodai) nevelés nyelveivel foglalkozó részt. Az *Európai Bizottság 1997. évi rendelete* pártolja az uniós nyelvek minél korábbi tanítását, és az Európai Tanács 2002. és 2008. évi Következtetései hangsúlyozzák a többnyelvűség legkorábbi életkortól történő támogatását. Az Európai Bizottság (EB) 2009-ben kiadott *Migráció és mobilitás* című Zöld Könyve különleges hangsúlyt fektet annak fontosságára, hogy a bevándorló háttérű gyermekek a lehető legkorábban tanulhassák a befogadó nyelvet, megtartva a származási ország nyelvét és kultúráját.

Az Európai Tanács ugyancsak világosan fogalmaz a migráns háttérű gyermekeket illetően, javasolva, hogy integrációjukat megkönnyítendő a tagállamok biztosítsák számukra a megfelelő nemzeti nyelvi készségek elsajátításának lehetőségét az iskola előtti időszakban (*a bevándorlók gyermekeinek és a bevándorló származású gyermekek integrációjának erősítésére vonatkozó CM/Rec(2008)4 ajánlás*)

Az *Útmutató a többnyelvű és interkulturális oktatás tantervének elkészítéséhez és alkalmazásához* (Beacco et al. 2010: 45) az ehhez szükséges feltételek jó összefoglalását nyújtja:

Minthogy a felfedezés és a szocializáció tereként az iskola előtti oktatás (óvoda) a többnyelvű és interkulturális oktatás alapvető szakaszának tekinthető, különösen a migráns háttérű és hátrányos helyzetű gyermekek számára, akik otthoni nyelvi gyakorlatai ütköznek az iskola által választott erőltetett változatokkal és normákkal. Ebben az értelemben s mivel a kérdés itt a minőségi nyelv- (és általános) oktatáshoz való jog, alapvető kívánalom, hogy az ilyen kisgyermekek iskoláztatásában optimális feltételeket kell garantálni és biztosítani minden érintett csoport, mind az állandó lakhellyel rendelkező belföldiek, mind pedig a nemrégiben érkezett bevándorló családok számára.

Az R/K nyelveket illetően a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája* (1992) utal a regionális/kisebbségi nyelvű iskola előtti nevelés fontosságára: „A tagállamoknak elérhetővé kell

tenniük az iskolaelőkészítő oktatást az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken legalább azon családok számára, akik ezt kérik.” (*III Rész, 8. Cikk – Oktatásügy, 1. szakasz*)

A korai nyelvtanulással kapcsolatos legutóbbi kiadvány az EK 2011-es *Nyelvtanulás az iskola előtt: hogyan tegyük hatékonyá és fenntarthatóvá* címet viselő szakpolitikai kézikönyve. A kézikönyv egy 28 nemzeti szakértőből álló csoport terméke, és felvázolja az egyes országok korai nyelvtanulással kapcsolatos erősségeit és gyengeségeit, továbbá jó gyakorlatokat is bemutat. E fejezet betekintést nyújt az iskola-előkészítő intézményekben (óvoda) folyó korai nyelvtanulásba a kutatásunkban részt vevő országokban/régiókban. Kiemelendő, hogy államilag finanszírozott óvodai nevelést nem biztosít mindegyik ország. Elemzésünkben a kérdéssel kapcsolatos tudatosságot növelendő, valamint lehetőséget biztosítva az ismeretek kölcsönös megismerésére, arra törekszünk, hogy kiemeljük azon országokat/régiókat, amelyek az EU ajánlásaival leginkább összhangban vannak. Pontosan meghatározzuk majd azokat a feladatokat is, amelyek az iskola előtti oktatással kapcsolatban kutatásunk felszínre hozott.

A nemzeti nyelvek kiegészítő támogatása az iskola előtti (óvodai) oktatásban

Kutatóinknak kérdéseket tettünk fel a nemzeti nyelvek kiegészítő támogatásának szintjéről az iskola előtti (óvodai) nevelésben, az alábbiakra összpontosítva:

- a támogatás célcsoportjai
- az évek száma, melyekre a támogatást biztosítják
- a napok száma hetente, melyekre a támogatást biztosítják
- csoportlétszám-követelmények
- a finanszírozás forrása.

A vizsgált 24 országból/régióból 15 biztosít nemzeti nyelvi kiegészítő támogatást az óvodai nevelés számára. Ezek Ausztria, Baszkföld, Bulgária, Dánia, Anglia, Frízföld, Litvánia, Hollandia, Észak-Írország, Románia, Skócia, Spanyolország, Svájc, Ukrajna és Wales. A szóban forgó országokra/régiókra vonatkozó eredményeket a 6. táblázat foglalja össze.

6. táblázat: A nemzeti nyelvek kiegészítő támogatása az iskola előtti (óvodai) nevelésben 15 országban/régióban

Szemponctok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	Mindenki	14	kizárólag bevándorló gyermekek	1		
A támogatás időtartama	>2 év	10	1 év	5	<1 év	0
Napok hetente	>1 nap	3	½-1 nap	10	<1/2 nap	2
Csoportlétszám-követelmények	nincs	13	5-10	2	>10	0
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	14	részleges	1		

Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás az iskola előtti (óvodai) nevelésben 15 országból/régióból 14-ben jár minden gyermek számára, Svájcban ez kizárólag a bevándorló gyermekek számára biztosított. A három ország/régió Hollandia, Frízföld és Ukrajna, amely a legtöbbidőt fordítja a nemzeti nyelv többlettámogatására hetente. A vizsgált országok/régiók közül 10 kínál kettő vagy több évnyi támogatást, miközben 5 – Bulgária, Dánia, Hollandia, Skócia és Svájc – egy évet. 14 országban/régióban ez állami támogatást jelent, Svájcban azonban a költségek egy részét a szülők fizetik.

Idegen nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben

Az óvodai nevelés idegen nyelvi kínálatát illetően a következőket tudakoltuk kutatóinktól:

- mely nyelveket tanítják
- az idegen nyelvi nevelésre fordított idő hetente
- a tanításra fordított évek száma
- a csoportlétszám-követelmények
- a finanszírozás forrása.

Megjegyzendő, hogy a kutatás nem terjedt ki az idegennyelv-tanításra a magánszférában, amely pedig egyre nagyobb teret hódít. Összességében a 24 országból/régióból kilenc nyilatkozott úgy, hogy az iskola előtti idegennyelv-oktatás állami intézményekben zajlik. Az eredményeket az alábbi, 7. számú táblázatban összegeztük.

7. táblázat: Idegen nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben 7 ország/régió (O/R)

Szempontok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	Mindegyik	7	Korlátozott	0		
Időtartam	>2 év	6	1 év	0	<1 év	1
Napok hetente	>1 nap	1	½-1 nap	6	<1/2 nap	0
Csoportlétszám-követelmények	nincs	6	5-10	0	>10	1
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	2	részleges	3	A szülők/gondviselők költségeket fizetnek	2

A hét ezen az oktatási szinten idegen nyelveket kínáló ország/régió Bosznia-Hercegovina, Baszkföld, Bulgária, Katalónia, Észtország, Spanyolország és Ukrajna. Baszkföldön az idegen nyelvekre fordított idő több mint 1 nap hetente, a többi országban/régióban pedig ½ és 1 nap között van ez az időtartam. Az egyes országok által kínált nyelveket a 8. táblázatban láthatjuk. Bulgária választéka a legszélesebb, noha a kurzusokat a szülők finanszírozzák. Az angol, a francia és a német szerepelnek leggyakrabban a nyelvi kínálatban.

8. táblázat: Idegen nyelvi kínálat az iskola előtti (óvodai) nevelésben 7 országban/régióban

Ország/régió	Választható idegen nyelvek
Bosznia-Hercegovina	angol, francia, német
Baszkföld	angol
Bulgária	angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol
Katalónia	angol
Észtország	angol, német, francia, orosz
Skócia	francia, német, olasz, spanyol, kínai – többnyire csak a magánszektorban
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	angol Madrid és Valencia közösségeiben angol, francia, német Sevilleában
Ukrajna	angol, francia, német

A fenti áttekintésből levonhatjuk azt az általános következtetést, miszerint néhány országban mindenképpen szükség van további lépésekre és nemzeti/intézményes támogatásra annak érdekében, hogy az idegen nyelvek korábbi életszakaszban honosodhassanak meg. Az Európai Bizottság jelentése és szakpolitikai kézikönyve a korai nyelvtanulásról (2011) arra enged következtetni, hogy sokkal több minden zajlik ezen a területen, mint amire itt rá tudunk világítani, és hogy ezt mélyebb elemzésnek kellene alávetni.

R/K nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben

Az R/K nyelveket illetően kutatóinknak ugyanazokat a kérdéseket tettük fel, mint az idegen nyelvek esetében, s a 9. táblázatban annak a 17 országnak/régióknak a válaszait összesítettük, amelyek az R/K nyelvek óvodai nevelésben való jelenlétéről számoltak be.

9. táblázat: R/K nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben 17 országban/régióban

Szemponatok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	14	korlátozott	1	nincs meghatározva	2
A támogatás időtartama	>2 évek	15	1 év	2	<1 év	0
Napok hetente	>1 nap	12	½-1 nap	3	<1/2 nap	2
Csoportlétszám-követelmények	nincs	13	5-10	2	>10	2
Rendelkezésre álló állami támogatás	teljes	15	részleges	2	A szülők/gondviselők fizetik a költségeket	0

Amint a táblázatból látszik, a 17-ből 15 országban/régióban választható valamilyen R/K nyelv legalább két éven keresztül, 13-ban ez nincs létszámhoz kötve, ugyanakkor Észak-Írországból és Ukrajnában legkevesebb 10 fővel indítható csoport. Magyarországon és Dániában a minimális létszám 5 fő. 15 országban/régióban teljes az állami finanszírozás, Katalóniában és Angliában a vizsgálat szerint a költségek egy részét kell a szülőknek fedezniük. Bosznia-Hercegovinában, Bulgáriában, Észtországban, Franciaországban, Görögországban,

Lengyelországban és Svájcban R/K nyelvek nem szerepelnek az óvodai nevelésben.

A 10. táblázat áttekintést nyújt azokról a nyelvekről, amelyeket a 17 érintett országban/régióban az állami finanszírozású óvodai intézményekben oktatnak.

Kutatóink országjelentéseiből nyilvánvalóvá vált, miszerint az R/K nyelvek nagy száma áll rendelkezésre, a legszélesebb kínálatot pedig Ausztria, Magyarország, Olaszország és Románia nyújtja.

10. táblázat: R/K nyelvi kínálat az iskola előtti (óvodai) nevelésben 17 országban/régióban

Ország/régió	Választható R/M nyelvek
Ausztria	burgenlandi horvát, cseh, magyar, olasz Tirolban, szlovák, szlovén
Baszkföld	baszk
Katalónia	aráni (Val d'Aran), katalán
Dánia	német
Anglia	cornwalli (Cornwallban)
Frízföld	fríz
Magyarország	bolgár, horvát, német, görög, lengyel, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén
Olaszország	albán, horvát, friuli, francia, német, görög, ladin, okszitán, franko-provanszál, szárd, szlovén
Litvánia	belarusz, héber, lengyel, orosz
Hollandia	fríz (Frízföldön)
Észak-Írország	ír
Portugália	mirandai
Románia	bolgár, horvát, cseh, német, görög, magyar, szerb, szlovák, török, ukrán
Skócia	skót gael
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	valenciai (Valenciában)
Ukrajna	krími tatár, német, magyar, moldáv, lengyel, román, orosz
Wales	velsi

A bevándorlók által használt nyelvek jelenléte az óvodai nevelésben

LRE-kutatásunk adataiból az olvasható ki, hogy a bevándorlók által használt nyelvek jelenléte az óvodai nevelésben egyelőre nem túlságosan elterjedt. Mégis, a megfelelő tanárok és tananyag kiválasztásának nehézségei ellenére három ország kínál bevándorló nyelvi támogatást kisgyermek számára is, nevezetesen Dánia, Spanyolország és Svájc. Zürich kantonban nem kevesebb, mint 17 nyelv szerepel a kínálatban. A többi országban/régióban ilyen jellegű támogatás nincs. A szóban forgó nyelveket a 11. táblázatban tüntetjük föl.

11. táblázat: Bevándorlók által használt nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben 3 országban/régióban

Ország/régió	Választható nyelvek
Dánia	albán, arab, bosnyák, izlandi, szomáli, tamil, török, urdu/panjabi
Spanyolország	(marokkói) arab, portugál, román
Svájc Zürich kanton	albán, arab, bosnyák, bolgár, kínai, horvát, finn, francia, görög, magyar, olasz, koreai, portugál, orosz, szlovén, spanyol (latin-amerikai), török
Svájc Genf kanton	albán, arab, olasz, portugál, spanyol, török

A bevándorló gyermekek nyelvi integrációját elősegítendő, Svájcban az óvodákban nyelvi fejlesztő programok működnek ezen gyermekek otthoni nyelvén is. A Stratégiai Terv: *Állampolgárság és Integráció 2007-2010* elnevezésű program alapján Spanyolországban számos bevándorló által használt nyelv van jelen az óvodákban a származási nyelv és kultúra megtartása és fejlesztése érdekében. Dániában e programok teljes költségét országos, regionális és helyi forrásokból finanszírozzák, ugyanakkor Spanyolországban és Svájcban a származási országokkal közösen, kétoldalú egyezmények alapján fedezik az ilyen jellegű költségeket.

2.3 Nyelvek az általános iskolai oktatásban

Az *Európai Tanács Következtetései* (2002) aláhúzták annak fontosságát, hogy olyan intézkedések szülessenek, amelyek két, bizonyos esetekben akár több nyelv egészen korai tanulását teszik lehetővé a tanulók számára az anyanyelvükön kívül is. Ennek értelmében az is szükséges, hogy a nyelvi kínálat a lehető legváltozatosabb legyen. A 2002-es *Következtetések* hangsúlyozták azt is, hogy a nyelvi programok elősegíthetik a más kultúrák iránti pozitív attitűd kialakulását.

A nem anyanyelvi beszélők integrációját olyan intézkedésekkel célozták meg, mint a nemzeti oktatási nyelv(ek) ismeretének javítása, illetve az a törekvés, hogy ezáltal megőrizzék a származási ország nyelvének és kultúrájának tisztelőtét. Kiemelték a tanárképzés és a tanári mobilitás jelentőségét, csakúgy, mint a nyelvtudás sztereotípiáit az Európa Tanács által kidolgozott *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (KER)

alapján. A 2008-as *Európai Tanács Következtetések* megerősítették ugyanezen célkitűzéseket, kiegészítve őket az élethosszig tartó tanulás perspektívájával, illetőleg a nyelvi készségek formális, informális és nem formális eszközökkel történő felfrissítésével. A Következtetések ismét az oktatott nyelvek szélesebb körét és az elismert módszereken alapuló tanulói értékelést helyezték előtérbe, hangsúlyozva a tanárképzés és a vendégtanár-programok fontosságát is. Először fogalmazták meg ajánlás formájában, hogy egyes tantárgyakat szükséges idegen nyelven tanítani (tartalomalapú nyelvtanítás, CLIL). A 2001-es *Európai Tanács Következtetések* újból felhívják a figyelmet a minőségi nyelvtanítás, a teljesítménymérés, a tanárképzés és a tanári mobilitás, a tartalomalapú nyelvtanítás, a választható nyelvek számának növelése, valamint a nemzeti nyelvtanítás fejlesztésének támogatására, továbbá olyan megoldások kidolgozására is, amelyek segítik a bevándorlók származási nyelvének megtartását és továbbfejlesztését.

Az Európa Tanács erősen támogatja a nyelvi sokféleséget és az interkulturális szemléletet az alapfokú oktatásban, s ez a támogatás kiterjed a konkrét szakpolitikára és az osztálytermi segédletekre egyaránt. A Charta hangsúlyozza, hogy támogatni kell a megfelelő R/K nyelvek oktatását éppúgy, mint az ezeken a nyelveken történő oktatást, amennyiben a szülők ezt kéri. E nyelveket továbbá nem érheti hátrányos megkülönböztetés a nemzeti nyelvek oktatásának javára. Az *ET Következtetések* kapcsán a fentebb említett KER közös alapot javasol Európában a nyelvi tanmenetek, a tantervi irányelvek, a vizsgák és a nyelvkönyvek vonatkozásában, valamint fokozni kívánja a kurzusok, tanmenetek és értékelési technikák átláthatóságát, elősegítve így a nemzetközi együttműködést a modern nyelvek területén. A *98-as Ajánlás* (6) ösztönözi a tagállamokat, hogy léptessenek életbe olyan oktatáspolitikákat, amelyek elősegítik a kiterjedt többnyelvűséget és bátorítják az idegennyelvek használatát a nem nyelvi tantárgyak oktatása során is. Az Európai Unióhoz hasonlóan az Európa Tanács ugyancsak ösztönzi a kapcsolatépítést, valamint az intézmények és egyének közötti nemzetközi csereprogramokat az oktatás minden szintjén. Az *ET 1740-es Ajánlása* (2006) az anyanyelvnek az iskolai oktatásban betöltött szerepével foglalkozó részben hangsúlyozza, hogy kívánatos lenne, ha a fiatal európaiak akkor is tanulhatnák anyanyelvüket (fő nyelvüket), ha ez országukban nem minősül hivatalos nyelvnek. Egyszersmind minden fiatal európainak kötelessége, hogy annak az országnak egy hivatalos nyelvét is megtanulja, melynek állampolgára. Az *ET Ajánlás* továbbá kimondja, hogy a siker alapja a kétnyelvű oktatás, és hogy mind az egyéni kétnyelvűség, mind pedig a társadalmi többnyelvűség előny.

A számos európai iskolában meglévő nyelvi sokszínűsége tekintettel, ennek megszervezése az igen eltérő háttérű gyermekek számára nem is mindig könnyű feladat. Mindazonáltal, amint Extra és Yağmur rámutat (2004: 99-105), e célok megvalósítása csak akkor lehetséges, ha az tenni akarással párosul. A melbourne-i (Ausztrália) Nyelvek Viktoriánus Iskolája (*Victorian School of Languages*) széles körben ismertté vált úttörő politikája és gyakorlata olyan kiváló „jó gyakorlat” lehet, amely alkalmazható európai kontextusban is. Az irányított és

a további nyelvtanulási kínálat vonatkozásában történt áttérés a Nyelvek Viktoriánus Iskolája alappilléreinek tekinthető: a viktoriánus általános és középiskolákban az angolon mint első vagy második nyelven kívül további nyelveket kínálnak minden diák számára (és ezek tudását meg is követelik tőlük), beleértve az angol első nyelvű tanulókat is. Jelenleg több mint 60 felvett nyelv szerepel az állami finanszírozású többségi iskoláktól kezdve az úgynevezett délutáni etnikai iskoláig, igényektől függően.

A LRE felmérésben a fenti ajánlásokra és irányelvekre építve tettünk fel a nemzeti, R/K, idegen, illetőleg bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó kérdéseket.

Nemzeti nyelvek támogatása az alapfokú oktatásban

A 12. táblázat a nemzeti nyelvek kiegészítő támogatásának szerveződését mutatja be. A kutatókat az alábbiakról kérdeztük:

- egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke;
- az újonnan érkezők számára biztosított támogatás mértéke
- a bemeneti szintfelmérő tesztek megléte
- a nyelvi készségek figyelemmel kísérése

12. táblázat: Nemzeti nyelvek figyelemmel kísérése támogatása az alapfokú oktatásban 24 országban/régióban

Szemponatok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Tanterv	egységes és kidolgozott	19	általános irányelvek	5	nincs	0
Újonnan jövőknek nyújtott kiegészítő támogatás	teljes	22	részleges	0	nincs	2
Szintfelmérés belépéskor	mindenki számára	8	csak bevándorlóknak	7	nincs	9
A nyelvi készségek figyelemmel kísérése	nemzeti szinten	16	iskolai szinten	8	nincs	0

A kutatók beszámolója alapján 19 ország/régió rendelkezik egységes és kidolgozott nemzeti nyelvi tantervvel az általános iskolákban, 5 országban/régióban pedig általánosan megfogalmazott tantervi irányelvek léteznek. Olaszországot és Ukrajnát leszámítva minden ország/régió biztosít kiegészítő támogatást az újonnan jövők számára a nemzeti nyelv tanulására. A szintfelmérés az a terület, ahol különféle megközelítések léteznek, s erre a szakpolitikusoknak fokozott figyelmet kell a jövőben fordítaniuk. 8 ország/régió – Ausztria, Bulgária, Dánia, Anglia, Litvánia, Észak-Írország, Skócia és Wales – az alapfokú oktatás megkezdésekor minden gyermeket teszlet, heten kizárólag a bevándorlók esetében végeznek méréseket, 9 ország/régió pedig semmilyen bemeneti mérésről nem számolt be. A nyelvi készségek rendszeres ellenőrzése egy másik olyan terület, ahol a politikák különböznek egymástól: 16 ország/régió nemzeti, 8 pedig iskolai szinten végez tesztekkel. Összességében Bulgária, Dánia, Litvánia és Skócia voltak azok az országok/régiók, amelyek teljes mértékben megfeleltek az LRE nemzeti nyelvi kiegészítő támogatásra vonatkozó szempontrendszerének, míg Olaszország, Lengyelország és Ukrajna kevésbé igazodtak ehhez.

Idegennyelv-tanulás az alapfokú oktatásban

Az idegen nyelvekre vonatkozólag az alábbi kérdéseket fogalmaztuk meg:

- célcsoportok
- a kötelező idegen nyelvek száma
- az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú nyelvoktatás elterjedtsége
- az idegennyelv-oktatás kezdete
- tanítási időn belüli vagy azon kívüli ütemezés
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvi készségek figyelemmel kísérése
- az elérendő tudásszint, illetve a KER-hez történő igazodás
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke

Wales kivételével, 24 országból/régióból 23 kínál idegen nyelveket az alapfokú oktatásban. Az eredményeket a 13. táblázat szemlélteti.

13. táblázat: Az idegennyelv-tanítás szerveződése az alapfokú oktatásban (23 ország/régió)

Szempontok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	minden	23	korlátozott	0		
A kötelező idegen nyelvek száma	kettő	2	egy	18	egy szabadon választható	3
Tanterv	egységes és kidolgozott	20	általános	3	nincsenek irányelvek	0
Tartalomalapú nyelvoktatás elterjedtsége	elterjedt	1	lokalizált	13	hiányzik	9
A nyelvtanulás kezdete	első évtől kezdve	12	középidőben	7	végző szakaszban	4
Időbeli ütemezés	iskolai órákban	21	részben iskolában	1	iskolán kívül	1
Minimális csoportlétszám-követelmények	nincs	21	5-10 tanuló	1	>10 tanuló	1
A nyelvi készségek figyelemmel kísérése	sztenderdizált nemzeti szint	10	iskolai szint	13	hiányzik	1
Elérendő tudásszint; KER-hez történő igazodás	a KER alapján	7	nemzeti vagy iskola alapú	13	nincs	3
Rendelkezésre álló állam finanszírozás	teljes	23	részleges	0		

A kutatásunkból kirajzolódik, hogy Wales kivételével az idegen nyelvek a vizsgált országok/régiók mindegyikének kínálatában gyakran megjelennek. 2 ország/régió, Görögország és Dánia 2 idegen nyelvet is kötelezővé tesz, 18-ban pedig egy-egy kötelező nyelv szerepel. Angliában, Észak-Írországon és Skóciában az idegen nyelvek szabadon választhatóak. 20 országban egységes és kidolgozott tantervet használnak, Frízföld, Olaszország és Hollandia esetében az oktatás általános irányelvekre épül. Spanyolország az egyetlen ország, ahol a kutatók a tartalomalapú nyelvoktatás széles körű elterjedtségéről számolnak be, 13 országban/régióban e módszert ugyancsak alkalmazzák, bár nem rendszerszerűen. A vizsgált országok/régiók közül 12-ben már az első évtől, 7-ben a középső időszaktól kezdődően, Frízföldön, Hollandiában, Skóciában, valamint Svájcban pedig az utolsó évben vezetik be az

idegennyelv-oktatást. A nyelvi szintek tesztelésére 10 országban/régióban alkalmaznak sztenderdizált mérési módszereket, helyileg kidolgozott eljárásokat pedig 12-ben. Egyedül Ausztriában nincs ilyen nyomon követés. Noha számos ország kétségtelenül a KER-re építve dolgozza ki tantervét, csupán hét esetben számolnak be kutatóink arról, hogy az elért nyelvi szint értékeléséhez határozottan és módszeresen alkalmazzák ezt az eszközt. Ezek az országok/régiók Bulgária, Észtország, Franciaország, Románia, Skócia, Spanyolország, valamint Svájc.

A 14. táblázat kutatóink beszámolója alapján mutatja be mind a kötelező, mind pedig a szabadon választható idegen nyelvi kínálatot.

14. táblázat: Az idegen nyelvi kínálat az általános iskolai oktatásban

Ország/régió	Az általános iskolai oktatásban kínált idegen nyelvek
Ausztria	cseh, horvát, angol, francia, magyar, olasz, szlovák, szlovén (e nyelvek egyike kötelező)
Baszkföld	angol: kötelező
Bosznia–Hercegovina	angol, német: kötelező; francia, olasz, arab: szabadon választható
Bulgária	angol, francia, német, olasz, spanyol, orosz: e nyelvek egyike kötelező
Katalónia	angol: kötelező
Dánia	angol és francia vagy a német: kötelező; a spanyol és a német vagy a francia: szabadon választható
Anglia	francia, német, spanyol, igen ritkán kínai is, olasz, japán: szabadon választható
Észtország	angol, francia, német, orosz: egy nyelv kötelező, a többi szabadon választható
Franciaország	angol, német, jóval ritkábban más nyelvek, mint például arab, kínai, olasz, portugál, orosz, spanyol: e nyelvek egyike kötelező
Frízföld	angol: kötelező – francia, német, spanyol: szabadon választható
Görögország	angol és francia vagy német: kötelező
Magyarország	angol, német, francia, olasz, orosz: ezek közül a nyelvek közül az egyik kötelező
Olaszország	angol: kötelező
Litvánia	angol, francia, német: e nyelvek egyike kötelező
Hollandia	angol: kötelező – francia, német, spanyol: szabadon választható
Észak-Írország	spanyol, francia: szabadon választható
Lengyelország	angol, német és francia: e nyelvek egyike kötelező
Portugália	angol, francia: e nyelvek egyike kötelező
Románia	angol, francia, német, olasz, spanyol, orosz: egy nyelv kötelező
Skócia	kínai, francia, német, olasz, spanyol: egy nyelv kötelező
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	angol, francia, német: e nyelvek egyike kötelező
Svájc	Zürich kantonban: angol – kötelező Genf kantonban: német – kötelező Ticino kantonban: francia – kötelező
Ukrajna	angol, francia, német, spanyol: e nyelvek egyike kötelező

A leggyakrabban oktatott idegen nyelvek közé az angol, a francia és a német tartozik. Számos esetben e nyelvek egyike kötelező tantárgy minden diák számára. Az olasz, az orosz és a spanyol azok a további nyelvek, amelyek kötelező vagy választható idegen nyelvként ugyancsak jelen vannak. Néhány ország esetében az arab, a kínai és a japán bővíti a választható idegen nyelvek körét. Az alapfokú oktatásban kínált nyelvek változatossága kedvező jel az európai többnyelvűség számára, bár az itt felvázolt képet az 2008-as Eurydice adatok figyelembe vételével kell nézni, amely az angol növekvő dominanciáját hangsúlyozza az általános iskolai oktatásban. eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/KDL2008_EN.pdf Mindazonáltal kézzelfogható eredmények eléréséhez nemcsak világos nyelvi tantervre van szükség, de legalább annyira fontos az elérendő

célok határozott körvonalazása is. A *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (KER) az elérendő célokat tekintve a nyelvtanulás és nyelvtanítás zsinórmértékévé vált Európában és azon kívül is. E dokumentum átfogóan, érzékletes fokozati skálával szemlélteti a) a kommunikációhoz szükséges kompetenciákat; b) az ehhez kapcsolódó nyelvtudást és készségeket; c) a kommunikációs helyzeteket és színtereket. Habár a vizsgált országok/régiók közül csak 7 számolt be a KER kifejezett használatáról, valószínűleg ennél többen építik nemzeti előírásaikat a KER alapelveire és megközelítésére.

Az országokat/régiókat és az elérendő szinteket a 15. táblázat ismerteti. Várakozásainknak megfelelően ebben az életkori csoportban az A1/A2 az elérendő szint.

15. táblázat: A KER-hez kapcsolódó elérendő idegen nyelvi tudásszint az alapfokú oktatásban 7 országban/régióban

Ország/régió	Az elérendő idegen nyelvi tudásszint az alapfokú oktatás végén
Bulgária	A1-A2
Észtország	A1-A2
Franciaország	A1
Románia	A1
Skócia	A1
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	A2; Valenciában „nincs megjelölve”
Svájc	Zürich kantonban: A2.1 a szóbeli és írásbeli szövegértésre és a beszédre, A1.2 az írásbeli produkcióra vonatkozóan

R/K nyelvek tanulása az alapfokú oktatásban

Következetesen alkalmazva az idegennyelv-oktatásra kidolgozott módszertant, kutatóinkat az országuk/régiójuk alapfokú oktatásában felkínált R/K nyelvekről kérdeztük az alábbiak szerint:

- célcsoportok
- egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú idegennyelv-oktatás elterjedtsége
- az R/K nyelvek oktatásának kezdete
- tanítási időn belüli vagy azon kívüli ütemezés
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvi készségek figyelemmel kísérése
- az elérendő tudásszint, illetve a KER-hez történő igazodás
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke

A vizsgált 24 országból/régióból (Dánia és Észtország kivételével) 22-ben kínálják fel regionális/kisebbségi nyelvek tanulásának lehetőségét. A 22 országra/régióra vonatkozó eredményeket a 16. táblázat mutatja be.

16. táblázat: Az R/K nyelvek oktatásának szerveződése az általános iskolákban (22 ország/régió)

Szemponctok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	20	korlátozott	2		
Tanterv	egységes és kidolgozott	16	általános irányelvek	5	nincsenek irányelvek	1
Tartalomalapú nyelvoktatás elterjedtsége	elterjedt	12	néhány területen	6	hiányzik	4
A nyelvtanulás kezdete	első évtől kezdve	19	középidőben	3	végző szakaszban	0
Időbeli ütemezés	iskolai órákban	17	részben iskolában	4	iskolán kívül	1
Minimális csoportlétszám-követelmények	nincs	16	5-10 tanuló	3	>10 tanuló	3
A nyelvi készségek figyelemmel kísérése	nemzeti szinten sztenderdizált	8	iskola alapú	11	hiányzik	3
Elérendő tudásszint; KER-hez történő igazodás	nemzeti/regionális normák	14	iskolai szint	3	nincs	5
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	21	részleges	1	nincs	0

Az R/K nyelvi órák, valamint az R/K nyelveken oktatott tantárgyak 20 országban/régióban férhetők hozzá minden diák számára függetlenül a tanulók nyelvi háttérétől, míg Bulgária és Görögország csupán ezen nyelvek anyanyelvi beszélőit célozza meg. Ausztria kivételével mindenhol léteznek tantervi irányelvek. A tartalomalapú nyelvoktatás az R/K nyelveken elterjedtebb, mint az idegen nyelvek esetében – 12 ország/régió számolt be arról, hogy ez a mindennapi gyakorlat része, további hatban helyi szinten alkalmazzák. Az R/K nyelveket oktató 22 ország/régió közül 19-ben az általános iskola kezdetétől tanítják ezeket a nyelveket, csupán Franciaországban, Lengyelországban és Svájcban kezdik tanításukat az oktatás középső szakaszában. 16 országban/régióban nem léteznek minimum csoportlétszám-követelmények. Angliában (Cornwallban), Magyarországon, Lengyelországban legalább 5 tanuló jelentkezése szükséges

ahhoz, hogy egy osztály elinduljon, míg Ausztriában, Bulgáriában és Észak-Írországon 10. A nyelvi készségek figyelemmel kísérése 19 országban/régióban valósul meg életkornak megfelelő sztetendízált vagy iskolai eszközök segítségével – csupán Olaszország és Hollandia/ Frízföld nem számolt be rendszeres ellenőrzésről. Az elérendő tudásszint 14 országban van országos/regionális sztetendekhez mérve, 3-ban pedig iskolai szinten határozzák meg a kívánalmakat. 5 országban/régióban – Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában, Görögországban, Olaszországban és Észak-Írországon – nem léteznek egyértelmű célkitűzések.

A 17. táblázat kutatásunknak a R/K nyelvek kínálatára vonatkozó eredményeit mutatja be.

17. táblázat: R/K nyelvek tanulásának biztosítása az alapfokú oktatásban 22 országban/régióban

Ország/régió	Választható R/K nyelvek az alapfokú oktatásban
Ausztria	burgenlandi horvát, cseh, magyar, szlovák, szlovén, romani
Baskföld	baszk
Bosznia-Hercegovina	a többi nemzeti nyelv: bosnyák, horvát, szerb
Bulgária	örmény, héber, romani, török
Katalónia	a katalán mindenütt, aráni (Aranese Occitan d'Aran völgyben)
Anglia	cornwalli (Cornwallban)
Franciaország	baszk, breton, katalán, korzikai, oksztán TAHITI ÉS MELANÉZ NYELVEK (AJIE, MENGONE, PAICI) is szerepelnek a kínálatban Franciaország tengerentúli területein
Frízföld	Fríz
Görögország	török
Magyarország	bolgár, horvát, német, görög, lengyel, romani, beás, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén
Olaszország	albán, katalán, horvát, francia, franko-provanszál, friuli, német, görög, ladin, oksztán, szárd, szlovén
Litvánia	belarusz, héber, lengyel, orosz
Hollandia	fríz (csak Frízföldön)
Észak-Írország	ír
Lengyelország	kasub
Portugália	mírandai
Románia	német, magyar, olasz, romani, szlovák, szerb, ukrán, horvát, török, orosz (Russian-Lipovan), bolgár, lengyel
Skócia	skót gael
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	valenciai kizárólag Valenciában
Svájc	a többi nemzeti nyelv: francia, német, olasz
Ukrajna	fehérorosz, bolgár, krimi tatár, gagauz, német, görög, magyar, jiddis, moldáv, lengyel, román, orosz, szlovák
Wales	velsi

A kínálat számos országban gazdag, Ausztria, Bulgária, Magyarország, Litvánia, Románia és Ukrajna négy vagy több R/K nyelvet kínál fel tantárgyként vagy az esetek többségében akár az oktatás nyelveként.

Bevándorlók által használt nyelvek az alapfokú oktatásban

A bevándorlók által használt nyelvekkel kapcsolatosan kutatóink számára hasonló kérdéssort állítottunk össze, mint az R/K és az idegen nyelvek vonatkozásában. Mindössze 5 ország számolt be arról, hogy az általános iskolai oktatásban felkínálja a bevándorlók által használt nyelvek tanulásának lehetőségét. Ezek az országok a következők: Ausztria, Dánia, Franciaország, Spanyolország (Madrid és Valencia) és Svájc (Zürich kanton). Ennek az öt országnak az adatait a 18. táblázat tartalmazza.

18. táblázat: A bevándorlók által használt nyelvek tanításának szerveződése az alapfokú oktatásban (5 ország/régió)

Szempontok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	2	kizárólag bevándorló gyermekek	3	nincs meghatározva	0
Egységes és kidolgozott tanterv	egységes és kidolgozott	2	általános irányelvek	3	nincsenek irányelvek	0
Tartalomalapú nyelvtanítás elterjedtsége (az adott nyelv tanítási nyelv)	elterjedt	1	korlátozott	3	hiányzik	1
A nyelvtanulás kezdete	első évtől kezdve	2	középidőben	1	végző szakaszban	2
Időbeli ütemezés	iskolai órákban	0	részben iskolában	2	iskolán kívül	3
Minimális csoportlétszám-követelmények	nincs	2	5-10 tanuló	1	>10 tanuló	2
A nyelvi készségek figyelemmel kísérésére	nemzeti szinten	0	helyi szinten	5	hiányzik	0
Elérendő tudásszint	nemzeti/regionális	0	iskola alapú	0	nincs meghatározva	5
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	2	részleges	3	nincs	0

Franciaországban és Svájcban minden diák számára nyitva állnak a bevándorlók által használt nyelveket tanító osztályok, ezzel szemben Ausztriában, Dániában és Spanyolországban ezek csak az adott nyelv anyanyelvi beszélői számára vannak fenntartva. Míg Svájcban és Franciaországban nincsenek minimum csoportlétszám-követelmények, addig Spanyolországban több mint 5, Ausztriában és Dániában pedig 10 diákra van szükség egy osztály indításához. Ausztriában és Dániában nincsen egységes és kidolgozott tanterv, ezzel szemben a többi országban általános irányelvek formájában körvonalazódnak a tantervek. Míg Spanyolországban általánosan elterjedt a bevándorlók által használt nyelvek tannyelvként történő alkalmazása, addig Ausztriában, Dániában és Franciaországban ez kevésbé gyakori, Svájcban pedig ezeket a nyelveket csupán tantárgyként tanítják. Spanyolországban és Svájcban részben a tanítási időben kínálják fel a nyelvtanulás lehetőségét, a többi országban pedig iskolán kívüli foglalkozásként. Az elérendő tudásszint nem kapcsolódik sem országos/regionális, sem iskolai sztenderdekhez, de a nyelvi készségeket mindegyik országban ellenőrzik. Ausztriában és Dániában a bevándorló nyelvi kurzusokat teljese mértékben az állam finanszírozza, míg Franciaországban, Spanyolországban és Svájcban többnyire a származási ország nyújt támogatást.

A bevándorlók által használt nyelvek kínálatát a 19. táblázat mutatja be országokként.

19. táblázat: A bevándorlók által használt nyelvek tanulásának biztosítása az alapfokú oktatásban

Ország/régió	Bevándorlók által használt nyelvek az alapfokú oktatásban
Ausztria	albán, bosnyák/horvát/szerb, lengyel, orosz, török
Dánia	albán, arab, bosnyák, izlandi, szomáliai, tamil, török, urdu/punjabi
Franciaország	arab, kínai, olasz, portugál, orosz, spanyol
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	Zürichben: albán, arab, bosnyák/szerb/horvát, bolgár, kínai, finn, francia, koreai, kurd, portugál, török, orosz, spanyol, szlovén, svéd
Svájc	ellenőrizendő Zürichben: görög, szlovén, portugál, török, magyar, arab, bolgár, kínai, finn, francia, koreai, orosz, spanyol (latin-amerikai), portugál (brazil)

Tanárképzés az alapfokú oktatásban

Mind az Európai Közösség, mind az Európa Tanács következetesen hangsúlyozza a képzett nyelvtanárok toborzásának és képzésének fontosságát annak érdekében, hogy ez által támogassák a tanulók nyelvi fejlődését és interkulturális készségeit. Kiemelik annak szükségességét, hogy a tanárok saját nyelvtudásukat, interkulturális kompetenciájukat és (az egyének és a társadalom szintjén megjelenő) többnyelvűséggel kapcsolatos tudatosságukat fejlesszék. Azokat a tanári mobilitási programokat, amelyeken keresztül arra ösztönzik a pedagógusokat, hogy az általuk tanított nyelvnek megfelelő országban töltsenek el időt, az ezen célok elérését biztosító értékes eszközökként határozzák meg (EC 2008: 11).

Vizsgálatunk során az alábbiakkal kapcsolatosan tettünk fel kérdéseket:

- a tanárok képzettsége
- tanárképzés és tanártovábbképzés biztosítása
- az idegennyelv-tanárok mobilitása
- a tanári kínálat növelésére tett lépések ott, ahol tanárhiány van

A 20. táblázat az alapfokú oktatás eredményeit foglalja össze mind a négy nyelvtípusra vonatkozóan, minden országot illetően. Fontos észben tartani, hogy nem minden nyelvtípust biztosítanak minden országban/régióban, és ez okozza az alacsony pontszámokat, különösen a bevándorlók nyelvei tekintetében, hiszen ezek mindössze öt országban/régióban szerepelnek a kínálatban.

20. táblázat: A tanárok képesítése és továbbképzése az alapfokú oktatásban (24 ország/régió)

Dimenziók	Válaszok	Országok száma				Válaszok	Országok száma				Válaszok	Országok száma			
		N	R/K	I	B		N	R/K	I	B		N	R/K	I	B
Tanárok képzettsége	nyelvtanárok	16	17	14	2	általános tanárok	8	5	9	2	nincs specifikus képzés	0	2	1	19
Tanárképzés	tantárgyspecifikus	20	18	17	1	általános	4	3	4	2	nincs	0	3	3	20
Továbbképzés	tantárgyspecifikus	16	14	20	1	általános	7	7	2	4	nincs	1	3	1	14
A tanári kínálat növelésére tett lépések	strukturális intézkedések	3	7	8	0	toborzó kampányok a sajtóban	1	2	2	0	nincsenek kifejezett intézkedések	20	15	14	24
Tanári mobilitás	képzésbe építve	N/R	N/R	2	N/R	informális pénzügyi támogatás	N/R	N/R	13	N/R	nincs	N/R	N/R	9	

A kutatás során kapott válaszok alapján elmondható, hogy a vizsgált országok/régiók kb. 2/3-ában képzett nyelvtanárokat foglalkoztatnak: 24-ből 16-ban a nemzeti nyelv esetében, 22-ből 17-ben az R/K nyelvek esetében, az idegen nyelveket tekintve 23 országból 14-ben, és a bevándorlók által használt nyelvek vonatkozásában 5-ből kettőben. Ott, ahol megvalósul a tartalomalapú nyelvtanítás, természetesen kevésbé fontos, hogy a tanárok valóban képzett nyelvtanárok legyenek (bár a nyelvtudásuk szintjének magasnak kell lennie), és számos elsődleges kontextusban szokatlan volna, ha képzett nyelvtanárok tanítanának különböző tantárgyakat a nemzeti nyelven vagy R/K nyelveken. Azonban mindenképpen elvárható lenne, hogy az idegennyelv-tanárok rendelkezzenek szakképesítéssel. Ennek ellenére Ausztriában, Angliában, Franciaországban, Frízföldön, Olaszországban, Hollandiában, Észak-Írországon, Skóciában és Svájcban az idegen nyelveket olyan tanárok tanítják, akik általános tanárképzésben részesültek.

Mind a specifikus, mind az általános tanárképzési és tanártovábbképzési programok általánosan elterjedtek mindegyik országban, bár Olaszország és Észak-Írország nem számolt be az idegennyelv-tanárok képzéséről, Görögország pedig a nemzeti nyelvet tanító nyelvtanárok továbbképzéséről. A cornwallit mint R/K nyelvet tanító tanárok szintén nem részesülnek formális oktatásban. A bevándorlók által használt nyelveket illetően csak Ausztria biztosít tantárgyspecifikus tanárképzést és tanártovábbképzést. Tagadhatatlan, hogy a vizsgálat nem volt képes részletesen feltérképezni a tanárképzés természetét, ezért ezt egy további kutatás témájául javasoljuk.

Egy másik terület, amely a vizsgálaton kívül esett, az volt, hogy az R/K, illetve a bevándorlók által használt nyelvek tanárai formálisan anyanyelvi tanárokként vannak-e meghatározva, ha kisebbségi vagy bevándorló iskolában tanítanak, vagy idegennyelv-tanárokként, amennyiben a kisebbségi vagy a bevándorló iskolába járó nem anyanyelvű beszélőket tanítanak. Ennek megfelelően az anyanyelvi vagy idegennyelv-tanárok számára biztosított továbbképzési programhoz is csatlakozhatnak annak függvényében, hogy milyen körülmények között tanítanak.

Az idegennyelv-tanítás jól körvonalazható fejlesztési területe a tanári mobilitás. 24-ből 9 ország/régió számolt be arról, hogy semmilyen támogatással nem rendelkezik ezen a területen, és csak Anglia és Katalónia tett jelentést kidolgozott tanári mobilitási programokról. Másik 13 országban/régióban ösztönzik a mobilitást és anyagi támogatást biztosítanak hozzá, de világos, hogy többet lehetne tenni annak érdekében, hogy arra sarkallják a tanárokat, hogy minél több időt töltsenek el abban az országban, amelynek nyelvét tanítják. Mindezen elképzelések igazodnak az uniós ajánlásokhoz, amelyek kiemelik a tanári mobilitásnak és a tanárkeresetnek a nyelvi és kulturális kompetenciák magas szintű elsajátításának előmozdításában játszott fontos szerepét.

Érdekes eredménynek tekinthető, hogy számos országban határozott lépéseket tesznek annak érdekében, hogy növeljék a nyelvtanárok számát, s az ezen a területen szerzett tapasztalatokat, ismereteket gyümölcsöző lenne megosztani. Vajon ez azt jelenti, hogy a kereslet növekszik, vagy egyszerűen a tanárok száma csökken? Baszkföldön, Dániában, Észtországban és Svájcban sajátos eszközöket alkalmaznak annak érdekében, hogy nemzetnyelv-tanárokat toborozzanak. Bulgária, Dánia, Anglia, Frízföld, Magyarország, Litvánia és Ukrajna a képzett idegennyelv-tanárok kiegészítő alkalmazásának és képzésének támogatására és ösztönzésére tesznek intézkedéseket. A számos R/K nyelv felélesztése és támogatása valószínűleg magyarázatul szolgál arra a tényre, hogy Baszkföldön, Bosznia-Hercegovina, Dánia, Észak-Írország, Skócia, Spanyolország és Ukrajna sajátos lépéseket tesz az R/K nyelvtanárok toborzása érdekében. Ennek ellenére egyetlen ország/régió sem számolt be arról, hogy aktívan toborozna olyan nyelvtanárokat, akik bevándorlók által használt nyelveket tanítanak, s ez minden bizonnyal egy olyan terület, ahol fejlesztésre van szükség.

2.4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Az Európai Unió, illetve az Európa Tanács többnyelvűséggel kapcsolatos dokumentumai hangsúlyozzák annak szükségességét, hogy a diákok az általános iskolában megszerzett alapvető nyelvismeretükre támaszkodjanak akkor, amikor átkerülnek a középfokú oktatásba, kiterjesztve mind a tanult nyelvek számát, mind a kommunikációs készségeik terjedelmét az adott nyelveken – figyelembe véve a jövőbeli foglalkoztatás, illetve a továbbtanulás célját.

Az Európa Tanács R (98) 6. számú ajánlása értelmében a középiskolai nyelvtanulás célja:

folymatni a tanulóktól elvárt kommunikáció színvonalának emelését, hogy azon a nyelven, amelyen tanulnak, a mindennapi érintkezés során hatékonyan tudjanak kommunikálni az adott nyelv más beszélőivel, képesek legyenek társadalmi és személyes kapcsolatok építésére, továbbá, hogy megértsék és elfogadják más emberek kultúráját és szokásait.

A középiskoláknak mindenütt a nyelvek szélesebb kínálatát kellene biztosítaniuk, és lehetőséget kellene nyújtaniuk a diákok számára, hogy egynél több európai vagy egyéb nyelvet tanuljanak. Az európai mércéket alkalmazva ellenőrizni kellene a teljesítményszintet, beleértve a részkompetenciák értékelését is, amennyiben szükséges. Javasoljuk, hogy minél szélesebb körben alkalmazzák a tartalomalapú idegennyelv-tanítás módszerét. Szintén a siker fontos elemének tekintjük a tanártovábbképzést, a tanári mobilitást, valamint a nemzetközi hálózatok és az országok közötti együttműködések életre hívását közös projektek megvalósítása céljából. A kutatást úgy építettük fel, hogy számos szempontot, ha nem is mindet, meg tudjunk vizsgálni.

Természetesen a középfokú oktatás országokénti összehasonlítása nagyobb nehézségekbe ütközik, mint az alapfokú oktatásé. Egy sor különböző képzést kínál iskola közl választhatnak a diákok, a középfokú oktatás országoként eltérő módon bomlik felső és alsó tagozatokra (l. a Fogalomtárban), továbbá a nyelvi programok felépítése is jelentős változatosságot mutat. Mindezen kihívások ellenére kutatóink a 24 országban/régióban összegyűjtötték a nyelvtanítás felépítésére, valamint a tanárképzésre vonatkozó adatokat mind a négy nyelvtípust illetően. Ennek a kutatásnak az eredményeit mutatjuk be az alábbiakban.

A nemzeti nyelvek számára nyújtott támogatás a középfokú oktatásban – szervezeti jellemzők

A nemzeti nyelvek kiegészítő támogatása továbbra is fontos a középfokú oktatásban, mind az újonnan érkezők számára, mind azok számára, akiknek nehézségeik vannak a nemzeti nyelv megértésével illetően, valamint a nemzeti nyelven való kommunikáció terén. Kutatóink számára ezzel kapcsolatosan ugyanazokat a kérdéseket tettük fel, mint az alapfokú oktatás vonatkozásában. Ezek a következő témákat érintették:

- Az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke;
- Az újonnan érkezők számára biztosított támogatás mértéke;
- A bemeneti felmérő tesztek megléte;
- A nyelvtudás figyelemmel kísérése

Az eredményeket a 21. táblázat foglalja össze:

21. táblázat: A nemzeti nyelvekre vonatkozó szervezeti jellemzők és kiegészítő támogatás a középfokú oktatásban (24 ország/régióban)

Szemponatok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Tanterv	egységes és kidolgozott	20	általános	4	nincs	0
Többlettámogatás az újonnan érkezők számára	teljes	21	részleges	0	nincs	3
Bemeneti felmérő tesztek	mindenki számára	9	csak bevándorló gyerekek számára	5	nincs	10
Nyelvtudás figyelemmel kísérése	országos szinten	15	iskolai szinten	8	nincs	1

A kutatói beszámolók szerint 20 országban/régióban van egységes és kidolgozott nemzeti nyelvi tanterv, Frízföldön, Olaszországban, Észak-Írországban és Hollandiában pedig általános irányelvek vannak érvényben. A nemzeti nyelvvel kapcsolatosan 21 országban/régióban biztosítanak kiegészítő támogatást az újonnan érkezők számára a többségi oktatásban, Dánia, Olaszország és Ukrajna nem számolt be a kérdésre vonatkozó rendelkezésekről. További kutatást igényel annak megállapítása, hogy a támogatás pontosan milyen jellegű, s hogy mennyiben segíti elő a diákok iskolai sikereit. Csakúgy, mint az alapfokú oktatásban viszonylag kevés országban/régióban végeznek minden diákkal az igényeknek megfelelő szintfelmérőket nemzeti nyelven a középfokú oktatás megkezdésekor, ezek a következők: Bosznia-Hercegovina, Katalónia, Anglia, Franciaország, Lengyelország, Portugália, Skócia, Ukrajna és Wales. Másik 5 országban/régióban – Bulgáriában, Magyarországon, Litvániában, Spanyolországban és Baszkföldön – csupán a bevándorló tanulók számára biztosítanak szintfelmérő tesztet. További feltáró munkát igényel annak megállapítása, hogy milyen jellegű tesztek alkalmaznak az egyes helyeken, és hogy a tesztelés során nyert információkat hogyan alkalmazzák a tanterv megalkotásakor, valamint a támogatás biztosításakor. Ahogy az alapfokú oktatásban, a középfokúban is megvalósul a nemzeti nyelvre vonatkozó

ismeretek ellenőrzése, 15 ország/régió országos szinten, nyolc helyi szinten végzi ezt a tevékenységet. Dánia jelentése szerint a középfokú oktatásban nem végeznek a nemzeti nyelv ismeretére vonatkozó ellenőrző méréseket.

Idegen nyelvek a középfokú oktatásban

A 22. táblázat a középfokú oktatásban megvalósuló idegennyelv-tanítás szerveződéséről ad áttekintést. A válaszadóinktól az alábbi kérdésekkel kapcsolatosan vártunk válaszokat:

- célcsoportok
- az oktatott nyelvek száma, függetlenül attól, hogy kötelezőek-e vagy sem
- az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú idegennyelv-oktatás elterjedtsége
- az iskolaidőn belüli ütemezés
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvtudás figyelemmel kísérése
- az elérendő tudásszint, illetve a KER-hez történő igazodás
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke/szintje

22. táblázat: Az idegennyelv-tanítás szerveződése a középfokú oktatásban (24 ország/régió)

Szemponatok	Válaszok	Országok száma	Válaszok	Országok száma	Válaszok	Országok száma
Célcsoportok	mindenki	24	korlátozott	0	nincs támogatás	0
A kötelező idegen nyelvek száma (középfokú oktatás alsó tagozata)	2	14	1	10	nincs	0
A kötelező idegen nyelvek száma (középfokú oktatás felső tagozata)	2	9	1	10	nincs	5
Tanterv	egységes és kidolgozott	20	általános irányelvek	4	nincsenek irányelvek	0
Idegen nyelv mint az oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvtanítás)	széles körben elterjedt	1	helyi	14	hiányzik	9
Ütemezés (tanrend)	iskolaidőben	23	részben az iskolában	1	iskolán kívül	0
Minimum csoportlétszám-követelmény	nincs	19	5–10 tanuló	5	>10 tanuló	0
Nyelvtudás figyelemmel kísérése	országos szinten, sztenderdizált	11	iskolai	13	hiányzik	0
Elérendő szint	KER-hez igazítva	13	országos vagy iskolai	7	nincs	4
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	24	részleges	0	nincs	0

A várakozásoknak megfelelően mindegyik ország/régió felkínálja az idegen nyelvek tanulásának lehetőségét mind az alsó, mind a felső tagozaton. Jelentős különbségek tapasztalhatók azonban a felkínált kötelező nyelvek száma tekintetében, a nyelvtudás ellenőrzését illetően, a tartalomalapú oktatás alkalmazásának vonatkozásában, valamint a tekintetben, hogy milyen mértékben igazodnak a KER-hez a megszerzett nyelvtudás értékelésekor.

A 23. táblázat azt mutatja, hogy az egyes országok/régiók milyen mértékben kínálnak kötelező idegen nyelveket a középfokú oktatásban.

Míg 14 ország/régió két idegen nyelv tanulását teszi kötelezővé a középfokú oktatás alsó tagozatán, 9-re csökken azon országok/régiók száma, amelyek a felső tagozaton is

biztosítják ugyanezt. Dánia, Frízföld, Olaszország, Litvánia, Hollandia és Ukrajna két nyelvről egyre mérsékli a követelményt, Görögország pedig kettőről nullára. Magyarország és Svájc egy nyelvről kettőre emeli a követelményt. Csupán a következő országokban van két kötelező nyelv a középfokú oktatásnak mind az alsó, mind a felső tagozatán: Ausztria, Észtország, Franciaország, Lengyelország, Portugália, Románia. és Svájc. "Angliában, Észak-Írországból és Walesben egy idegen nyelv tanulása kötelező a középiskola alsó tagozatán, de a középiskola felső tagozatán a vizsgált országok közül, Görögországon kívül csak ezekben nincsen kötelező idegen nyelv-oktatás. Skóciában a nyelvtanulás a középiskolának mind az alsó mind a felső tagozatán egy jogosultság, tehát technikailag nem kötelező; a bár a gyakorlatban a legtöbb gyermek tanul idegen nyelvet az iskolában.

23. táblázat: A kötelező idegen nyelvek száma a középfokú oktatás alsó és felső tagozatán (24 ország/régió)

Kötelező idegen nyelvek száma	Két kötelező idegen nyelv	Egy kötelező idegen nyelv	Nincs kötelező idegen nyelv
Középiskola alsó tagozata	Ausztria, Dánia, Észtország, Franciaország, Frízföld, Görögország, Olaszország, Litvánia, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Ukrajna	Baszkföld, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Katalónia, Anglia, Magyarország, Észak-Írország, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Wales	Skócia
Középiskola felső tagozata	Ausztria, Bulgária, Észtország, Franciaország, Magyarország, Lengyelország, Portugália, Románia, Svájc	Baszkföld, Bosznia-Hercegovina, Katalónia, Dánia, Frízföld, Olaszország, Litvánia, Hollandia, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Ukrajna	Anglia, Görögország, Észak-Írország, Skócia, Wales

20 ország/régió jelentése szerint létezik egységes és kidolgozott tanterv, csupán Hollandiában, Észak-Írországból, Franciaországban és Olaszországban számolnak be arról, hogy csak általános irányelvek léteznek az idegen nyelvek tanítását illetően. Az általános iskolai szintre vonatkozóan egyedül Spanyolország számolt be a tartalomalapú nyelvtanítás széles körben való elterjedtségéről, a középiskolai szinten Franciaországé az érdem, 14 ország/régió jelentése szerint helyi kezdeményezések vannak a tartalomalapú nyelvtanításra, 9 országban/régióban azonban egyáltalán nem valósul meg ez a gyakorlat. A 2.5. fejezetben található az a tanulmány, amely a tartalomalapú nyelvtanítást minden nyelvtípus vonatkozásában

bemutatja. Általában nincsenek követelmények a csoportok minimum létszámára vonatkozóan, ám Bulgária, Dánia, Görögország, Litvánia és Románia arról tudósít, hogy legkevesebb 5 tanuló szükséges ahhoz, hogy egy kurzus elinduljon a szabadon választható, kevésbé elterjedt nyelvek esetében. Tizenegy országban/régióban nemzeti szinten kísérik figyelemmel a nyelvi készségeket, tizenháromban iskolai szinten.

A várakozásoknak megfelelően a KER-rel összhangban meghatározott célok sokkal megalapozottabbak a középfokú oktatásában, mint általános iskolákban, a részt vevő országok/régiók közül 13-ban világosan meg van határozva, milyen szintet kell elérni.

A felállított kívánalmakat a 24. táblázat tartalmazza.

24. táblázat: A KER szerint meghatározott elérendő tudásszint a középiskolai idegennyelv-oktatásban (13 ország/régió)

Ország/régió	A középfokú oktatás befejezésekor elvárt nyelvtudásszint
Ausztria	B2
Baszkföld	B1
Bulgária	B1-B2 az első idegen nyelvnél; A1 a második idegen nyelvnél
Dánia	B2
Észtország	Alsó tagozat: első idegen nyelvnél B1, második idegen nyelvnél A2 Felső tagozat: két idegen nyelvnél B (vagy B1, vagy B2)
Franciaország	B2 az első idegen nyelv esetében; B1 a második idegen nyelv esetében A2/B1 a harmadik idegen nyelv esetében
Frízföld	iskolatípustól függően A1 és B2 között (vagy C1 az olvasási készségek vonatkozásában)
Magyarország	Első idegen nyelv: B1 vagy B2; második idegen nyelv B1
Litvánia	Alsó tagozat: első idegen nyelv B1; második idegen nyelv A2; Felső tagozat: az alsó tagozaton elért eredmények függvényében: B2, B1 vagy A2
Hollandia	Iskolatípustól függően A1 és B2 között (vagy C1 az olvasási készségek vonatkozásában)
Portugália	A szintek A.2.2 és B.1.2 között váltakoznak
Románia	B2
Svájc	Zürich és Genf kantonban: B2.

A B2-es szint tűnik általánosan meghatározottnak az első idegen nyelv ismeretét tekintve, a második idegen nyelv vonatkozásában pedig a B1. Az év későbbi szakaszában elvégzendő SurveyLang elnevezésű kutatás eredményei fogják feltárni, hogy e kívánalmak milyen mértékben valósulnak meg.

Regionális vagy kisebbségi nyelvek a középfokú oktatásban

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának és a nemzeti kötelezettségvállalásoknak megfelelően az országoknak/régióknak jelenleg is kötelessége felkínálniuk a regionális vagy kisebbségi nyelvek tanulása vagy az ezeken a nyelveken történő tanulás lehetőségét, ennek megfelelően arra kértük a kutatókat, hogy válaszoljanak egy, az idegen nyelvekkel kapcsolatosan feltett kérdésekhez hasonló kérdéssorra, amelyek az alábbi témakörökre vonatkoztak:

- célcsoportok
- az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú idegennyelv-oktatás elterjedtsége
- iskolaidőn belüli ütemezés (tanrend)
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvtudás figyelemmel kísérése
- elérendő tudásszint
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke/szintje

19 ország/régió kínálja fel regionális vagy kisebbségi nyelvek tanulásának lehetőségét a középfokú oktatás során – az eredményeket a 25. táblázat foglalja össze.

25. táblázat: A regionális vagy kisebbségi nyelvek középiskolai tanításának jellemzői 19 országban/régióban

Szemponatok	Válaszok	Országok száma	Válaszok	Országok száma	Válaszok	Országok száma
Célcsoportok	mindenki	18	korlátozott	1	nincs meghatározva	0
Egységes és kidolgozott tanterv	egységes és kidolgozott	16	általános irányelvek	3	nincsenek irányelvek	0
Idegen nyelv mint az oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvoktatás)	széles körben elterjedt	10	helyi	8	hiányzik	1
Ütemezés	iskolaidőben	15	részben az iskolában	3	iskolán kívül	1
Minimum csoportlétszám-követelmény	nincs	13	5–10 tanuló	1	>10 tanuló	5
Nyelvtudás figyelemmel kísérése	Sztenderdizált tesztek országos/regionális szinten	10	iskolai tesztek	8	nincs mérés	1
Elérendő tudásszint	ország/régiófüggő	14	iskolától függ	3	nincs	2
Rendelkezésre álló állami támogatás	teljes	19	részben	0	nincs	0

A következő országok nem kínálják fel regionális vagy kisebbségi nyelvek tanulásának lehetőségét: Dánia, Anglia, Észtország, Görögország és Lengyelország. Azon 19 ország közül, amelyek biztosítják a lehetőséget, 10-ben széles körben elterjedt a tartalomalapú idegennyelv-tanítás, további 8 országban pedig néhány területen valósul meg. Csupán Bulgária számolt be arról, hogy ezek a nyelvek csak tantárgyként tanulhatók. A nyelvórák mindenki számára nyitottak, kivéve Bulgáriában, ahol csak az adott nyelv anyanyelvi beszélői tanulhatják a nyelvet. Az órák az iskolaidő részét képezik, kivéve Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában és Bulgáriában, ahol az órák részben iskolaidőben, részben azon kívül zajlanak. 13 országban/régióban nincsenek előírások a csoportlétszámra vonatkozóan, de Skóciában legalább öt tanuló szükséges egy osztály indításához, Ausztriában, Bulgáriában, Franciaországban, Észak-Írországban és Romániában pedig legalább tíz. 18 országban/régióban végeznek az elsajátított nyelvi készségekre vonatkozó méréseket, vagy országos/regionális szinten, vagy iskolai tesztek segítségével. Csupán Olaszországban nem folynak ilyen mérések. Ausztria és Wales nem határozza meg az elérendő tudásszintet, a többi 11 ország/régió viszont igen. A tanulók mindegyik országban/régióban ingyen férhetnek hozzá a regionális vagy kisebbségi nyelvek oktatásához.

A bevándorlók által használt nyelvek a középfokú oktatásban

Az Európába irányuló, valamint az Európán belüli fokozódó migráció miatt nagymértékben megnőtt az iskolákban a bevándorlók által használt nyelvek száma, és ez azt is jelenti, hogy a tanítás nyelve sok gyermek számára a második nyelv. Különböző európai dokumentumok erőteljesen hangsúlyozzák az iskolai osztályokban megjelenő nyelvek és kultúrák értékelésének fontosságát. Az Európa Tanács R (98) 6. számú ajánlása sürgeti a tagállamokat, biztosítsák, hogy:

minden érintett nyelv és kultúra azonos értékű legyen, ily módon bármelyik közösséghez tartozó gyermeknek

lehetősége legyen a szóbeli és írásbeli készségek fejlesztésére saját közössége nyelvén, valamint mások nyelvén és kultúrájának megértésére és értékelésére.

Az Európai Bizottság 2008-as, migrációról és mobilitásról szóló Zöld könyve utal a 74/486/EGK-irányelvre, amelynek értelmében a tagállamok feladata, hogy:

a származási tagállammal együttműködve és a hagyományos oktatással összehangolva elősegítsék e gyermekek számára anyanyelvük és származási országuk kultúrájának oktatását.

A Nyelvekben Gazdag Európa című kutatásunk során célul tűztük ki annak felmérését, hogy a tagállamok milyen mértékben kínálják fel mind a bevándorlók, mind mások számára, hogy a bevándorlók által használt nyelveket tanulják. Ahogy az óvodák és az általános iskolák esetében láttuk, csupán néhány ország kínálja fel következetesen a választási lehetőséget (3 az óvodában, 5 az általános iskolában), a középfokú oktatásban pedig a 24-ből 8 ország/régió adott pozitív választ erre a kérdésre; ezek a következők: Ausztria, Dánia, Anglia, Észtország, Franciaország, Hollandia, Skócia, Svájc.

A 26. táblázat a bevándorlók által használt nyelvek helyzetét mutatja be a fent említett országokban, a következő kérdésekre összpontosítva:

- célcsoportok
- az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú nyelvoktatás elterjedtsége
- az iskolaidőn belüli ütemezés
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvtudás figyelemmel kísérése
- elérendő tudásszint
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke/szintje

26. táblázat: A bevándorlók által használt nyelvek tanításának jellemzői a középszintű oktatásban 8 országban/régióban

Szempontok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	4	az anyanyelvi beszélőkre korlátozva	3	nincs meghatározva	1
Egységes és kidolgozott tanterv	egységes és kidolgozott	3	általános irányelvek	3	nincsenek irányelvek	2
Idegen nyelv mint az oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvoktatás)	széles körben elterjedt	1	helyi	2	hiányzik	5
Ütemezés	iskolaidőben	1	részben az iskolában	1	Iskolán kívül	6
Minimum csoportlétszám-követelmény	nincs	4	5–10 tanuló	2	>10 tanuló	2
Nyelvtudás figyelemmel kísérése	országos sztenderd tesztek	1	iskolai tesztek	5	nincs	2
Elérendő tudásszint	az országos sztenderdekhez kapcsolódóan	2	iskolától függ	3	nincs	3
Rendelkezésre álló állami támogatás	teljes	5	iskolától függ	2	nincs	1

A közül a 8 ország közül, amelyek arról számoltak be, hogy biztosítják a bevándorlók által használt nyelvek tanítását, Anglia, Dánia, Franciaország és Hollandia az olyan nyelvek esetében, mint amilyen a török vagy az arab, nem csupán a török és arab háttérű diákok számára biztosítja a nyelvtanulást, hanem idegen nyelvként minden középiskolás tanulónak. Ezt a modellt követendő jó gyakorlatként kell kiemelni más országok és régiók számára. Franciaország az egyetlen ország, ahol széles körben elterjedt a tartalomalapú nyelvtanítás, Ausztriában és Svájcban pedig néhány területen ajánlják fel ezt a lehetőséget. Hollandia a tanterv részét képező bevándorlók által használt nyelvek tanulására iskolaidőben biztosít lehetőséget, míg Angliában és Svájcban (csak Zürichben) részben az iskolaidőben ajánlják fel a nyelvtanulás lehetőségét, a többi országban/régióban tanórán kívüli foglalkozásként. Míg Angliában, Franciaországban, Hollandiában és Skóciában nem létezik minimum csoportlétszámmal kapcsolatos követelmény, addig Dániában és Svájcban legalább öt tanuló jelentkezése szükséges ahhoz, hogy beindítsák az osztályt, Ausztriában és Észtországban legalább tíz. Angliában a nyelvtudást országos szinten, sztenderdizált tesztek segítségével ellenőrzik, iskolai szintű méréseket alkalmaznak Ausztriában, Dániában, Franciaországban, Hollandiában és Svájcban; Észtországban és Skóciában azonban nem végeznek szintfelmérést. Csak Észtországban és Hollandiában határozzák meg országosan az elérendő tudásszintet. A bevándorló nyelvek számára Ausztriában,

Dániában, Angliában, Hollandiában és Skóciában teljes állami támogatás áll rendelkezésre. Franciaországban és Svájcban a támogatást a bevándorló tanulók származási országai biztosítják, Észtországban a szülők állják a tanulás költségeit. Csupán Ausztriában, Dániában, Franciaországban és Svájcban van lehetőség mind általános iskolai, mind középiskolai szinten a bevándorlók által használt nyelvek tanulására.

Áttekintés a nem nemzeti nyelvek tanulásának lehetőségeiről a középfokú oktatásban

Az alapfokú oktatáson túl egyre nehezebbé válik az idegen, a regionális vagy kisebbségi és a bevándorló nyelvekkel kapcsolatos rendelkezések megkülönböztetése, mivel a rendelkezésekben meghatározott célcsoportok egyre kevésbé specifikusak, és a nem nemzeti nyelvek tanulásának lehetőségét egyre gyakrabban ajánlják fel a diákoknak, függetlenül az otthoni nyelvi háttérüktől. A helyzet összetett volta ellenére maradtunk az idegen, a regionális vagy kisebbségi és a bevándorló nyelvek kezdeti megkülönböztetésénél, amit az óvodai és az általános iskolai nyelvi rendelkezések leírása során is alkalmaztunk, noha felismertük, hogy a felállított kategóriák nem kifogástalanok. A 27. táblázat összehasonlító áttekintést ad 24 ország/régió (többnyire) regionális vagy kisebbségi nyelvekre, (többnyire) idegen nyelvekre és (többnyire) bevándorló nyelvekre vonatkozó rendelkezéseiről, amelyekről kutatóink számoltak be.

27. táblázat: Összehasonlító áttekintés a (többnyire) regionális vagy nemzeti nyelvekre, a (többnyire) idegen nyelvekre és a (többnyire) bevándorló nyelvekre vonatkozó rendelkezésekről a középfokú oktatásban 24 országban/régióban (a dőlt betűvel szedett idegen nyelvek tanítását csak a középfokú oktatás felső tagozatán teszik lehetővé)

Ország/régió	Regionális vagy kisebbségi nyelvek	(Többnyire) idegen nyelvek	(Többnyire) bevándorló nyelvek
Ausztria	burgenlandi horvát, cseh, magyar, romani, szlovák, szlovén	Kötelező kettő a következők közül: angol, francia, olasz, spanyol	albán, bosnyák, horvát, lengyel, orosz, szerb, török
Baszkföld	Baszk	Kötelező angol, német Választható arab, francia, olasz, orosz, török	-
Bosznia-Hercegovina	bosnyák, horvát, szerb mint más nemzetiségi nyelv	Kötelező angol, német Választható arab, francia, olasz, orosz, török	-
Bulgária	örmény, héber, romani, török	Kötelező: 1-2 a következők közül horvát, cseh, angol, francia, német, olasz, japán, koreai, lengyel, román, orosz, szerb, szlovák, spanyol Választható: mások a fenti válogatásból	-
Katalónia	a katalán mindenhol, aráni-oksztán Val d'Aranban	Kötelező: egy a következők közül: angol, francia, alkalmanként német és olasz Választható: ógörög, latin és mások	-
Dánia	-	Kötelező: angol Választható: ógörög, kínai, francia, német, olasz, japán, latin, orosz, spanyol	arab, török
Anglia	-	Kötelező egy nyelv 14 éves korig. Bármelyik (megfelelő akkreditációval rendelkező) élő nyelv választható; a fő nyelvek: francia, német, spanyol, de választható az arab, olasz, japán, mandarin, lengyel, portugál, orosz, török, urdu is.	arab, kínai, urdu
Észtország	héber,	Kötelező kettő az alábbiak közül: angol, francia, német, orosz	kínai, finn, svéd
Franciaország	elzászi/német, baszk, breton, katalán, korzikai, oksztán, moselle-i, kreol, tahiti, melanéz nyelvek (Ajié, drehu, nengone, paici)	Kötelező kettő az alábbi 19 közül: angol, spanyol, német, arab, kínai, olasz, portugál, orosz, dán, holland, görög, héber, japán, norvég, lengyel, svéd, török, ógörög és latin; egyéb nyelvek, pl. regionális nyelvek választhatóak	arab, horvát, olasz, portugál, szerb, spanyol és török

Ország/régió	Regionális vagy kisebbségi nyelvek	(Többnyire) idegen nyelvek	(Többnyire) bevándorló nyelvek
Frízföld	fríz csak Fríziföldön	lásd Hollandiánál	-
Görögország	-	Kötelező: angol Választható: francia, német	-
Magyarország	romani, beás	Kötelező 1–2 a következők közül kínai, angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol, latin	-
Olaszország	albán, katalán, horvát, franko-provanszál, francia, friuli, német, görög, ladin, okszitán, szárd, szlovén	Kötelező: angol és egy másik idegen nyelv	-
Litvánia	orosz, lengyel, héber, belorusz	Kötelező egy az alábbiak közül: angol, francia, német Választható: más nyelvek	-
Hollandia	fríz csak Fríziföldön	Kötelező: Angol plusz egy másik nyelv a középfokú oktatás legmagasabb szintjén Választható: ógörög, kínai, francia, német, olasz, latin, orosz, spanyol	arab, török, orosz
Észak-Írország	ír	Kötelező egy a következők közül 14 éves korig: francia, német, spanyol	-
Lengyelország	-	Kötelező kettő a következők közül: angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol	-
Portugál	mirandai	Kötelező kettő a következők közül: angol, francia, német, spanyol, latin, görög	-
Románia	magyar, romani, szlovák, szerb, ukrán, horvát, török, orosz-lipován, bolgár, olasz, lengyel	Kötelező kettő a következők közül: angol, francia, német, olasz, portugál, orosz, spanyol	-
Skócia	skót gael	Választható: egy a következők közül: francia, német vagy spanyol, olasz és kínai.	kínai, orosz, urdu
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	valenciai csak Valenciában	Kötelező egy a következők közül: angol, francia, német	-
Svájc	francia, német, olasz mint másik nemzeti nyelv	Kötelező 1–2 a következők közül: angol, görög, latin, spanyol	Zürichben: albán, bosnyák, kínai, horvát, finn, francia, görög, magyar, olasz, koreai, kurd, portugál, orosz, szerb, szlovén, spanyol, svéd, török Genfben: albán, arab, olasz, portugál, spanyol, török
Ukrajna	belorusz, bolgár, krími tatár, gagauz, német, görög, héber, magyar, moldovai, lengyel, román, orosz, szlovák	Kötelező 1–2 a következők közül: angol, francia, német, spanyol, az iskolától függően Választható: örmény, cseh, koreai, török, vietnámi tanórán kívüli nyelvekként	-
Wales	velszi	Kötelező egy a következők közül 14 éves korig: francia, német, spanyol	-

A legnagyobb arányban az angolt, a németet és a franciát kínálják fel tanulható idegen nyelvként, noha más európai nyelvek – mint pl. a spanyol vagy az olasz – szintén részei a kínálatnak. Néhány bevándorlók által használt nyelv, mint pl. az arab, a horvát, a lengyel, az orosz és a török tanulására szintén lehetőség van választható idegen nyelvként, Franciaországban és Hollandiában pedig az arabnak és a töröknek vizsgatárgyként biztos státusza van a középfokú oktatásban. Franciaország kínálja fel a legtöbb nyelvet, és itt *minden* tanuló számára biztosítva van annak lehetősége, hogy sokféle nyelv közül válasszon a modern európai nyelvektől az olyan népszerű ázsiai nyelveken keresztül, mint amilyen a japán vagy a kínai a kisebbségi/regionális és bevándorló nyelvekig. A vizsgálati eredmények tanúsága szerint szintén gazdag kínálatot biztosít Ausztria és Hollandia. Kelet-Európában természetesen sok helyen van lehetőség az orosz nyelv tanulására, akár nemzeti vagy kisebbségi nyelvként, akár idegen nyelvként. Angliában, Észak-Írországon, Skóciában és Walesben a francia, a német és a spanyol tartozik a leggyakrabban felkínált nyelvek közé, s noha a bevándorlók által használt nyelvek tanulásának lehetősége szintén biztosítva van ezeken a helyeken, általában csak az úgynevezett kiegészítő oktatásban – néha azonban a többségi oktatásban is.

Tanárképzés és tanártovábbképzés a középfokú oktatásban

Az elvárásoknak megfelelően a kutatói jelentések azt mutatják, hogy a középiskolákban a tanárképzés és a tanártovábbképzés vonatkozásában szigorúbb követelmények vannak érvényben, mint az általános iskolákban. A Nyelvekben Gazdag Európa kutatás során a következő területeket vizsgáltuk:

- tanárképzés
- a tanárképzéssel és a tanártovábbképzéssel kapcsolatos intézkedések az idegen nyelv-tanárok mobilitása
- szükséges nyelvtudásszint
- a tanári kínálat növelésére tett lépések ott, ahol tanárhiány van

A 28. táblázat tartalmazza a nyelvek mind a négy típusára vonatkozó adatokat az összes részt vevő országot illetően. Fontos szem előtt tartani, hogy nem mindegyik nyelvtípus tanulása biztosított minden országban, és ez magyarázza különösen a bevándorló nyelvek esetében az alacsony értékeket, hiszen ezek a nyelvek csupán nyolc országban tanulhatók a középfokú oktatásban.

28. táblázat: Tanárképzés és tanártovábbképzés a középfokú oktatásban 24 országban/régióban

Szempontok	Válaszok	O/R száma				Válaszok	O/R száma				Válaszok	O/R száma			
		N Ny	R/K ny.	Id. ny.	Bev. ny.		N Ny	R/K ny.	Id. ny.	Bev. ny.		N Ny	R/K ny.	Id. ny.	Bev. ny.
Tanárok képzettsége	nyelvtanárok	23	16	22	3	általános tanárok	1	3	2	3	nincs specifikus képzés	0	5	0	18
Tanárképzés	tantárgyspecifikus	22	17	22	3	általános	2	2	2	2	nincs képzés	0	5	0	19
Továbbképzés	tantárgyspecifikus	19	14	20	3	általános	5	5	4	5	nincs képzés	0	5	0	16
Nyelvtudás szintje	KER szerint	4	N/R	8	N/R	országos/regionális szttenderd	13	N/R	13	N/R	nincsenek világos szttenderdek	7	N/R	4	N/R
A tanári kínálat növelésére tett lépések ott, ahol tanárhiány van	strukturális intézkedések	7	8	10	1	kampányok	2	0	1	1	nincsenek specifikus intézkedések	15	16	13	22
Tanári mobilitás	strukturális programok	N/R	N/R	2	N/R	igény szerinti támogatás	N/R	N/R	17	N/R	nincs támogatás	N/R	N/R	5	N/R

Please confirm that this has been added in the correct place

24 országból/régióból 23-ban képzett nyelvtanárokkal biztosítják a nemzeti nyelv kiegészítő támogatását, és csak Észtországban biztosítják általános NNy képzésben részesülő „általános tanárok” alkalmazásával. A képzés és a továbbképzés szintén biztosított. A nemzeti nyelvek nem anyanyelvi tanáraitól 17 országban követelik meg, hogy elérjenek egy bizonyos nyelvtudásszintet a nemzeti nyelven, ám ezeket a szinteket mindössze 4 országban/régióban határozzák meg világosan a KER szerint: Baszkföldön (B2), Észtországban (C1), Olaszországban (C2) és Svájcban (Zürichben és Tizianóban C2). 7 országban nem állítottak fel erre vonatkozó sztenderdet.

Az idegennyelv-tanárok szintén jól képzettek, és csupán Észtországban és Észak-Írországból tanítanak „általános tanárok” idegen nyelveket, bár Olaszország és Görögország jelentése szerint a tanárképzés inkább általános és nem nyelvspecifikus. A tanári mobilitást illető szervezett támogatás a középfokú oktatásban jobb, mint az általános iskolában, Ausztria, Katalónia, Anglia, Észak-Írország, Skócia és Wales jelentése szerint a tanárok egy szemesztert töltenek külföldön a képzés vagy a továbbképzés részeként. További 13 ország támogatja anyagilag a tanári mobilitást, Észtországban, Franciaországban, Olaszországban, Portugáliában, Romániában azonban a tanároknak kevésbé van lehetőségük célnyelvi országban eltölteni valamennyi időt. Az Európai Unió és az Európa Tanács ajánlásainak megfelelően az idegennyelv-tanároknak a legtöbb országban el kell érniük egy meghatározott nyelvtudásszintet az adott idegen nyelven, és nyolc országban ez a szint a KER szerint van meghatározva, ahogyan azt a 29. táblázat is mutatja.

29. táblázat: Az idegennyelv-tanárok nyelvtudásszintjére vonatkozó követelmények a középfokú oktatásban 8 országban/régióban

Ország/régió	Az idegennyelv-tanárok nyelvtudásszintjére vonatkozó követelmények a középfokú oktatásban
Ausztria	C1
Baszkföld	B2
Bulgária	B2-C1
Katalónia	C1-C2
Észtország	C1
Franciaország	B2
Magyarország	C1
Románia	C1
Svájc	Zürich kanton: C2

A C1 mutatkozik a legáltalánosabban elterjedt követelményszintnek, bár Katalóniában és Svájcban (Zürich kantonban) magasabbak a követelmények, itt a tanároknak a C2 szintet kell elérniük.

A regionális vagy kisebbségi nyelveket oktató tanárok minden országban képzett nyelvtanárok, kivéve Frízföldön, ahol az órákat általánosan képzett nyelvtanárok tanítják. A tanárok képzése és továbbképzése minden országban biztosítva van.

A bevándorlók által használt nyelveket csak Ausztriában, Dániában és Hollandiában tanítják tantárgy-specifikus képzés során képzett tanárok, míg Észtországban, Franciaországban és Svájcban „általános tanárokat” foglalkoztatnak.

Csakúgy, mint az alapfokú oktatásban, néhány országban a középiskolákban is tanárhiány van, és speciális intézkedéseket hoznak annak érdekében, hogy megfelelő képzettséggel rendelkező szakembereket toborozzanak, illetve sokakat bátorítanak, hogy nyelvtanári képesítést szerezzenek. A 30. táblázat mutatja be azokat az országokat, amelyek ilyen tanártoborzó kampányokról számoltak be.

30. táblázat: A tanárhiányt aktív toborzással megoldani kívánó országok

nemzetinyelv-tanárok	idegennyelv-tanárok	regionális vagy kisebbségi nyelvet oktató tanárok	bevándorló nyelvet oktató tanárok
Baszkföld	Baszkföld	Baszkföld	Anglia
Anglia	Bulgária	Frízföld	Skócia
Észtország	Anglia	Észak-Írország	
Frízföld	Frízföld	Románia	
Hollandia	Magyarország	Skócia	
Észak-Írország	Litvánia	Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	
Románia	Hollandia	Svájc	
Skócia	Románia	Wales	
Svájc	Skócia		
	Svájc		
	Wales		

Skócia az egyetlen ország, amelyik arról számolt be, hogy minden kategóriában aktívan toboroz nyelvtanárokat, míg Baszkföld, Anglia, Románia, Skócia, Svájc a négyből három nyelvtípus esetében tesz intézkedéseket.

2.5. Szektorok közötti perspektívák az óvodai, az általános iskolai és a középiskolai oktatás vonatkozásában

Ebben a fejezetben a távlati perspektívák kerülnek bemutatásra három olyan fontos terület vonatkozásában, amelyeket EU- és ET-dokumentumok emelnek ki:

- tartalomalapú nyelvtanulás
- idegennyelv-tanárok mobilitása
- a többnyelvűség általános elismerése az iskolákban

Tartalomalapú oktatás

A tartalomalapú oktatás magába foglalja bizonyos tantárgyak (természettudomány, földrajz) idegen nyelven történő tanítását. Ennek a módszernek az alkalmazását erősen ösztönzik, mivel hatékony módja a kommunikatív kompetencia fejlesztésének. Már érintettük a tartalomalapú tanítás témáját az alapfokú oktatásról szóló fejezetekben, és a 31. táblázat a két terület együttes eredményeit mutatja be. Arra kértük a kutatókat, hogy határozzák meg, általánosan elterjedt-e országukban a tartalomalapú oktatás, vagy esetleg helyi szinten érvényesül, vagy teljesen hiányzik. Azon országok/régiók számát, amelyek minden egyes nyelvtípusban biztosítják a tartalomalapú nyelvtanulás lehetőségét, zárójelben közöljük.

31. táblázat: A tartalomalapú oktatást a középiskolában biztosító országok/régiók száma

Ország/ régió	Alapfokú oktatás			Középfokú oktatás		
	FL(23)	R/M(22)	IL(5)	FL(24)	R/M(19)	IL(8)
Széles körben elterjedt	1	12	1	1	10	1
Helyi szinten megvalósul	13	6	3	14	8	2
Nincs	9	4	1	9	1	5

INy = idegen nyelvek,
R/K = regionális/kisebbségi nyelvek,
B = bevándorló nyelvek

Amint az várható volt, a tartalomalapú oktatás elsősorban a regionális vagy kisebbségi nyelvek esetében elterjedt, hiszen ezek a nyelvek általában a tanulók otthon használatos nyelvei, és így a diákok már képesek folyékonyan kommunikálni ezeken. Az idegen nyelvi osztályokba járó tanulók kommunikatív kompetenciája alacsonyabb szintű, ezért nagyon kevés ország/régió számolt be arról, hogy ezekben az osztályokban széles körben elterjedt gyakorlat lenne a tartalomalapú oktatás: csak Spanyolország az általános iskola, illetve Franciaország a középiskola szintjén. Mindazonáltal a tény, miszerint az alapfokú oktatással kapcsolatosan 13 ország/régió, a középfokúval kapcsolatosan 14 számolt be arról, hogy helyi kezdeményezések keretében alkalmazzák a tartalomalapú oktatást, azt sugallja, hogy léteznek jó gyakorlatok, és a megközelítésmódok

összehasonlítását célzó további kutatások, illetve a tanártovábbképzés, valamint tananyagfejlesztés hasznos volna. Azok közül az országok közül, amelyek a módszert a bevándorló nyelvek esetében is biztosítják, ismételtlen Spanyolország az, ahol széles körben elterjedt a tartalomalapú oktatás, Franciaországban pedig a középfokú oktatás szintjén; mindez azt sugallja, hogy ezek az országok alkalmazzák az ezen a területen felhalmozódott szaktudást.

Az idegennyelv-tanárok mobilitása

A tanári mobilitást nagymértékben ösztönzi az Európai Bizottság Egész életen át tartó tanulás elnevezésű programja. LRE-kutatásunkban arról kérdeztük a kutatókat, hogy az országukban/régiójukban a tanároknak milyen lehetőségei vannak arra, hogy akár a képzésük, akár a továbbképzésük részeként abban az országban töltsenek el valamennyi időt, amelyiknek a nyelvét tanítani szándékozzák. A kutatóktól azt kérdeztük, hogy az országuk/régiójuk

- beépít-e ilyen programokat a tanárképzésbe, amelyek során a tanárok legalább egy félévet a célnyelvi országban tölthetnek
- ösztönzi és finanszírozza-e az egyéni tanári kezdeményezéseket, ha programokat nem is épít be a képzésbe
- nem épít be programokat a tanárképzésbe, és nem is finanszírozza az egyéni kezdeményezéseket.

Az eredményeket a 32. táblázat mutatja be.

32. táblázat: A tanári mobilitás helyzetének áttekintése az alap- és a középfokú oktatásban (24 ország/régió)

	Alapfokú oktatás	Középfokú oktatás
Szervezett programok – legalább egy félév a célnyelvi országban	Katalónia, Svájc	Ausztria, Katalónia, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Svájc
Egyéni kezdeményezések finanszírozása	Ausztria, Baszkföld, Bosznia-Hercegovina, Dánia, Anglia, Észtország, Görögország, Magyarország, Litvánia, Lengyelország, Skócia, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Ukrajna	Baszkföld, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Dánia, Frízföld, Görögország, Magyarország, Litvánia, Hollandia, Lengyelország, Ukrajna, Skócia, Wales
Nincs	Bulgária, Franciaország, Frízföld, Olaszország, Hollandia, Észak-Írország, Portugália, Románia, Wales	Észtország, Franciaország, Olaszország, Portugália, Románia

Kizárólag Anglia, Katalónia és Svájc biztosít szervezett mobilitási programokat mind az alapfokú, mind a középfokú oktatásban, s a vizsgált országok fele finanszírozza egyéni tanári kezdeményezéseket mindkét szinten. Meglepően sok ország nem támogatja a tanári mobilitást egyik szinten sem, s ennek lehetséges okai további kutatás igényelnek.

A többnyelvűség általános elismerése

A többnyelvű oktatás szerveződése, valamint a tanárok felkészítése arra, hogy nyelvileg és kulturálisan is színes, változatos osztályokban tanítsanak, egy olyan egyre növekvő kihívás, amellyel az európai közoktatásnak szembe kell néznie. A szinte mindegyik osztályban megjelenő számos otthon használatos nyelvnek köszönhetően az EU és az ET által kiadott dokumentumok hangsúlyozzák a diákok létező többnyelvű repertoárja elismerésének fontosságát a nyelvtanítás és nyelvtanulás folyamatában, továbbá a tanárképzés fontosságát annak érdekében, hogy a tanárok értékeljék és hasznosítsák a tanulók többnyelvű repertoárját az osztálytermi gyakorlatban. Nehéz megállapítani, hogy ez jelenleg milyen mértékben érvényesül, és a kérdés önmagában is kutatás tárgyát képezhetné. Azonban a tájékoztatás végett megkértük a kutatókat, hogy becsüljék meg, milyen mértékben működik ez a gyakorlat országukban/régiójukban.

Az eredményeket a 33. táblázat foglalja össze.

33. táblázat: A többnyelvűség elismerése az óvodában, általános iskolában és középiskolában 24 országban (a számok az országokra/régiókra vonatkoznak)

Az elismertség szintje	Egységes integrált megközelítés			informális megközelítés			Nem foglalkoznak vele		
	óvoda	ált. isk.	közép-isk.	óvoda	ált. isk.	közép-isk.	óvoda	ált. isk.	közép-isk.
A többnyelvűség és a tanulók többnyelvű repertoárjának elismerése	8	11	9	15	11	11	1	2	4
A tanárokat képezik arra, hogy hasznosítani tudják a tanulók többnyelvű repertoárját	7	8	4	14	12	16	3	4	4

Az országok többsége arról számolt be, hogy a társadalmi többnyelvűség és a tanulók többnyelvű repertoárja az oktatás minden szintjén elfogadott, formálisan és informálisan egyaránt, bár a tanárképzés inkább informálisnak tűnik, főként a középiskolai szinten. Azok az országok, amelyek egységes és integrált megközelítésről számoltak be mindhárom oktatási szinten, a következők voltak: Románia, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Wales. Bosznia-Hercegovinában, Angliában, Franciaországban és Skóciában a jelentés szerint a többnyelvűség elismertségének mértéke magasabb az óvodai és az általános iskolai szinten, mint a középiskolában, míg Hollandiában és Svájcban a középiskolai szinten elfogadottabb.

2.6 Nyelvek a szakoktatásban, -képzésben (további oktatásban) és a felsőoktatásban

Nyelvek a további oktatásban

A további oktatás, amelyre általában szakoktatás és szakképzés (VET, az angol Vocational Education and Training kifejezésből – a *ford.*) néven utalunk, különösen fontos eleme az EU 2020 stratégiának. Az Európai Bizottság a tagállamokkal szoros együttműködésben dolgozik azon, hogy a területet egész Európában erősítsék, a 2002-es EU Tanácsa által elfogadott *koppenhágai folyamat* alapján. 2008-as közleményében a Bizottság hangsúlyozta az egész életen át tartó tanulás fontosságát, a szakoktatás szerepét Európa jövője szempontjából, és annak szükségességét, hogy a nyelvtanulás lehetőségét biztosítsák a szakoktatási intézményekben. Az EU strukturális alapokat bocsátott a munkakör-specifikus nyelvtanfolyamok rendelkezésére.

A Bizottság 2010-es *Új lendület az európai szakképzési együttműködésnek az „Európa 2020” stratégia támogatására* című közleménye a szakképzési mobilitás stratégiai megközelítésére hívta fel a figyelmet, és azt javasolja, hogy minden kurzus tartalmazzon külföldön eltölthető tanulmányi vagy képzési időszakokat, nagyobb hangsúlyt fektetve a nyelvtanulásra. Ez különösen fontos azok számára, akik az iparban vagy olyan szektorokban szeretnének dolgozni, mint például pénzügy, turizmus vagy nemzetközi kereskedelem. A nemzeti nyelv támogatása szintén kulcsfontosságú, hiszen a legtöbb szakoktatási intézmény a munkanélülieknek és bevándorlóknak is kínál képzési programokat. Az Európa Tanács

1998-as 98 (6) számú ajánlása szintén a szakképzés-orientált nyelvtanításra hívta fel a figyelmet. Arra buzdította az intézményeket, hogy olyan nyelvtanfolyamokat biztosítsanak, amelyek az általános és szakképzési elemek egyensúlyára épülnek, valamint felkészítik a diákokat nemzetközi projektben való részvételre, a munkába állásra és a foglalkozásukon belüli mobilitásra.

Az LRE kutatási célja az volt, hogy feltérképezzük az európai szakoktatási intézményekben biztosított nyelvek és képzési programok kínálatát. Ennek érdekében kutatóhálózatunk 67 város összesen 69 legnagyobb szakoktatási intézményéből gyűjtött elsődleges adatokat (lásd az 1.5 fejezet 4. táblázatát).

A nemzeti nyelv kiegészítő támogatása a szakoktatási intézményekben

Annak érdekében, hogy felmérjék a nemzeti nyelv tanulásához biztosított kiegészítő támogatás szintjét, kutatóink az alábbiakról érdeklődtek az intézményeknél:

- a célcsoportok sokfélesége
- a szakképzésben részt vevők számára kínált programok választéka
- kidolgozott tanterv használatának mértéke
- a munkához kapcsolódó készségek és az általános továbbképzés támogatása
- finanszírozási források fajtái
- munkahelyi szakképzési lehetőségek
- uniós eszközök használata

Az eredmények a 34. táblázatban láthatók.

34. táblázat. A nemzeti nyelv oktatásának szervezete a szakoktatási intézményekben (69 intézmény)

Szemponok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	37	korlátozott	9	nincs meghatározva	23
Nyelvi támogató programok köre	széles választék	30	korlátozott választék	24	nincs	15
Kidolgozott tanterv	egységes és kidolgozott	43	általános	8	nincs	18
Kurzusok típusa	Munkához kapcsolódó és általános kurzusok	34	csak általános kurzusok	13	csak munkához kapcsolódó kurzusok	7
Elérhető állami támogatás	teljes	39	részleges	10	nincs	19
Szakmai gyakorlat vállalatoknál	a képzésbe építve	13	választható	3	nincs	53
Európai eszközök felhasználása	Igen	0			nem	69

A kutatóink által gyűjtött információk alapján a megvizsgált 69 szakoktatási intézményből 30 széleskörű, az alapvetőtől egészen a fejlett kommunikációs készségekig terjedő nemzeti nyelvi támogató programokat kínál, 24 intézményben korlátozott a választék, míg 15 nem támogatja a nemzeti nyelv oktatását. Jóval több, mint az intézmények fele rendelkezik egységes és kidolgozott tantervvel, 34 intézmény (az intézményeknek majdnem a fele) kínál munkához kapcsolódó és általános nyelvtanfolyamokat is, valamint további 7 kizárólag munkához kapcsolódó nyelvtanfolyamokat biztosít. A nemzeti nyelv oktatása 39 intézményben teljes egészében államilag

finanszírozott, 10 intézmény csak részleges finanszírozást biztosít az állam. Noha az EU dokumentumok támogatják a vállalkozásoknál töltendő szakmai gyakorlatot, mind munkatapasztalat, mind a nyelvi készségek fejlesztése céljából, a 69 intézményből mégis csak 13 működik együtt vállalkozásokkal ezen lehetőség biztosítására. Úgy tűnik, egyik intézmény sem használja az európai dokumentumokat – például az *Európai Kreditrendszer*t vagy az *Europass*t – a nemzeti nyelvi programok tanulási eredményeinek meghatározásában és alkalmazásában. Ez alapján azt feltételezzük, hogy a vizsgált intézmények nem ismerik ezeket az eszközöket.

Nemzeti nyelven kívüli nyelvek a szakoktatásban és -képzésben

Az idegen, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó előírások vizsgálata céljából az alábbiakról kérdeztük az intézményeket:

- választható nyelvek száma
- elérhető programok típusa
- kidolgozott tanterv használatának mértéke
- igazodás a KER-hez (idegen nyelvek esetén)
- állami támogatás elérhetősége

Az eredmények a 35. táblázatban láthatók.

35. táblázat. Az idegen, R/K és bevándorlók által használt nyelvek oktatásának szervezete a szakoktatásban (69 intézmény)

Szempontok	Válaszok	Szakoktatási intézmények száma			Válaszok	Szakoktatási intézmények száma			Válaszok	Szakoktatási intézmények száma		
		INy	R/K	B		INy	R/K	B		INy	R/K	B
Választható nyelvek száma	> 4 nyelv	15	0	1	3-4 nyelv	22	3	1	1-2 nyelv	25	22	2
Programok köre	széles választék	41	17	2	korlátozott választék	18	7	2	nincs meghatározva	10	45	65
Tanterv	egységes és kidolgozott	50	18	1	általános	11	5	3	nincs meghatározva	8	46	65
KER követése	teljes mértékben	26	N/R	N/R	nemzeti szabályok	27	N/R	N/R	nincs meghatározva	16		
Állami támogatás	nincs tandíj	38	13	1	részleges tandíj	22	11	1	teljes tandíj	9	45	67

A nyelvoktatás szervezetét tekintve a többi oktatási ágazathoz hasonló minta rajzolódik ki, ahol is a legtöbb támogatást a nemzeti nyelv és az idegen nyelvek kapják, ezt követik az R/K nyelvek, és a legkevesebb támogatást a bevándorlók által használt nyelvek kapják.

A 69 intézményből 62 kínál idegen nyelvi kurzusokat. 15 intézményben több mint 4 nyelv közül lehet választani, 22-ben 3-4 nyelvet, 25-ben pedig 1-2 nyelvet tanítanak. 41 intézmény az alapvetőtől egészen a fejlett kommunikációs készségekig terjedő programok széles választékát kínálja, míg 18 csak az alapvető nyelvi készségeket oktatja. Nagyon sok, pontosan 50 intézmény rendelkezik egységes és kidolgozott tantervvel, és 26 intézmény a KER-rel összhangban szervezi képzését. A diákoknak 38 intézményben nem kell fizetniük a nyelvi kurzusokért, míg további 22-ben a költségeket részben fedezik.

Eltérő képet kapunk az R/K nyelvek oktatását illetően. Mindössze 24 intézmény számolt be arról, hogy R/K nyelvi kurzusokat kínál, és ebből is csak 13-ban nem kell tandíjat fizetni. Baszkföldön, Katalóniában, Magyarországon, Észak-Írországon és Walesben mind a három vizsgált szakoktatási intézmény kínál R/K nyelvi kurzusokat. Bosznia–Hercegovina és Svájc három vizsgált szakoktatási intézménye a többi hivatalos nyelven kínál kurzusokat. Bevándorlók által használt nyelveket csak 4 vizsgált intézményben oktatnak Ausztriában, Angliában, Olaszországban és Walesben.

A 36. táblázat a kutatási beszámolók alapján összehasonlító áttekintést nyújt a 67 választott város 69 vizsgált szakoktatási intézményében folyó R/K, (többnyire) idegen és (többnyire) bevándorlók által használt nyelvek oktatásáról.

36. táblázat. Összehasonlító áttekintés a szakoktatási intézményekben (országoként/régióként 3 intézményben) folyó (többnyire) R/K, (többnyire) idegen és (többnyire) bevándorlók által használt nyelvek oktatásáról

Ország/régió	(Többnyire) R/K nyelvek	(Többnyire) idegen nyelvek	(Többnyire) bevándorlók által használt nyelvek
Ausztria	-	arab, kínai, cseh, holland (kizárólag e-learning), angol, francia, német, magyar, olasz, japán, lengyel, román, orosz, szlovák, szlovén, spanyol	bosnyák, horvát, szerb, török
Baszkföld	baszk	angol, francia	-
Bosznia–Hercegovina	bosnyák, horvát, szerb mint további nemzeti nyelvek	arab, cseh, angol, francia, német, olasz, latin, perzsa, orosz, török	-
Bulgária	-	horvát, angol, francia, német, olasz, román, orosz, spanyol, török	-
Katalónia	katalán	angol, francia, német	-
Dánia	-	angol mint tartalomalapú nyelvoktatás, francia, német, spanyol	-
Anglia	-	francia, német, görög, olasz, japán, portugál, orosz	arab, kínai, török, urdu
Észtország	-	angol, francia, finn, német, orosz	-
Franciaország	korzikai	arab, kínai, angol, német, olasz, spanyol, orosz	-
Görögország	-	angol	-
Magyarország	német	angol	-
Olaszország	szlovén	angol, francia, német, spanyol	arab
Litvánia	lengyel, orosz	angol, francia, német	-
Hollandia	-	angol, francia, német, spanyol	-
Észak-Írország	ír, ulster skót	francia, német, görög, olasz, japán, lengyel, portugál, orosz, spanyol	arab, török, kínai
Lengyelország	-	angol, francia, német, orosz	-
Portugália	mirandai	angol, francia, német, spanyol	-
Románia	magyar, romani	angol, francia, német	-
Skócia	-	francia, német, olasz, lengyel, spanyol	-
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	-	angol, francia	-
Svájc	francia, német, olasz mint további nemzeti nyelvek	angol, spanyol	-
Ukrajna	orosz és ukrán nyelvek	angol, francia, német	-
Wales	velszi	kínai, francia, német, görög, olasz, spanyol	arab

Az előzetes várakozásoknak megfelelően az angol, francia, német és spanyol kiemelkedő helyen áll az idegen nyelvek között. Ehhez néhány országban az orosz mint R/K nyelv társul, és egy idegen nyelv más országokban. Néhány szakoktatási intézményben arabul is lehet tanulni. Ahogy várható volt, az R/K nyelveket azon országokban/régiókban kínálják a legnagyobb számban, ahol több mint egy hivatalos nyelv van. Valószínűleg a baszk, katalán, ír/ulster skót és velszi a vizsgált intézményekben oktatási nyelvként és tantárgyként is szerepel.

Nyelvek a felsőoktatásban

Az EU és az Európa Tanács egyaránt hangsúlyozza dokumentumaiban a nyelvi sokszínűsítést és a többnyelvű készségek fejlesztésének fontosságát az oktatás minden szintjén. Ez különösen az egyetemi szinten fontos, mivel ez a hivatás megkezdése előtti utolsó lépcsőfok. Az egyetemet végzettek nagy valószínűséggel fognak munkájuk során utazni és kapcsolatba kerülni, más nyelven beszélőkkel, ezért kiemelten fontos, hogy az ehhez szükséges nyelvi készségeket elsajátítsák, valamint az alapvető tudományos tudásukat és képességeiket fejlesszék. Európa néhány egyetemén a nyelvtudás felvételi követelmény, míg máshol nyelvi órák formájában bátorítják a hallgatókat arra, hogy minden héten fordítsanak időt a nyelvtanulásra.

Az Európa Tanács 98 (6) ajánlása támogatja a különböző országok felsőoktatási intézmények és személyek közötti (csere) kapcsolatok kiépítését, hogy mindenki számára lehetővé váljon mások nyelvének és kultúrájának hiteles megismerése. A felsőoktatásról a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája is szól, és kötelezővé teszi az R/K nyelvek oktatási nyelvként, illetve tantárgyként való biztosítását azon tanulóknak, akik ezt igénylik. Az idegen nyelvek tekintetében a felsőoktatási intézményekkel szemben elvárás, hogy a tantervek kidolgozása és az értékelések során elsősorban a KER-t használják.

Az uniós dokumentumok ugyanilyen határozottak a nyelvoktatás felsőoktatásban való erősítését és változatosságát illetően. A 2011-es EU Tanács következtetése arra szólítja fel a tagállamokat, hogy tegyenek erőfeszítéseket a barcelonai célkitűzés elérése érdekében, mégpedig a nyelvoktatás szabályainak, minőségének és fontosságának az általános, szak- és felsőoktatásban, valamint az egész életen át tartó tanulás kontextusában való erősítésén keresztül. A 2008-as bizottsági közlemény szintén a nagyobb mobilitás és a cserekapcsolatok fontosságát hangsúlyozta, és arra kérte az egyetemeket, hogy választott szakirányuktól függetlenül minden hallgató számára tegyék lehetővé a nyelvoktatást.

A fentiek fényében azt kértük kutatóinktól, hogy mindhárom célváros egy-egy általános/állami egyetemének képviselőit kérdezzék meg az alábbiakról:

- az oktatás nyelvei
- az egyetemi honlapok nyelvei
- a kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai
- nem nyelvtanulók számára kínált nyelvek
- a KER használatának kiterjedtsége a tantervfejlesztés és -értékelés során
- külföldi diákok toborzása
- nyelvtanulók mobilitása
- nem nyelvtanulók mobilitása

65 egyetemről sikerült adatokat gyűjtenünk, amelyeket a 37. táblázatban közlünk.

37. táblázat. Többnyelvűségi gyakorlatok 65 vizsgált állami egyetemen

Szempont	országok/régiók száma	országok/régiók száma	országok/régiók száma
Az oktatás nyelve	23 nemzeti, idegen, R/K	31 nemzeti és idegen	11 csak nemzeti
A honlap nyelve	17 nemzeti, idegen, R/K	38 nemzeti és idegen	10 csak nemzeti
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	24 minden tanuló	38 csak a nem anyanyelvi beszélők	3 nincs
Nem nyelvtanulóknak kínált nyelvek száma	31 >4	10 3- 4	14 1- 2
Nyelvtanulók által elérendő szint	34 KER alapján	22 nemzeti/intézményi alapú	9 nincs
Külföldi diákok toborzása	33 nemzetközi diákok és bevándorlók	31 csak nemzetközi diákok	1 csak anyanyelvi hallgatók
Nyelvtanulók mobilitása	10 kötelező	51 választható	4 nincs
Nem nyelvtanulók mobilitása	1 kötelező	60 választható	4 nincs

Ahogy az várható volt, az összes vizsgált európai egyetemen a nemzeti nyelv az oktatás nyelve, mivel a legtöbb esetben ez a tanulók fő nyelve és az állam hivatalos nyelve. Ugyanakkor bizakodásra adhat okot, hogy a vizsgált intézmények többségében más nyelvek használatára is van lehetőség. További kutatás tárgyát képezi annak bemutatása, hogy mely nyelveket használják az oktatás nyelveként, valamint hogyan változik az európai egyetemek oktatási nyelve a gazdaság és az akadémiai kutatás globalizációjának köszönhetően. Úgy tűnik, hogy a tanári kar és a diákok nemzetközi mobilitása, továbbá az intézmények azon törekvése, hogy nyelvileg és kulturálisan sokszínű hallgatóságot oktassanak, azt eredményezi, hogy sok európai egyetemen az angol második nyelvűvé válik, emellett egyre elterjedtebbek az angol nyelvű tankönyvek is.

Biztató, hogy a 65 egyetemből 55-nek van többnyelvű honlapja, és mindössze 10 egyetem biztosít információt egyedül a nemzeti nyelven. Ez annak a jele, hogy a legtöbb, nagyvárosban működő európai egyetem jelentős erőfeszítéseket tesz a sokféleség előmozdítása és a változatos hallgatóság elnyerése. Az LRE felmérés nem jegyezte fel a honlapok nyelveit, ez további kutatási téma lehet.

Ami a kiegészítő nemzeti nyelvi támogatást illeti, még ezen a szinten is fontos minden diáknak megadni a lehetőséget, hogy jó szintet érjen el. A vizsgált 65 egyetemből 24 biztosít támogatást mindenkinek, 38 pedig csak a nem anyanyelvi beszélőknek – a kettőt összeadva már biztató eredményt kapunk.

Nagyon sok egyetem kínál nyelvi kurzusokat nem nyelvtanulók számára, amint azt az európai intézmények ajánlják. A kínálat széleskörű: 31 intézményben (a vizsgált egyetemek majdnem fele) a hallgatók több mint 4 nyelv közül választhatnak. A mintánkban mindössze 8 egyetem nem biztosítja a nem nyelvtanulók számára a más nyelveken való tanulás lehetőségét. Kedvező jel, hogy a vizsgált egyetemek több mint felében használják a KER-t a tantervfejlesztés és -értékelés során. Az azonban kutatásunk tárgykörén kívül esik, hogy a hallgatók és PhD-hallgatók ténylegesen mennyi nyelvi kurzust vesznek fel.

Az európai egyetemek között a tehetségért és pénzügyi forrásokért folyó kemény küzdelemre tekintettel nem meglepő, hogy egy kivétellel mindegyik egyetem különös gondot fordít a nemzetközi diákok toborzására. Az egyetemek fele – saját bevallása szerint – külön erőfeszítéseket tesz azért, hogy bevándorló háttérrel rendelkező tanulókat vonzzon magához. Annak felderítése, hogy mindez miként történik, további kutatás tárgyát képezheti.

Az európai egyetemek anyagilag is támogatják a hallgatói mobilitást, azonban csak 10 vizsgált egyetem teszi kötelezővé a mobilitási programokat nyelvtanulók számára; a többség csak „bátorít” ezen lehetőségek kihasználására. Ahogy az várható volt, egy kivétellel az összes egyetemen a mobilitás inkább választható, semmint kötelező a nem nyelvtanulók számára. Az Eurostat a közelmúltban tette közzé a hallgatói mobilitásra vonatkozó adatait országos bontásban; érdemes lenne ezeket is tanulmányozni ahhoz, hogy betekintést nyerjünk az Erasmust és más programokat igénybe vevő hallgatók tényleges számába. http://ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm

2.7 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatóban és a sajtóban

Az uniós és európai tanácsi dokumentumok világosan fogalmazzák a tekintetben, hogy mit ismernek el jó többnyelvűségi politikának az audiovizuális tömegtájékoztató és a sajtó területén. Az Európai Bizottság 2008-as közleménye annak szükségességét hangsúlyozta, hogy azon emberek számára, akik nem beszélnek olyan sok nyelven, új technológiákat és fordítást kell biztosítani:

A média az „edutainment” és a feliratozott filmek révén az informális nyelvtanulás kiváló forrása is lehet.

Ezen közleményen keresztül a tagállamokat felhívták arra, hogy támogassák a kulturális alkotások feliratozását és forgalmazását. Az Európai Parlament 2009-es határozata szintén a tévé-műsorok feliratozására bátorított. A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport zárójelentése (2007) külön fejezetet szentelt a kérdésnek, hangsúlyozva a média fontosságát az emberek más nyelvekhez és kultúrákhoz való hozzáállásának befolyásolásában, valamint bátorítva a szinkronizálásra való áttérést:

Az általában szinkronizálást használó tévétársaságokat arra kellene ösztönözni, hogy a hagyományos szinkronizáláson kívül feliratozást is kínáljanak, hogy a nézők maguk választhassanak.

Ami az R/K nyelveket illeti, az ECRML 11. cikke foglalkozik a tömegtájékoztatóval: előírja, hogy az aláíró feleknek biztosítaniuk kell, hogy létesüljenek rádió- és televízióállomások R/K nyelveken, továbbá ilyen nyelvű tévé- és rádióműsorok, valamint újságok előállítására és forgalmazására ösztönöz. Ezen kívül arra kötelezi a feleket, hogy biztosítsák a szomszédos országokból egy R/K nyelvvel azonos vagy hasonló nyelven készült rádió- és televízióadások közvetlen vételének szabadságát.

LRE kutatásunkban a fenti ajánlások és irányelvek tükrözését tűztük ki célul, és arra kértük kutatóinkat, hogy a célvárosokban mindegyik nemzeti vagy regionális kontextusban gyűjtsenek adatokat. A következő szempontokat vettük figyelembe:

- a rádióban és televízióban kínált nyelvek választéka
- feliratozási gyakorlatok a mozikban és a televízióban
- R/K nyelvű adások vétele az előállítás régióján kívül
- jelnyelvre vonatkozó szabályok
- a könyvesboltokban és a nagyobb vasútállomások újságárusainál kapható újságok nyelvválasztéka

Az adatgyűjtéshez arra kértük kutatóinkat, hogy a vizsgált város legnagyobb példányszámban eladott újságjaiban felsorolt programok alapján rögzítsék, hogy a televízió és rádió milyen nyelveken sugároz műsorokat. Ez a módszertan nyelvi terepfelmérés logikája alapján működik. Ismerve az ilyen jellegű kutatás korlátait, célunk az volt, hogy egy pillanatfelvételt készítsünk a tévé- és rádióműsorok helyzetéről, amint az a különböző sajtóorgánumban megjelenik. Kutatóink beszámolója alapján világossá vált, hogy több ország sugároz többnyelvű tévé- és rádióműsorokat. Bosznia-Hercegovinában, Görögországban és Lengyelországban a sajtóban felsoroltak alapján a televízió- és rádiócsatornák csak nemzeti nyelvű műsorokat kínálnak. A többi résztvevő országban többnyire szerepelnek angol, német és francia nyelvű tartalmak a televízió és a rádió kínálatában is. A nemzeti nyelv mellett az angol a leggyakoribb televíziós nyelv Ausztriában, Baszkföldön, Katalóniában, Dániában, Észtországban, Olaszországban, Hollandiában/Frízföldön, Portugáliában, Spanyolországban, Svájcban és Ukrajnában. Német nyelvű tévé-műsorokat is feljegyeztek kutatóink a következő országokban/régiókban: Katalónia, Dánia, Észtország, Franciaország, Magyarország, Hollandia/Frízföld és Románia. Francia műsorokat Katalóniában, Dániában, Angliában és Észtországban soroltak fel. Több országban széles a választék a R/K nyelveken sugárzott televíziós műsorokból; Bulgáriában például örmény, héber, romani és török nyelvű műsorok vannak a palettán. Franciaország, Magyarország és Románia hasonló megközelítést alkalmaz a R/K nyelvek terén. Vannak olyan országok/régiók is, mint például Katalónia, Anglia, Hollandia és Svájc, amelyekben bevándorlók által használt nyelveken készült műsorok is szerepelnek a felsorolásban. A rádióműsoroknál hasonló tendenciákat figyelhetünk meg, mint a televíziós tartalmaknál. Bulgáriában, Franciaországban, Magyarországon, Olaszországban és Litvániában a rádiós kínálat sokkal szélesebb, Katalóniában, Észtországban és Hollandiában viszont kisebb a választék.

Bosznia-Hercegovina, Dánia, Észtország, Litvánia, Portugália, Svájc és Wales arról számolt be, hogy az R/K nyelveken készült tévé- és rádióműsorokat az előállítás régióján kívül mindig fogni lehet – Franciaországban és Katalóniában soha. A többi országban alkalmanként lehet az R/K nyelvű műsorokat fogni az előállítás régióján kívül. Ennek okait érdemes lenne feltárni.

A Médiakonzultációs Csoport által vezetett kutatás (2007) eredményei szerint és az újra és újra kifejtett EU ajánlásokkal összhangban, a feliratozás egyre elterjedtebb az európai országokban. Ugyanakkor a szinkronizálás és a hangalámondás gyakorlata még mindig gyakori. Az országokat általában két csoportra szokták osztani (szinkronizáló vs. feliratozó országok), ám a tényleges helyzet Európában ennél sokkal összetettebb.

A 38. táblázatban közzétett LRE kutatási eredmények a korábbi vizsgálatokkal összevethetők: körülbelül az országok/régiók fele szinkronizálja, míg a másik fele feliratozza műsorait általában.

38. táblázat Feliratozás és szinkronizálás a televízióban és a mozikban

Ország/ régió	TV műsor		Mozifilm	
	Általában szinkronizált	Általában feliratozott	Általában szinkronizált	Általában feliratozott
Ausztria	✓		✓	
Baszkföld	✓		✓	
Bosznia		✓		✓
Bulgária	✓			✓
Katalónia	✓		✓	
Dánia		✓		✓
Anglia		✓		✓
Észtország		✓		✓
Franciaország	✓			✓
Frízföld		✓		✓
Görögország		✓		✓
Magyarország	✓		✓	
Olaszország	✓		✓	
Litvánia	✓			✓
Hollandia		✓		✓
Észak-Írország		✓		✓
Lengyelország	✓		✓	
Portugália		✓		✓
Románia		✓		✓
Skócia		✓		✓
Spanyolország	✓		✓	
Svájc		✓		✓
Ukrajna		✓	✓	
Wales		✓		✓

A tévében és moziban egyaránt szinkronizáló országok közé Ausztria, Katalónia, Magyarország, Olaszország, Lengyelország és Spanyolország tartozik. A tévében és moziban egyaránt feliratozó országok a következők: Bosznia-Hercegovina, Dánia, Anglia, Észtország, Frízföld, Görögország, Hollandia, Észak-Írország, Portugália, Románia, Skócia, Svájc és Wales. A többi ország vegyes technikát alkalmaz: az egyik médium szinkronizálja, a másik feliratozza műsorait.

A vizsgált városok legnagyobb újságárusainál és vasútállomásain kapható újságok nyelveinek felderítése érdekében kutatóink meglátogatták ezeket a helyszíneket, és listát készítettek a kapható újságokról – ismételten a nyelvi terepfelmérés módszerét alkalmazva, amely egy adott helyen és időben meglévő állapotot mutat.

A 39. táblázat a nemzeti nyelvek után következő 20 leggyakoribb nyelvet sorolja fel, amelyeken az újságok olvashatók.

39. táblázat A felsorolt újságok nyelvi spektruma a vizsgált városokban (a referenciaországon/régióon kívül leggyakrabban használt 20 nyelv) (Top 20)

Újságok nyelvei	Újságok száma összesen
1. angol	408
2. német	270
3. francia	181
4. orosz	162
5. olasz	127
6. arab	77
7. török	54
8. spanyol	51
9. holland	46
10. albán	40
11. szerb	36
12. kínai	27
13. horvát	23
14. bolgár	12
15. japán	11
16. lengyel	10
17. görög	8
18. bosnyák	7
19. magyar	7
20. svéd	6

Az adatokból arra következtethetünk, hogy ezeknek az újságoknak alapvetően három célközönségük van: a) nemzetközi utazóknak, üzletembereknek és turistáknak készült újságok például angol, német, francia vagy japán nyelven; b) európai városokban lakó bevándorló csoportoknak készült újságok például arab, török, albán vagy kínai nyelven; c) R/K nyelvű olvasóknak készült újságok pl. baszk vagy katalán nyelven.

A másik kérdés, amit az audiovizuális részben vizsgáltunk, az volt, vajon mennyire érhetőek el a fontosabb médiaeseményekről készült tévéműsorok jelnyelven. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése a jelnyelvek védelméről a tagállamokban c. ajánlásában (2003) rámutatott, hogy a jelnyelvek Európa kulturális gazdagságát jelzik, ezek a nyelvek a siket emberek kommunikációjának természetes eszközei, és szükség van a jelnyelvek hivatalos elismerésére. Az ajánlás arra is figyelmeztet, hogy a jelnyelven vagy jelnyelvi tolmácsolással készült műsorok sugárzása erősítené a siket közösségnek a hallók közé való integrációjának folyamatát.

A 40. táblázat nemcsak kutatóinknak a jelnyelvi tévéműsorokkal kapcsolatos választ tartalmazza, hanem a jelnyelvekre vonatkozó másik két szempontot is, amelyet az LRE projektben vizsgáltunk: léteznek-e a jelnyelveket hivatalosan elismerő/támogató nyelvpolitikai dokumentumok az országban, és mennyire használhatják a siketek a jelnyelvet a hatóságokkal való hivatalos kapcsolattartásuk során. A 40. táblázat ezen jelnyelvi előírásokról nyújt áttekintést.

40. táblázat Jelnyelvekre vonatkozó előírás 24 országban/régióban

Ország/régió	A jelnyelvet hivatalosan elismerik vagy támogatják	A siketek használhatják a jelnyelvet a hatóságokkal való hivatalos érintkezés során	Jelnyelven hozzáférhető a fontosabb médiaesemények
Ausztria	Igen	Mindig	Néha
Baszkföld	-	-	Néha
Bosznia-Hercegovina	Igen	Mindig	Néha
Bulgária	Igen	Csak néhány esetben	Rendszeresen
Katalónia	Igen	Mindig	Néha
Dánia	-	Mindig	Rendszeresen
Anglia	Igen	-	Rendszeresen
Észtország	Igen	Csak néhány esetben	Mindig
Franciaország	Igen	Mindig	Rendszeresen
Frízföld	-	Csak néhány esetben	Néha
Görögország	-	-	Néha
Magyarország	Igen	Mindig	Néha
Olaszország	-	-	-
Litvánia	Igen	Mindig	Néha
Hollandia	Igen	Csak néhány esetben	Néha
Észak-Írország	Igen	Csak néhány esetben	Rendszeresen
Lengyelország	-	-	-
Portugália	Igen	Mindig	Rendszeresen
Románia	Igen	Mindig	-
Skócia	Igen	Csak néhány esetben	Rendszeresen
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	Igen	Mindig	Rendszeresen
Svájc	Igen	Mindig	Rendszeresen
Ukrajna	Igen	Mindig	Néha
Wales	Igen	Csak néhány esetben	Néha

A jelnyelvet minden ország/régió hivatalosan elismeri vagy támogatja Baszkföld, Dánia, Görögország, Olaszország és Lengyelország kivételével. A siketek a vizsgált országok felében mindig használhatják a jelnyelvet a hatóságokkal való hivatalos érintkezések során. A fontos médiaeseményeken a jelnyelvi tolmácsolás feltételei mindig adottak Észtországban, és

rendszeresen 9 másik országban. Olaszországban, Lengyelországban és Romániában erre egyáltalán nincs lehetőség. Összességében azt lehet mondani, hogy a jelnyelvek iránti figyelem Európában egyre növekszik, ami alapvető fontosságú a siket közösségek számára.

2.8 Nyelvek a közszférában és a közszolgáltatásokban

Az Európai Bizottság 2008-as közleménye hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a közszolgáltatásokat több nyelven tegyék elérhetővé a helyi nyelvet nem beszélő állampolgárok és turisták számára:

Az európai nagyvárosi területeknek és turistaközpontoknak az információkat több nyelven kellene közzétenniük és a többnyelvű beszélőkre kellene bízniuk a kulturális közvetítő és tolmács szerepét. Erre szükség van ahhoz, hogy a helyi nyelvet nem beszélő külföldiek szükségleteit kielégítsék. A jogi szakfordítás és tolmácsolás különösen fontos.

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (a továbbiakban: Charta) szintén foglalkozik a közszolgáltatásokkal, inkább az állampolgár szempontjából. A 9. cikk az igazságszolgáltatással foglalkozik, és biztosítja, hogy mind a büntető-, mind a polgári eljárások R/K nyelven folyhassanak tolmácsok vagy fordítók igénybe vételével, úgy, hogy mindez ne jelentsen többletköltséget az eljárásban részt vevő félnek. Ezen kívül azt is lehetővé teszi az állampolgárok számára, hogy igazságszolgáltatási eljáráshoz kapcsolódó beadványokat ezeken a nyelveken adhassanak be. A 10. cikk a közigazgatásági hatóságokra és közszolgálati szervekre vonatkozik, és előírja, hogy ahol az R/K nyelvet beszélő személyek száma indokolttá teszi, a közösséggel kapcsolatban álló tisztviselők használják ezeket a nyelveket, valamint, hogy a dokumentumok ezeken a nyelveken is elérhetőek legyenek. Ugyancsak lehetővé kell tenni, hogy ezeket a nyelveket a helyi vagy regionális hatóságokkal való vitákban használják. Fontos, hogy ezen előírások alkalmazása nem jelenti a hivatalos állami nyelv kizárását.

Mind a bizottsági, mind európa tanácsi dokumentumok, azon kívül, hogy a városokat és a közhatalásokat többnyelvűségekre ösztönzik, egyúttal arra is bátorítják őket, hogy kedvező áron kínáljanak lehetőséget az állampolgárok számára a helyi nyelv elsajátítására.

A kutatás fókuszában a városi (helyi önkormányzati) szinten, tehát a központi városi szinten, nem a különböző decentralizált szinteken, a közszolgáltatásokban és a közszférában használt nyelvek állnak. Felhasználtuk a főbb európai városokat tömörítő Eurocities hálózat javaslatát, valamint egy úttörő tevékenységet folytató város, az angliai Sheffield nemrégiben megfogalmazott javaslatát is. A 2004-ben közzétett Sheffield város nyelvi stratégiája című dokumentum törekszik arra, hogy összekapcsolja a nyelvtanulást és a befogadás tágabb

célkitűzését. 2008-ban Sheffield nyelvpolitikája elsőként került fel az Európa Tanács honlapjára, amely önértékelési szaktanácsadást nyújt megyéknek, régióknak és városoknak a politikájukkal kapcsolatban. Reynolds (2008) összeállított egy városjelentést a többnyelvűség támogatásáról az oktatáson belül és azon kívül, többek között az üzleti szektorban.

LRE kutatásunk célja az volt, hogy a városok nyelvi stratégiáit és politikáit feltérképezzük. Ennek érdekében a következő szempontokat vettük figyelembe:

- van-e a városnak a többnyelvűséget ösztönző intézményes stratégiája
- a szolgáltatások és dokumentumok elérhetőek-e a nemzeti nyelven kívüli nyelveken is
- honlap más nyelveken
- tolmácsok és fordítók használata a közszolgáltatásokban
- az alkalmazás előfeltétele-e a nyelvtudás, valamint biztosítanak-e nyelvi képzést a munkatársak számára
- más nyelveken beszélők toborzása, valamint a munkatársak nyelvi képességeiről vezetett nyilvántartás
- a munkatársak többnyelvű képességeinek elismerése

A városok képviselőit arra is megkértük, hogy határozzák meg, hány nyelven valósulnak meg a fenti előírások. Ezen kívül felderítettük a városok által a *szóbeli és írásbeli kommunikációban* ténylegesen kínált nyelvek számát az oktatási, segélyhívó, egészségügyi, szociális, jogi, közlekedési, bevándorlási és turizmus-szolgáltatásokban, valamint a színházi programokban.

A kutatási adatokat kérdőívek, interjúk és írásbeli munka segítségével gyűjtöttük; jórészt a városi hatóságok képviselőinek elmondása alapján. A kérdőívek természetéből elkerülhetetlenül következik, hogy nem képes részletek megragadására, ám ettől függetlenül hasznos előrejelző megállapításokat tesznek lehetővé későbbi megvitatás vagy kutatás céljaira.

Összesen 64 várost vizsgáltunk. A városok teljes listáját és kiválasztásuk szempontrendszerét a bevezető fejezet tartalmazza, de alapvető módszerünk az volt, hogy minden ország fővárosát, második legnagyobb városát és egy olyan várost választottunk, ahol egy regionális nyelvet használnak. Az intézményes nyelvi stratégiák és politikák adatait a 41. táblázat szemlélteti.

41. táblázat Nyelvi stratégiák és politikák a 64 résztvevő városban

Szempont	Széleskörűen gyakorolt	Alkalmanként gyakorolt	Nem gyakorolt
Intézményes stratégia a többnyelvűség ösztönzésére	20	25	19
Többnyelvű szolgáltatások	30	24	10
Honlap más nyelveken	27	18	19
Önkormányzati beszámolók más nyelveken	15	10	39
Tolmácsok és fordítók használata	35	24	5
Nyelvi követelmények a munkatársak vonatkozásában	23	27	13
Nyelvi képzés biztosítása a munkatársak számára	18	24	22
Más nyelven beszélők toborzása	11	30	23
Nyilvántartás a munkatársak nyelvi képességeiről	17	9	37

A kutatási beszámolók szerint a városok összesen 140 nemzeti nyelven kívüli nyelven biztosítanak szolgáltatásokat (további részletekért lásd a 46. táblázatot).

Az általános kép alapján elmondható, hogy míg a városok körülbelül fele számolt be arról, hogy széleskörű többnyelvű szolgáltatásokat kínál, addig csupán egyharmaduk rendelkezik széleskörűen gyakorolt intézményes stratégiával a többnyelvűség ösztönzésére. A 64 vizsgált városból mindössze 10 nem biztosít semmilyen többnyelvű szolgáltatást. 27 városnak a teljes honlapja elérhető más nyelveken is, míg 18 városnak csak részben. A tolmácsok és fordítók használata nagyon fontos információforrás azok számára, akik nem beszélnek a helyi nyelveket. Ilyen szolgáltatásokat 35 városban széleskörűen, 24-ben csak részlegesen, míg 5-ben egyáltalán nem nyújtanak. A városok több mint egyharmada, 23 város alkalmazza széleskörűen a nyelvi követelmények előírásának gyakorlatát, míg 27 csak alkalmanként. 18 város rendszeresen, 24 pedig esetenként biztosít nyelvi képzést munkatársai számára. Csak 11 városban széleskörű gyakorlat, hogy más nyelveken beszélőket toboroznak. Csak a városok kevesebb, mint egyharmada vezet rendszeres nyilvántartást a munkatársak nyelvi képességeiről, míg több, mint a felük nem folytat ilyen gyakorlatot.

Azon kívül, hogy megkérdezték a városok képviselőit, mennyire széleskörűen alkalmazzák a fenti többnyelvűségi politikákat, LRE kutatóink arról is kérdezősködtek, hogy hány nyelven kerül sor ezen politikák megvalósítására. A 42. táblázat mindkét szempont figyelembevétel alapján csoportosítja a városokat.

42. táblázat Többnyelvűségi politikák és a kínált nyelvek száma 64 résztvevő városban

Nincs politika	1 város
Gyengén kidolgozott politika korlátozott számú nyelven	6 város
Részben kidolgozott politika néhány nyelven	21 város
Kidolgozott politika különböző nyelveken	31 város
Jól kidolgozott politika sok nyelven	3 város
Nagyon jól kidolgozott politika sok nyelven	2 város

Adataink szerint a következő 5 város rendelkezik a legkidolgozottabb politikákkal a legtöbb nyelven: Bécs, Barcelona, London, Milánó és Krakkó. Néhány város sok nyelven kínál bizonyos szolgáltatásokat, míg mások csak a nemzeti nyelven vagy korlátozott számú nyelveken. A 43. táblázatban a szolgáltatásokat a szerint rangsoroltuk, hogy hány nyelven kínálják őket.

43. táblázat: Közszolgáltatások a 64 résztvevő városban azon nyelvek száma szerinti csökkenő sorrendben, amelyen kommunikációs eszközök állnak rendelkezésre

Szóbeli kommunikáció	Írásbeli kommunikáció
1. Turizmuszolgáltatások	Turizmuszolgáltatások
2. Bevándorlási és integrációs szolgáltatások	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások
3. Jogi szolgáltatások	Közlekedési szolgáltatások
4. Egészségügyi szolgáltatások	Egészségügyi szolgáltatások
5. Szociális szolgáltatások	Segélyhívó szolgáltatások
6. Segélyhívó szolgáltatások	Szociális szolgáltatások
7. Oktatási szolgáltatások	Jogi szolgáltatások
8. Közlekedési szolgáltatások	Oktatási szolgáltatások
9. Színházi programok	Színházi programok
10. Politikai viták és döntéshozatali folyamatok	Politikai viták és döntéshozatali folyamatok

A nyelvek helyzete a turizmusban, a bevándorlásban és integrációban, a jogi szolgáltatásokban (szóbeli kommunikáció), valamint a közlekedési szolgáltatásokban (írásbeli kommunikáció) a legjobb. Az egészségügyi szolgáltatásokat ugyancsak gyakran biztosítják több nyelven. A többnyelvűségi szolgáltatások legalacsonyabb szintjét a kulturális szektorban (színházak) és a politikai viták/döntéshozatal során találjuk. Az oktatási szolgáltatások sem járnak élen ezen a téren, noha az ember ezt várná, tekintettel az Európa számos iskolájában tanuló diákok (és szüleik) magas számára, akik nem beszélnek folyékonyan az oktatás országának hivatalos nyelvét. A politikai viták és döntéshozatali eljárások terén elért alacsony pontszámok negatív hatással lehetnek az összes érintett – különösen a kisebbségi csoportok, újonnan érkezők és bevándorlók – bevonásának egyenlő esélyeire az aktív polgárságban.

Ami az egyes városokban elérhető nyelvek tényleges számát és választékát illeti, fontos ismét hangsúlyozni, hogy az adatok kérdőíveken és a városokat képviselő személyek írásbeli válaszain alapulnak. További alaposabb megfigyelés szükséges annak megállapításához, hogy azok a nyelvek, amelyekről azt állították, hogy elérhetők, valóban elérhetőek-e, valamint hogy a nyelvi kompetencia mennyire következetes és milyen szintjei vannak. Mindazonáltal az LRE által gyűjtött adatok hasznos kiindulópontként és platformként szolgálnak a további kutatások számára.

A 44. táblázat a városok megoszlását mutatja azon nyelvek száma szerint, amelyeken szóbeli kommunikációs szolgáltatások állnak rendelkezésre.

44. táblázat: A városok megoszlása azon nyelvek száma szerint, amelyeken a szóbeli kommunikáció biztosított 10 közszolgáltatásban.

A szóbeli többnyelvű szolgáltatások terjedelme	Városok száma
A szolgáltatások csak a nemzeti nyelven érhetőek el	1
A szolgáltatások átlagosan 1-2 nyelven érhetőek el	23
A szolgáltatások átlagosan 3-4 nyelven érhetőek el	23
A szolgáltatások átlagosan több, mint 4 nyelven érhetőek el	17

A válaszok alapján 17 város a legtöbb szolgáltatását több, mint 4 nyelven teszi elérhetővé, míg 23 3-4 nyelven kínálja őket. Azon városok, amelyek saját bevallásuk szerint a legtöbb szóbeli kommunikációs szolgáltatást a legtöbb nyelven teszik elérhetővé, ransorolva a következők: London, Aberdeen, Glasgow, Madrid, Valencia, Zurich, Miláno, Belfast, Barcelona és Lugano.

Az írásbeli kommunikációra vonatkozó szolgáltatások megoszlása a fenti rendszer szerint a 45. táblázatban látható.

45. táblázat: A városok megoszlása azon nyelvek száma szerint, amelyeken az írásbeli kommunikáció biztosított 10 közszolgáltatásban.

Az írásbeli többnyelvű szolgáltatások terjedelme	Városok száma
A szolgáltatások csak a nemzeti nyelven érhetőek el	1
A szolgáltatások átlagosan 1-2 nyelven érhetőek el	30
A szolgáltatások átlagosan 3-4 nyelven érhetőek el	27
A szolgáltatások átlagosan több, mint 4 nyelven érhetőek el	6

Az írásbeli kommunikáció felsőbb kategóriáiban kevesebb várost találunk, ami azt sugallja, hogy kisebb hangsúly helyeződik a dokumentumok több nyelven történő kiállítására, mint a helyszíni szóbeli tolmácsolás és közvetítés biztosítására. Míg 40 város számolt be arról, hogy több, mint 3 nyelven kínál szóbeli szolgáltatásokat, addig 33 teszi ezt írásbeli formában.

Az a 10 város, amely saját bevallása szerint a legtöbb írásbeli kommunikációs szolgáltatást a legtöbb nyelven teszi elérhetővé, sorrendben a következő: London, Glasgow, Aberdeen, Belfast, Valencia, Sevilla, Lugano, Zürich, Madrid, Miláno.

Ezek az adatok arra utalnak, hogy a városok érzékenyek a polgárok nyelvi igényeire, legalábbis a legalapvetőbb szolgáltatásokra vonatkozóan, de van helye a fejlesztésnek azon szolgáltatások választékának bővítése terén is, amelyek több nyelven érhetőek el. A városok által ténylegesen kínált nyelvek tekintetében a 46. táblázat a vizsgált politikákban és szolgáltatásokban leggyakrabban említett 20 nyelvet sorolja fel.

46. táblázat: 64 város közszolgáltatásokban és közszférában használt nyelveinek spektruma (a referenciaországon/régióon kívül leggyakrabban használt 20 nyelv)

Nyelvek	Összes említés
1. angol	771
2. német	290
3. orosz	285
4. francia	255
5. spanyol	153
6. kínai	117
7. arab	117
8. olasz	98
9. lengyel	69
10. török	67
11. román	60
12. horvát	58
13. portugál	55
14. bosnyák	37
15. japán	36
16. magyar	34
17. urdu	34
18. albán	27
19. szerb	27
20. perzsa	21

Az egyes nemzeti nyelvek mellett leggyakrabban angolul biztosítják a szóbeli és írásbeli szolgáltatásokat az összes vizsgált városban, amit a német, az orosz, a francia és a spanyol követ. A kínai és az arab is elég fontosnak tűnik, és több város kínálja szolgáltatásait ezen a két nyelven. Az öt leggyakrabban használt nyelvre vonatkozó eredmények mind a sajtóban mind a közszolgáltatásokban/közszférában nagyon hasonlóak. Akárcsak az újságok nyelveinek esetében, itt is arra tudunk következtetni, hogy a szóbeli és írásbeli kommunikációs közszolgáltatásoknak két célcsoportjuk van: a) nemzetközi utazóknak, üzletembereknek és turistáknak szánt szolgáltatások angolul, németül, oroszul, franciául, spanyolul és olaszul; b) bevándorló csoportoknak szánt szolgáltatások arabul, törökül, horvátul, kínaiul stb. Természetesen számok oka lehet annak, hogy a városok miért helyeznek előtérbe egyes nyelveket másokkal szemben. Mindezek feltárása további kutatómunkát igényel a városi közigazgatás munkatársaival és kommunikációs csapataikkal.

2.9 Nyelvek az üzleti életben

Az uniós intézmények következetesen támogatják a többnyelvűséget mint Európa versenyképességének, valamint az emberek mobilitásának és foglalkoztathatóságának egyik tényezőjét. A 2008-as EU tanácsi határozat arra szólította fel a vállalkozásokat, hogy fejlesszék nyelvi erőforrásaikat a nyelvek széles körére vonatkozóan a piacokhoz való széleskörűbb karrierfejlesztésében nagyobb hangsúllyal vegyék figyelembe a nyelvi készségeket. Az ugyanebben az évben kiadott bizottsági közlemény a 2006-os ELAN tanulmányra hivatkozott, amely arra a következtetésre jutott, miszerint a nyelveknek és az interkulturális képességeknek fontos szerepük van az export sikerében, továbbá abban, hogy jelentős számú vállalkozás ezek hiányában "vesztett el" Európá számára.

A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport jelentése (2007) külön fejezetet szentelt az üzleti vállalkozásoknak. Azt a következtetést vonta le, hogy, habár az angol a vezető üzleti nyelv, más nyelvek is a hasznára válnának az uniós cégek versenyképességének. Azt javasolta, hogy a cégek biztosítsanak anyagi ráfordításokat a többnyelvűség támogatására, használják az alkalmazottak jelenlegi nyelvi forrásait, fejlesszenek ki nyelvi menedzsment stratégiákat, továbbá hozzanak létre a köz- és magánszféra közötti partnerséget az oktatási szektorral, hogy a vállalkozás számára megfelelő nyelvek tanulását biztosíthassák.

Az Európai Bizottság által alapított többnyelvűséggel foglalkozó üzleti fórum (2008) számos új ajánlást tett közzé az üzleti világban alkalmazandó nyelvi stratégiákról. Záró következtetéseiben rámutatott, hogy:

A vállalkozásoknak számba kell venniük a vállalat alkalmazottai által beszélt nyelveket, és ezeket célzottan kell használniuk. Munkaerő-toborzási politikáikat, képzési

stratégiáikat és mobilitási alapelveiket is felül kell vizsgálniuk. Ösztönözniük kell munkavállalóikat, hogy a már elsajátított készségeket használják és fejlesszék tovább, valamint motiváló és egyben a munkahely szükségleteit kielégítő nyelvtanfolyamokat kell kínálniuk. (2008:13)

Ezen ajánlásokkal összhangban egy olyan kérdőívet is kidolgoztunk az LRE projekt számára, amely a cégek nyelvi stratégiáit vizsgálja, feltárja, hogy előnyben részesítik- és támogatják-e az alkalmazottak számára indított nyelvtanfolyamokat. Meghatározza továbbá a cégeken belüli többnyelvűség szintjét és az ügyfelekkel való kapcsolattartásban, illetve promóciós anyagokban használt nyelvek választékát. A vizsgált szempontrendszer három fő kategóriára bontható: *általános üzleti nyelvi stratégiák, belső nyelvi stratégiák, illetve külső nyelvi stratégiák.*

Az LRE kutatók a vizsgálatban részt vevő összes ország/régió városaiban székelő cégek egy meghatározott köréből – összesen 484 vállalkozásról – gyűjtöttek adatokat. Amint azt a bevezető fejezet 5. táblázatában bemutattuk, négy üzleti ágazatot céloztunk meg: pénzügyintézetek, szállodák, építőipari vállalatok és élelmiszer áruházak. A választás azért esett ezekre, mert olyan cégekről akartunk adatokat gyűjteni, amelyek más országokkal is üzleti kapcsolatban állnak, valamint munkájuk erősen ügyfélorientált. Az adatgyűjtőket arra kértük, hogy a felmérést országuk/régiójuk 24 vállalkozásánál folytassák le, és amennyire lehetséges, mintájuk egyenletesen legyen elosztva a multinacionális/ nemzetközi (M/Nk), nemzeti (N), és régiós vagy helyi (R/H) vállalkozások, valamint a fent említett üzleti szektorok között. Ezt a célkitűzést mindegyik országban/régióban nehéz volt teljesíteni. A vizsgált vállalkozások szektorális megoszlását az 47. táblázat szemlélteti. Összességében, bár a részt vevő szállodák száma a többi szektorhoz képest viszonylag magas volt, az ágazatok viszonylag egyensúlyban voltak.

47. táblázat: A vállalkozások szektorális megoszlása (N=463)

Szállodák	Pénzügyintézetek	Építőipari vállalatok	Élelmiszer áruházak	Összesen
140	120	116	108	484

Általános üzleti nyelvi stratégiák címszó alatt a cégek képviselőit az alábbiakról kérdeztük:

- Van-e a cégnek kifejezett nyelvi stratégiája?
- Hangsúlyt helyez-e a cég a nyelvi készségekre a toborzás során?
- Létezik-e a nemzetközi mobilitásra vonatkozó előírás az alkalmazottak nyelvtanulása és interkulturális tudatossága érdekében?
- külső tolmácsok/fordítók használata
- Vezet-e nyilvántartást a cég az alkalmazottak nyelvi készségeiről?
- hálózatok használata nyelvi képzés céljából
- Tisztában van-e a cég az uniós programokkal/finanszírozási lehetőségekkel?
- uniós programok/finanszírozás igénybevétele

A 484 vizsgált vállalkozás eredményeit az 48. táblázat foglalja össze.

48. táblázat: 484 vállalkozás %-os megoszlása a többnyelvűségi politikák és gyakorlatok megvalósulására vonatkozóan 4 szektorban

Politika	Széleskörűen gyakorolt			Alkalmanként gyakorolt			Nem gyakorolt		
	N	Ü	E	N	Ü	E	N	Ü	E
Nyelvi stratégia	24			28			48		
Nyelvi készségek figyelembevétele a toborzásnál	55			28			17		
Mobilitás	23			27			50		
Külső fordítók/ tolmácsok használata	22			35			43		
Az alkalmazottak nyelvi képességeiről vezetett nyilvántartás	1			29			70		
Hálózatok használata nyelvi képzés céljából	10			15			75		
Uniós programok/ finanszírozás igénybevétele	5			8			87		
Uniós programok/ finanszírozás ismerete	0			27			73		

Az eredmények azt jelzik, hogy a vállalkozások negyedének van kifejezett nyelvi stratégiája, és több mint a felük veszi figyelembe a nyelvi készségeket az új alkalmazottak toborzása során. A vállalkozások negyede rendszeresen ösztönzi a nemzetközi mobilitást az alkalmazottak nyelvtanulása és interkulturális tudatossága érdekében. Ugyanakkor 70%-uk nem vezet nyilvántartást az alkalmazottak nyelvi készségeiről, és csak igen kevés vállalkozás él az uniós nyelvtanulási programok nyújtotta lehetőségekkel.

A *belső nyelvi stratégiák* vonatkozásában arról kérdeztük a vállalkozásokat, hogyan támogatják a nyelvi készségeket a munkahelyen, valamint, hogy milyen megközelítést alkalmaznak a dokumentumok és a belső kommunikáció nyelveivel kapcsolatban. Hogy megállapíthassuk a nemzeti nyelv, az angol, az R/K, idegen és bevándorlók által használt nyelvek egymáshoz viszonyított fontosságát, mindegyik nyelvi típusra alkalmazott gyakorlatról külön érdeklődtünk, valamint arra is rákérdeztünk, hogy a nemzeti nyelven és az angolon kívül mely nyelvek kapják a legnagyobb figyelmet. A kérdések által érintett területek a következők voltak:

- az oktatási szektorral működő partnerségek az alkalmazottak nyelvi készségeinek fejlesztése érdekében
- a nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek
- nyelvi képzésre vonatkozó előírás
- a KER alkalmazása a nyelvi képzésben
- a munkahelyi dokumentumok és a belső hálózat nyelvei
- a szoftverek és internetes programok nyelvei

A nyelvi típusok szerint közölt eredményeket az 49. táblázat összesíti.

49. táblázat: A cégek %-os aránya a nyelvi típusonként tanúsított jó gyakorlatok alapján: N = nemzeti nyelv, Ü = üzleti angol, E = egyéb nyelvek (484 vállalkozások)

Politika	Széleskörűen gyakorolt			Alkalmanként gyakorolt			Nem gyakorolt		
	N	Ü	E	N	Ü	E	N	Ü	E
Partnerségek az oktatási szektorral	7	10	7	10	17	7	83	73	86
Jutalmazási/ előléptetési rendszerek	5	11	5	9	12	6	86	77	89
Nyelvi képzésre vonatkozó előírás	14	27	12	18	23	12	68	50	76
a KER használata a nyelvi képzésben	4	7	3	7	9	6	89	84	91
Munkahelyi dokumentumok és a belső hálózat nyelvei	96	41	14	3	21	10	1	38	76
Szoftverek és internetes programok nyelvei	88	46	11	6	22	5	6	32	84

Amint az 49. táblázatból láthatjuk, a vizsgált vállalkozások 27%-a széleskörű előírással rendelkezik az üzleti angolra vonatkozó nyelvi képzésről, 14%-uk kínál nemzeti nyelvi támogatást a nem anyanyelvi beszélők számára, 12%-uk támogat egyéb nyelveket. A vállalkozások viszonylag kis arányban rendelkeznek jutalmazási vagy előléptetési rendszerrel; 11%-uk esetében ez széleskörű gyakorlat az üzleti angolt illetően, ám csak 5%-uknál jellemző a nemzeti nyelv és egyéb nyelvek vonatkozásában. Ugyancsak elenyésző azon vállalkozások száma, amelyek az oktatási szektorral partnerségeket működtetnek alkalmazottaik nyelvi készségeinek fejlesztése érdekében: a vállalkozások negyede rendszeresen vagy alkalmanként folytat ilyen gyakorlatot az angolra vonatkozóan, 17%-uk a nemzeti nyelvet illetően nem anyanyelvi beszélők számára, és 14%-uk más nyelvek vonatkozásában. A KER-t csak a vállalkozások nagyon kis hányada alkalmazza széleskörűen képzésiterv-fejlesztés vagy a fejlődés értékelése céljából, ami arra utal, hogy szükség van a tudatosság növelésére.

A munkahelyi dokumentumokban, valamint a vállalatok belső hálóján ténylegesen használt nyelvek tekintetében az előzetes várakozásoknak megfelelően a nemzeti nyelv az uralkodó, noha a vállalkozásoknak majdnem a fele számolt be arról, hogy az üzleti angolt is széleskörűen használják. Egyéb nyelvek széleskörű használata csak a vizsgált cégek 10%-ára jellemző.

A *külső nyelvi stratégiák* vonatkozásában arról kérdeztük a vállalkozásokat, hogy mely nyelveket használják az alábbiakkal kapcsolatos külső kommunikáció során:

- éves üzleti jelentések
- reklámanyagok
- céges márkajelzés/imázs
- céges honlap

A nyelvi típusok szerint közölt eredményeket az 50. táblázat tartalmazza.

50. táblázat: A vállalkozások külső kommunikációjában használt nyelvek: N = nemzeti nyelv, Ü = üzleti angol, E = egyéb nyelvek (484 vállalkozás %-os megoszlása)

A kommunikáció típusa	Széleskörűen gyakorolt			Alkalmanként gyakorolt			Nem gyakorolt		
	N	Ü	E	N	Ü	E	N	Ü	E
Éves üzleti jelentés	92	38	11	2	11	5	6	51	84
Reklámanyagok	95	40	19	2	17	11	3	42	70
Vállalati márkajelzés	92	48	22	5	24	19	3	28	59
Vállalati honlap	92	61	30	2	5	5	6	34	65

Az eredményekből nyilvánvaló, hogy a vizsgált szektorokban csak kevesebb, mint a vállalkozások fele használja széleskörűen az üzleti angolt a nemzeti nyelv mellett külső kommunikációjában, és 30 %-uk használt egyéb nyelveket a honlapján.

A többnyelvűséggel foglalkozó üzleti munkacsoport a többnyelvű nyelvi stratégiákat az európai vállalkozások kereskedelemben való sikeressége egyik alapfeltételeként emeli ki (2008: 13):

“Akkor érhető el valódi előrehaladás, ha a vállalkozások – a mikrovállalkozásoktól a multinacionális cégekig – az adott szervezet egyéni lehetőségeihez igazított kreatív és dinamikus nyelvi stratégiákat dolgoznak ki.”

LRE kutatásunkban azt próbáltuk feltárni, hogyan valósul meg ez a célkitűzés. Ennek megfelelően arról kérdeztük a vállalkozásokat, mely nyelveket részesítenek előnyben és támogatnak a nemzeti nyelven és az angolon kívül. Az 51.

51. táblázat: Az angolon kívül előnyben részesített nyelvek a referenciaországon kívül (484 cég, 4 szektor)

Nyelvek az üzleti szférában	Említések száma összesen	Említések országokénti eloszlása (ha ötnél több ország említette az adott nyelvet, csak a nyelvet legtöbbször említő 5 országot mutatjuk)
1. német	430	Svájc, kizárólag Genf és Zürich kantonok (57), Spanyolország*(38), Bosznia-Hercegovina (33), Magyarország/Litvánia/Hollandia (27)
2. orosz	333	Észtország (94), Ukrajna (78), Litvánia (64), Görögország (20), Lengyelország (15)
3. francia	322	Svájc, kizárólag Genf és Zürich kantonok (71), Spanyolország* (47), Egyesült Királyság (41), Hollandia (37), Portugália (33)
4. spanyol	155	Portugália (31), Svájc (29), Egyesült Királyság (28), Hollandia (18), Franciaország (16)
5. olasz	134	Svájc, kizárólag Genf és Zürich kantonok (26), Ausztria (24), Bosznia (16), Spanyolország* (15), Egyesült Királyság (15)
6. finn	66	Észtország (59), Dánia (2), Litvánia (2), Hollandia / Lengyelország / Egyesült Királyság (1)
7. kínai	55	Egyesült Királyság (34), Görögország (9), Spanyolország* (4), Hollandia (3), Lengyelország (2)
8. lengyel	47	Hollandia (12), Ukrajna (11), Litvánia (7), Ausztria (6), Egyesült Királyság (5)
9. portugál	35	Spanyolország* (13), Svájc (11), Hollandia (3), Egyesült Királyság (3), Ausztria / Franciaország (2)
10. török	29	Bosznia-Hercegovina (13), Hollandia (6), Svájc (4), Ausztria (3), Románia (2)
11. arab	26	Egyesült Királyság (10), Portugália / Svájc (4), Görögország (3), Spanyolország* (2)
12. horvát	26	Ausztria (17), Magyarország / Olaszország (3), Svájc (2), Bosznia-Hercegovina (1)
13. cseh	26	Ausztria (16), Magyarország (6), Lengyelország (3), Svájc (1)
14. magyar	23	Ausztria (11), Lengyelország (9), Románia (3)
15. katalán	22	Spanyolország* (18), Egyesült Királyság (3), Lengyelország (1)
16. svéd	22	Észtország (12), Dánia (4), Litvánia / Egyesült Királyság (2), Lengyelország / Spanyolország* (1)
17. japán	20	Egyesült Királyság (7), Lengyelország (5), Olaszország (3), Hollandia (2), Görögország / Svájc / Ukrajna (1)
18. lett	20	Észtország / Litvánia (9), Dánia / Egyesült Királyság (1)
19. román	19	Ausztria (9), Görögország (5), Magyarország (3), Bulgária (2)
20. dán	18	Magyarország (6), Litvánia (5), Észtország / Lengyelország (3), Egyesült Királyság (1)

*Spanyolország esetében csak a Madridból, Sevilából és Valenciából származó adatokat vettük figyelembe.

A vizsgált vállalatok a német, az orosz, a francia, a spanyol és az olasz nyelveket említették leggyakrabban az általuk használt nyelvek között. A nyelvi eloszlást bemutató adatokból kitűnik, hogy bizonyos nyelveket, például a németet, a franciát vagy a japánt, különböző vállalatok alkalmazzák a legkülönbözőbb országokban. Vannak viszont olyan nyelvek – ilyen például az orosz és a finn – amelyeket főleg a szomszédos országokban használnak. A finn nyelv előkelő helye a listán annak köszönhető, hogy Észtországban a legtöbb cég megemlítette. A kínai, a japán, az arab és a török nyelveket is értékeli és támogatja néhány vizsgált vállalkozás, bár talán a támogatottság mértéke a vártnál alacsonyabb. A cégek nyelvválasztási gyakorlata mögött rejlő indokok feltárása alaposabb kutatást igényel; a törvényszerűségek feltárásához szükség van az eredmények összevetésére ezekben és más szektorokban végzett, hasonló felmérések eredményeivel.

2.10 Az oktatáson kívüli többnyelvűségi profilok keresztmetszeti távlatai

Ahhoz, hogy összehasonlítható áttekintést kapjunk az oktatáson kívüli különböző nyelvhasználati szinterek nyelvi megoszlásáról, az 52. táblázatban bemutatjuk a sajtó, a közszféra és az üzleti élet 20, a nemzeti nyelv után leggyakrabban említett nyelveit.

Összességében azt látjuk, hogy Európában az angol, a francia, a német, az orosz és a spanyol nyelvet használják leggyakrabban (a fő nyelvek ötös fogata). Az első helyen az angol áll, amelyet a többi nyelv csak (nagyon) nagy távolságból követ. Angol nyelvű újságok a nagyobb városok legtöbb újságárusánál és vasútállomásán kaphatók.

A közszférában megint csak az angol a messze leggyakrabban használt nyelv. A keresztmetszeti adatokról szóló táblázatban három nyelvi csoportot láthatunk, amelyeket különböző nyelvhasználati szintereken és különböző szolgáltatásokra használnak: azon nyelvek, amelyeket *lingua franca*ként használnak, mint például az angol, a francia, a német és az orosz; azon nyelvek, amelyeket általában csak bizonyos régiókban találunk meg, mint például az albán, a katalán vagy a szlovén; végül azon nyelvek, amelyeket a legnépesebb bevándorló csoportok használnak, mint például az arab és a török. A három leginkább támogatott regionális/kisebbségi nyelv közül kettő – jelesül a hat országban beszélt romani és az öt országban beszélt szlovák – a három nyelvhasználati szintér egyikében sem jelenik meg.

Összességében azt látjuk, hogy Európában az angol, francia, német és orosz nyelvet használják leggyakrabban. Az első helyen az angol áll, és a többi nyelv csak (nagyon) nagy távolságban követi az első négy helyen állót. Angol nyelvű újságok a nagyobb városok legtöbb újságárusánál és vasútállomásán kaphatók. A közszférában megint csak az angol a messze leggyakrabban használt nyelv. A keresztmetszeti adatokról szóló táblázatban három nyelvi csoportot láthatunk, amelyeket különböző nyelvhasználati szintereken és különböző szolgáltatásokra használnak: azon nyelvek, amelyeket *lingua franca*ként használnak, mint például az angol, francia, német és orosz; azon nyelvek, amelyeket általában csak bizonyos régiókban találunk meg, mint például az albán, baszk, katalán, fríz és velszi; végül azon nyelvek, amelyeket a legnépesebb bevándorló csoportok használnak, mint például az arab és a török. A három leginkább támogatott regionális/kisebbségi nyelv közül kettő – jelesül a hat országban beszélt romani és az öt országban beszélt szlovák – a három nyelvhasználati szintér egyikében sem jelenik meg. A szlovén, amelyet négy országban beszélnek regionális/kisebbségi nyelvként, csak az üzleti élet nyelvhasználati színterében jelenik meg 18 alkalommal.

52. táblázat: A nyelvek megoszlása az újságokban, a közszférában és az üzleti életben a referenciaországon vagy –régió kivül (Top-20)

Nyelvek az újságokban	Gyakoriság	Nyelvek a közszférában	Gyakoriság	Nyelvek az üzleti életben (angolon kívül)	Gyakoriság
angol	408	angol	771	német	430
német	270	német	290	orosz	333
francia	181	orosz	285	francia	322
orosz	162	francia	255	spanyol	155
olasz	127	spanyol	153	olasz	134
arab	77	kínai	117	finn	66
török	54	arab	117	kínai	55
spanyol	51	olasz	98	lengyel	47
holland	46	lengyel	69	portugál	35
albán	40	török	67	török	29
szerb	36	román	60	arab	26
kínai	27	horvát	58	horvát	26
bolgár	12	bosnyák	37	magyar	23
japán	11	japán	36	katalán	22
görög	8	urdu	34	japán	20
bosnyák	7	albán	27	lett	20
magyar	7	szerb	27	román	19
svéd	6	perzsa	21	dán	18

Az I. és II. részhez felhasznált irodalom¹

Baetens Beardsmore, H. (2008). *Language promotion by European supra-national institutions*. (Az európai nemzetek feletti intézmények által nyújtott nyelvi támogatás) (Forrás: O. Garcia (szerk.), *Bilingual Education: Multilingual and Multicultural Children and Youths in 21st Century Schools*. New York: Blackwell)

Ball, J. (2011). *Enhancing Learning of Children from Diverse Language Backgrounds: Mother tongue-based Bilingual or Multilingual Education in the Early Years*. (Különböző nyelvi háttérrel rendelkező gyerekek tanulásának ösztönzése: Anyanyelv-alapú kétnyelvű vagy többnyelvű oktatás a korai években.) Párizs: UNESCO.

Beacco, J.C. and M. Byram (2007). *From Linguistic Diversity to Plurilingual Education. Guide for the development of language education policies in Europe*. (A nyelvi sokféleségtől a többnyelvű oktatásig: Útmutató az európai nyelvpolitikák fejlesztéséhez.) Strasbourg: Nyelvpolitikai Főosztály. Európa Tanács.

Beacco, J.C. et al. (2010). *Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education*. (Útmutató a többnyelvű és interkulturális oktatás tantervének elkészítéséhez és alkalmazásához.) Strasbourg: Nyelvpolitikai Főosztály. Európa Tanács.

A többnyelvűséggel foglalkozó üzleti fórum ajánlásai (2008). *A nyelvismeret nagyban hozzájárul a vállalkozások sikerességéhez*. Brüsszel: Európai Bizottság.

A többnyelvűséggel foglalkozó üzleti platform (2011). *Report on the period September 2009 – June 2011*. (Értékelő jelentés a 2009 szeptembere és 2011 júniusa közötti időszakról.) Brüsszel: Európai Bizottság.

CILT (2006). *ELAN: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. (A vállalkozások idegen nyelvi képességei hiányosságainak hatása az európai gazdaságra.) London: The National Centre for Languages.

Civil társadalmi platform a többnyelvűségről (2009). <http://www.euroclio.eu/new/index.php/partners-mainmenu-530/european-citizenship/1207-eu-civil-society-platform-on-multilingualism>

Bizottsági szolgálati munkadokumentum (2008). *Inventory of Community Actions in the Field of Multilingualism*. Accompanying document to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council et al. (A többnyelvűség területén megvalósuló közösségi cselekvési tervek hatásvizsgálata. Kísérő dokumentum a Bizottság 2008-as, „Többnyelvűség: európai tőke és közös elkötelezettség” c. közleményéhez). Brüsszel: Európai Bizottság.

Bizottsági szolgálati munkadokumentum (2011a). *An inventory of Community Actions in the Field of Multilingualism – 2011 update*. (A többnyelvűség területén megvalósuló közösségi cselekvési tervek hatásvizsgálata – 2011-es átdolgozott változat.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Bizottsági szolgálati munkadokumentum (2011b). *Report on the Implementation of the Council Resolution of 21 November 2008 on a European Strategy for Multilingualism*. (Jelentés az európai többnyelvűségi stratégiáról szóló 2008. november 21-i tanácsi határozat végrehajtásáról.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Bizottsági szolgálati munkadokumentum (2011c). *Language Learning at Pre-Primary School Level: Making it Efficient and Sustainable. A Policy Handbook*. (Nyelvtanulás az iskola előtti oktatásban: hogyan tehetjük hatékonyabbá és fenntarthatóvá? Szakpolitikai kézikönyv.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Miniszteri Bizottság (1998). Recommendation to Member States concerning Modern Languages. (Ajánlás a tagállamoknak a modern nyelvekről.) Strasbourg: Európa Tanács.

Miniszteri Bizottság (2008). Recommendations to Member States on the Use of the Council of Europe's Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and the Promotion of Plurilingualism. (Ajánlások a tagállamoknak az Európa Tanács Közös Európai Nyelvi Referenciakeretének (KER) használatáról és a többnyelvűség ösztönzéséről.) Strasbourg: Európa Tanács.

Európa Tanács (1954). Európai Kulturális Egyezmény. Strasbourg: Európa Tanács.

Európa Tanács (2001). *A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. (Közös Európai Nyelvi Referenciakeret: Tanulás, tanítás, értékelés.) Cambridge: Cambridge University Press.

Az Európai Unió Tanácsa (2002a). Resolution on Linguistic Diversity and Language Learning. (Határozat a nyelvi sokféleségről és a nyelvtanulásról.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Az Európai Unió Tanácsa (2002b). *Barcelona Európai Tanács, 2002. március 15. és 16., elnökségi következtetések*. Brüsszel: Európai Közösségek.

Az Európai Unió Tanácsa (2008). A Tanácsi határozata az európai többnyelvűségi stratégiáról. Brüsszel: Európai Közösségek.

Az Európai Unió Tanácsa (2011). A Tanács következtetései a mobilitást növelő nyelvi kompetenciákról. Brüsszel: Európai Bizottság.

¹ A kizárólag angol nyelven elérhető dokumentumok eredeti címét meghagytuk, zárójelben található a cím magyar jelentése – a ford.

- Cullen, J., et al. (2008). *Multilingualism: Between Policy Objectives and Implementation*. (Többnyelvűség: a politikai célkitűzések és a végrehajtás között.) Brüsszel: Európai Parlament.
- Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (ECRML) (1992). Strasbourg: Európa Tanács.
- Európai Bizottság (1995). *Whitebook. Teaching and Learning: Towards a Cognitive Society*. (Fehér könyv. Tanulás és tanítás: útban egy kognitív társadalom felé.) Brüsszel: Európai Bizottság.
- Európai Bizottság (2001). *Europeans and Languages. Special Eurobarometer Report 54*. (Az európaiak és a nyelvek. Speciális Eurobarométer, 54. jelentés.) Brüsszel: Európai Bizottság.
- Európai Bizottság (2006). *Europeans and their Languages. Special Eurobarometer Report 243*. (Az európaiak és nyelveik. Speciális Eurobarométer, 243. jelentés.) Brüsszel: Európai Bizottság.
- Európai Bizottság (2008). Az Európai Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. *Többnyelvűség: európai tőke és közös elkötelezettség*. Brüsszel: Európai Közösségek.
- Európai Bizottság (2010). Az Európai Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. *A szakképzés terén folytatott európai együttműködés ösztönzéséről az Európa 2020 stratégia támogatására*. Brüsszel: Európai Közösségek.
- Európai Bizottság (2012). *Europeans and Languages. Special Eurobarometer Report 54*. (Az európaiak és a nyelvek. Speciális Eurobarométer, 386. jelentés.) Brüsszel: Európai Bizottság
- Európai Bizottság (2012). *First European Survey on Language Competences*. (Első európai felmérés a nyelvi kompetenciákról). Zárójelentés és összefoglaló. Brüsszel: Európai Bizottság
- Európai Bizottság Zöld Könyv (2008). *Migráció és Mobilitás: Kihívások és lehetőségek az EU oktatási rendszerei számára*. Brüsszel: Európai Bizottság.
- European Language Portfolio (ELP). (Európai Nyelvtanulási Napló) Strasbourg: Európa Tanács.
- Európai Parlament (2003). *Az Európai Parlament határozata a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az európai regionális és kevésbé használt nyelvekről a bővítés és kulturális sokféleség kontextusában*. Brüsszel: Európai Parlament.
- Európai Parlament (2009). *Az Európai Parlament határozata a többnyelvűségről: európai tőke és közös elkötelezettség*. Brüsszel: Európai Parlament.
- Eurydice (2009). *Integrating Immigrant Children into Schools in Europe*. (A migráns tanulók integrációja az európai iskolákba) Brüsszel: Eurydice/ Európai Bizottság.
- Eurydice/EuroStat (2008). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe*. (Az európai iskolai nyelvoktatás legfontosabb adatai) Brüsszel/ Luxembourg: Eurydice/EuroStat.
- Eurydice/EuroStat (2009). *Key Data on Education in Europe*. (Az európai oktatásra vonatkozó legfontosabb adatok.) Brüsszel: Eurydice/EuroStat.
- Extra, G. (2010). *Mapping linguistic diversity in multicultural contexts: Demolinguistic perspectives*. (Nyelvi sokféleség multikulturális kontextusban: demolinguisztikai szempontok.) In: J. Fishman and O. Garcia (eds.), *Handbook of Language and Ethnic Identity*, Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 107-122.
- Extra, G. és D. Gorter (eds.) (2008). *Multilingual Europe: Facts and Policies*. (Többnyelvű Európa: tények és politikák.) Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Extra, G. és Yağmur, K. (eds.) (2004). *Urban Multilingualism in Europe: Immigrant Minority Languages at Home and School*. (Városi többnyelvűség Európában: bevándorló kisebbségi nyelvek otthon és az iskolában.) Clevedon: Multilingual Matters.
- Extra, G. és K. Yağmur (2011). *Report on the Pilot Studies in Poland and Spain*. (Jelentés a Lengyelországban és Spanyolországban folytatott kísérleti tanulmányokról.) Berlin/ Brüsszel: British Council.
- Fishman, J. és O. Garcia (eds.) (2010). *Handbook of Language and Ethnic Identity. Disciplinary and Regional Perspectives*. (A nyelv és az etnikai identitás kézikönyve: tudományágak és régiók kilátásai.) Oxford/New York: Oxford University Press.
- Grin, F. (2003). *Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages*. (A nyelvpolitika értékelése és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája), Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Group of Intellectuals for Intercultural Dialogue (2008). *A Rewarding Challenge. How the Multiplicity of Languages Could Strengthen Europe*. (Értelmiségiek csoportja a kultúrák közötti párbeszédért: Egy hálás feladat: hogyan erősítheti a nyelvek sokfélesége Európát?) Brüsszel: Európai Közösségek.

Heller, M. (2007). Bilingualism as ideology and practice. (Kétnyelvűség mint ideológia és gyakorlat.) In: M. Heller (ed.), *Bilingualism: A Social Approach*. Basingstoke: Palgrave, 1-24.

A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport (2007). *Zárójelentés*. Brüsszel: Európai Közösségek.

Media Consulting Group (2007). *Study on dubbing and subtitling needs and practices in the European audiovisual industry*. (Médiakonzultációs Csoport: Tanulmány az európai audiovizuális ipar szinkronizálási és feliratozási szükségleteiről és gyakorlatairól.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Media Consulting Group (2011). *Study on the Use of Subtitling. The Potential of Subtitling to Encourage Language Learning and Improve the Mastery of Foreign Languages*. (Médiakonzultációs Csoport: Tanulmány a feliratozás használatáról. Hogyan járulhat hozzá a feliratozás a nyelvtanulás ösztönzéséhez és az idegennyelvtudás fejlesztéséhez?) Brüsszel: Európai Bizottság.

Nic Craith, M. (2003). *Facilitating or generating linguistic diversity. The European Charter for Regional or Minority Languages*. (A nyelvi sokféleség elősegítése és generálása. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája). Forrás: G. Hogan-Brun és S. Wolff (szerk.), *Minority Languages in Europe. Frameworks, Status, Prospects*, 56–72. Hampshire: Palgrave Macmillan.

OMC Group Languages for Jobs (2011). *Providing Multilingual Communication Skills for the Labour Market*. (Nyelvek a munka szolgálatában OMC csoport: Többnyelvű kommunikációs készségek biztosítása a munkaerőpiac számára.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Parlamenti Közgyűlés (1998). Ajánlás a nyelvi diverzifikációról. Strasbourg: Európa Tanács.

Parlamenti Közgyűlés (2001). Ajánlás a nyelvek európai évéről. Strasbourg: Európa Tanács.

Parlamenti Közgyűlés (2003). Ajánlás a jelnyelvek védelméről az Európa Tanács tagállamaiban. Strasbourg: Európa Tanács.

Parlamenti Közgyűlés (2006). Ajánlás az anyanyelv helyéről az iskolai oktatásban. Strasbourg: Európa Tanács.

Parlamenti Közgyűlés (2008). Ajánlás a felnőtt migránsok integrációjáról és az oktatásról. Strasbourg: Európa Tanács.

PIMLICO Projekt (2011). *Jelentés az európai kvv-knál alkalmazott nyelvi irányítási stratégiákról és legjobb gyakorlatokról*. Brüsszel: Európai Bizottság.

Poulain, M. (2008). European migration statistics: definitions, data and challenges. (Európai migrációs statisztikák: definíciók, adatok és kihívások.) In: M. Barni and G. Extra (eds.), *Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 43–66.

UNESCO (2003). *Recommendation Concerning the Promotion and Use of Multilingualism and Universal Access to Cyberspace*. (Ajánlás a többnyelvűség ösztönzéséről és használatáról, valamint a kibernetikai térhez való egyetemes hozzáférésről.) Párizs: UNESCO.

Reynolds, C. (2008). *Sheffield's Language Education Policies*. (Sheffield nyelvpolitikái) Városjelentés. Strasbourg/Sheffield: Európa Tanács/Sheffield Városi Önkormányzat.

Schermer, T. (2011). *Language Politics*. (Nyelvpolitikák). Forrás: B. Wolff, M. Steinbach és R. Pfau (szerk.), *Handbook of Sign Linguistics* (kiadás folyamatban).

Strubell, M., et al. (2007). *The diversity of language teaching in the European Union*. (Sokféleség a nyelvoktatásban az Európai Unión belül). Az Európai Bizottság részére készült zárójelentés, Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság. Brüsszel: Európai Bizottság.

Függelék

Fogalomtár

Az oktatás szintjeinek és típusainak meghatározása *Az oktatás egységes nemzetközi osztályozásának rendszerén (ISCÉ)* alapul. Az ISCÉ-t egy sor, kulcsfontosságú európai oktatási adatokat tartalmazó Eurydice dokumentum alkalmazza széleskörűen.

Tanterv

Egy iskolatípus teljes oktatási programja, amely mindegyik évfolyamra/osztályra vonatkozóan meghatározza, hogy mely tantárgyakat, heti hány órában és egy évben hány héten keresztül kell oktatni, illetve előírja az egyes tantárgyak teljesítéséhez szükséges tananyagot és követelményeket.

Idegen nyelvek

Az otthon nem tanult vagy nem használt, de az iskolában tanított nyelvek, továbbá a nem oktatási szektorok szélesebb körű kommunikációjában használt nyelvek.

Bevándorlók

Az Eurydice dokumentumokban és az EuroStat statisztikákban a bevándorlók a lakóhely szerinti ország *külföldön született* és/vagy *nem nemzeti* népcsoportjai. Az LRE projektben a bevándorlók lehetnek akár külföldön, akár belföldön születettek, lehetnek a lakóhely szerinti ország nemzeti vagy nem nemzeti népcsoportjai, attól függően, hogy az adott ország hogyan határozza meg az *állampolgárság* megszerzésének feltételeit.

Bevándorlók gyermekei

Azon gyerekek, akik a származási országuktól, illetve szülei vagy nagyszülei származási országától különböző országban járnak iskolába. A kifejezés számos, jogilag eltérő helyzetet foglal magában, beleértve a menekülteket, a menedékkjogot kérőket, a bevándorló munkások gyermekeit, a hosszú távú tartózkodási engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgárok gyermekeit, a harmadik országból származó, hosszú távú tartózkodási engedéllyel nem rendelkező munkások gyermekeit, az országban szabálytalanul tartózkodó gyermekeket, és a bevándorlók gyermekeit, akik nem feltétlenül látják hasznát a kifejezetten az oktatásra vonatkozó jogi rendelkezéseknek.

Bevándorlók által használt nyelvek

A bevándorlók és leszármazottaik által a lakóhely szerinti országban beszélt nyelvek, melyek meghatározatlan számú anyaországból származhatnak.

Pedagógus-továbbképzés

Ismétlő tanfolyamok tanítási gyakorlattal rendelkező tanárok számára a tanár szakterületén és/vagy a pedagógia/oktatás területén elért legújabb fejleményekről.

A középfokú oktatás alsó szintje

Az alapfokú oktatás alapvető programját folytató, bár tipikusan tantárgyközpontú oktatási szint. A szint vége rendszerint egybeesik a kötelező oktatás befejezésével. Az LRE projektben résztvevő országokban a középfokú oktatás alsó és/vagy felső szintjét életkori vagy iskolatípushoz kötődő különbségek alapján határozzák meg.

Anyanyelv

A kifejezést leggyakrabban az először elsajátított és még mindig értett nyelvre használják. Az anyanyelvre vonatkozó hagyományos kutatási kérdést Európa nagy ívű népeségkutatásai (beleértve a népszámlálást is) során egyre inkább az otthon használt nyelvre vonatkozó kérdés váltja fel, amely átláthatóbb fogalom az *adatközlők* számára, mint az „anyanyelv” kifejezés.

Többnyelvűség (multilingvizmus)

Egy adott – nagy vagy kicsi – földrajzi területen több jelenlevő „nyelvváltozat”, azaz egy társadalmi csoport beszédmódja, akár formálisan elismerik azt nyelvként, akár nem.

Nemzeti nyelv(ek)

Egy nemzetállam hivatalos nyelve(i).

Többnyelvűség (plurilingvizmus)

Az egyének által használt nyelvváltozatok készlete, beleértve az anyanyelvként vagy első nyelvként aposztrofált nyelvváltozatot, és minden egyéb nyelvet vagy nyelvváltozatot.

Iskola előtti oktatás

Az iskola előtti oktatás a szervezett oktatás kezdeti szakasza. Iskola- vagy oktatási központ-alapú, legalább három éves gyermekek számára kialakított oktatási szint.

Pedagógus-alapképzés/tanítási gyakorlat

Tanárképző tanfolyam a tanárnak készülő diákok számára, melyre értelemszerűen a tanítás megkezdése előtt kerül sor.

Alapfokú oktatás²

Ez a szint négy és hét éves kor között kezdődik, minden országban kötelező, és általában öt vagy hat évig tart.

Állami szakiskolai oktatás és szakképzés

Államilag támogatott, azaz nem magánfinanszírozású szakiskolai oktatás és szakképzés.

² Magyarországon az általános iskola kifejezést használjuk, amely 6-7 éves korban kezdődik és 8 évig tart. – a ford.

Állami általános egyetemi oktatás

Állami (nem magán-) egyetemeken folytatott oktatás, kivéve a műszaki és orvostudományi egyetemeket.

Regionális vagy kisebbségi nyelvek

Azon nyelvek, amelyeket valamely állam adott területén az állam olyan polgárai hagyományosan használnak, akik az állam fennmaradó népességénél számszerűen kisebb csoportot alkotnak, és amelyek különböznek ezen állam hivatalos nyelvétől/nyelveitől. A meghatározás az Európa Tanács által 1992-ben elfogadott *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáján* alapul.) Főszabály szerint ezeket a nyelveket olyan népcsoportok beszélik, amelyek az érintett területeken etnikai gyökerekkel rendelkeznek, vagy az adott régióban telepedtek le és élnek már nemzedékek óta. A kisebbségi/regionális nyelvek kaphatnak *hivatalos nyelvi* státuszt, de ez a státusz értelemszerűen azokra a területekre korlátozódik, ahol az adott nyelveket beszélik.

Romani/szinti

Ezekre a nyelvekre az LRE projektben *nem* „nem-területi” nyelvekként, hanem regionális/ kisebbségi nyelvekként utalunk.

Jelnyelvek

A jelnyelvek vizuális-manuális modalitással, valamint saját nyelvtannal és szókinccsel rendelkező nyelvek. Természetes nyelvei a siketen született embereknek. A jelnyelvek nem a beszélt nyelvekből származnak, és nem nemzetközi vagy egyetemes jellegűek. A világon több száz különböző jelnyelv létezik.

X nyelvű oktatás/X nyelv oktatása

Ebben a megfogalmazásban nem teszünk különbséget egy adott nyelven való oktatás (pl. angol nyelvű oktatás), és egy adott *nyelvnek* az oktatása (pl. angolnyelv-oktatás) között. Az első esetben az adott nyelv az oktatás eszközeként, a második esetben pedig tantárgyként szerepel.

A középfokú oktatás felső szintje

Ez a szint rendszerint a kötelező oktatás befejezésekor kezdődik, tipikusan 15 vagy 16 éves korban. Általában eleget kell tenni bizonyos felvételi követelményeknek (pl. a kötelező oktatás befejezése). Az oktatás gyakran tantárgyorientáltabb, mint a középfokú oktatás alsó szintjén. A középfokú oktatás felső szintjének időtartama tipikusan kettőtől öt évig terjed. Az LRE projektben résztvevő országokban a középfokú oktatás alsó és/ vagy felső szintjét életkori vagy iskolatípushoz kötődő különbségek alapján határozzák meg.

Szakiskolai oktatás és szakképzés

A szakiskolai oktatás és szakképzés az európai országokban a speciális gazdasági és társadalmi környezetben gyökerező, különböző nemzeti rendszerekhez igazodik. Része lehet akár a közép- vagy felsőfokú oktatásnak, akár a szakmai típusú felnőttoktatásnak is. Rendszerint egy sor szakmailag orientált képzést nyújtó szervezetet és képzési programot foglal magába viszonylag szabályozott keretek között. Kutatásunkban a szakiskolai oktatás és szakképzés *nem* tartalmazza az egyetemi oktatást, amellyel a 5B panel foglalkozik.

ORSZÁGJELENTÉS : MAGYARORSZÁG

Bartha Csilla

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Magyarország népessége 9.960.000 fő. ^[1] A 13 hivatalosan elismert nemzeti és etnikai kisebbség (az új terminológia szerint: nemzetiség) ^[2] a 2001-es népszámlálási adatok alapján az összlakosság 3, a legfrissebb becslések szerint ^[3] 8–10%-át teszi ki.

A legnagyobb kisebbség a cigányság, amely becslések szerint az ország népességének 6–10, a kisebbségi lakosságnak pedig 60%-át alkotja. A cigányok nemcsak hatalmi helyzetüket tekintve alulreprezentáltak, de társadalmi-gazdasági státuszuk is jelentősen alacsonyabb, mint a többi hazai kisebbségé.

A bevándorlás hazánkban is egyre jelentősebb: a más (nyugat-) európai országok bevándorlási adataihoz képest alacsony 206.909 fő a lakosság körülbelül 2%-át teszi ki. A legnagyobb bevándorló csoportokhoz tartozó személyek száma és aránya a következőképpen alakul: románok (76 878, 37%), németek (20 232, 9%), szerbek (16 301, 9%), ukránok (16 537, 9%), kínaiak (11 829, 6%) és szlovákok (3%). ^[4]

Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A nemzeti nyelvvel, az idegen nyelvekkel és az R/K nyelvekkel jogszabályok és/vagy nyelvpolitikai dokumentumok foglalkoznak. A magyar nyelv külföldi tanulását és tanítását gyermekek és/vagy a Magyarországról származó felnőttek számára Ausztriában (társ)finanszírozzák. Magyarország aláírta és ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját. A következő 8 R/K nyelvet ismerik el a Chartában: horvát, német, román, szerb, szlovák, szlovén, romani és beás. Ezek mindegyikére vonatkozóan van a Charta által támogatott oktatási előírás. A Chartában elismert nyelveken kívül a következő nyelveket támogatják hivatalos nemzeti dokumentumok: örmény, bolgár, görög, lengyel, ruszin és ukrán.

A nyelvi sokféleségre vonatkozó nemzeti szintű hivatalos adatgyűjtés Magyarországon időszakonként frissített népszámlálási adatok formájában történik. Az adatgyűjtés a nemzeti, a bevándorlók által használt és az R/K nyelvekre vonatkozik, az otthon beszélt nyelvre, az anyanyelvre és a nyelvtudásra (beszéli/érti-e az adott nyelvet, ill. tud-e írni/olvasni az adott nyelven) vonatkozó kérdések alapján.

2012. január 1. óta jelentősen megváltozott a nyelvi sokféleséget és többnyelvűséget meghatározó jogszabályi keret. Országjelentésünk mindazonáltal az LRE kérdőív kitöltése idején hatályos jog alapján készült.

A (korábbi) magyar alkotmány nem tartalmaz az állam hivatalos nyelvére vonatkozó kifejezett rendelkezést. A 68. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy "[a] Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és etnikai kisebbségeket. Biztosítja kollektív részvételüket a közéletben, saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát." ^[5]

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII törvény ^[6] 13 kisebbségi nyelvet ismert el: bolgár, cigány (romani és beás), görög, horvát, lengyel, német, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén és ukrán. Ezen kívül napjaink kisebbségi és idegennyelv-oktatását a többször módosított 1993. évi közoktatási törvény, a nemzeti alaptantervről és az érettségi vizsgákról szóló kormányrendeletek, valamint a 2005. évi felsőoktatási törvény szabályozzák.

Magyarország ratifikálta a két legjelentősebb európai tanácsi dokumentumot, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját (1992/1995/1998), valamint A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Európai Keretegyezményt (1995/1998). A III. rész rendelkezéseit az úgynevezett történelmi kisebbségek nyelveinek – horvát, német, román, szerb, szlovák és szlovén – vonatkozásában vállalta. A 2008. évi XLIII. törvény a cigány (romani és beás) nyelvekre is kiterjesztette a védelmet.

A magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvényt, amely a siket közösséget nyelvi kisebbségként határozza meg, Európa legkorszerűbb jelnyelvi törvényeként tartják számon. A törvény értelmében 2017. szeptember 1-jétől kötelező lesz a magyar jelnyelv oktatása a siket gyermekek számára fenntartott iskolákban, míg az integráló intézményekben akár egy siket gyermek szülőjének kérelmére is biztosítani kell.

A bevándorlást a következő jogszabályok szabályozzák: 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról, 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról, 2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról.

vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználatához, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználatához, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz." Az új alkotmány kifejezetten tiltja a nyelven és nemzeti származáson alapuló hátrányos megkülönböztetést.

^[6]A magyar terminológiai megkülönböztetés nemzeti és etnikai kisebbség között elsősorban azon alapul, hogy az adott kisebbségnek van-e anyaországa vagy sem. Mivel a cigányoknak nincs, ezért ők etnikai kisebbségnek minősülnek. A – 2012. január 1. óta hatályos – nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX törvény egységesen a „nemzetiség” kifejezést használja.

^[1] <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/nep/nep21111.pdf>

^[2] A siketek hivatalosan elismert nyelvi kisebbségnek számítanak.

^[3] Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: Sociolinguistica 24/2010. pp. 61-84, p. 74.

^[4] <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nemzvand/nemzvand09.pdf>

^[5]A 2011-es Alaptörvény a magyar nyelvet az állam hivatalos nyelveként ismeri el, és a magyar jelnyelvvvel együtt a magyar kultúra részeként védi. A XXIX. cikk értelmében „[a] Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad

R/K: regionális vagy kisebbségi nyelvek
INy: idegen nyelvek
B: bevándorlók által használt nyelvek
NNy: nemzeti nyelv

Nyelvek az óvodai nevelésben

	R/K nyelvek	Idegen nyelvek	Bevándorló nyelvek	Nemzeti nyelvi támogatás
<p>Célcsoportok</p> <p>R/K nyelvek: ● mindenki ● csak anyanyelvi beszélők ● nincs támogatás INy: ● mindenki ● korlátozott ● nincs támogatás B: ● mindenki ● csak anyanyelvi beszélők ● nincs támogatás NNy: ● mindenki ● csak a bevándorló gyerekek ● nincs támogatás</p>	●			
<p>Időtartam</p> <p>● ≥ 2 év ● 1 év ● <1 év</p>	●			
<p>Minimum csoportlétszám-követelmények</p> <p>● nincs ● 5-10 ● >10</p>	○			
<p>Napok/hét</p> <p>● >1 nap ● 0.5 -1 nap ● <0.5 nap</p>	●			
<p>Tanárképzés</p> <p>● Tantárgyspecifikus ● általános ● nincs</p>	●			
<p>Tanártovábbképzés</p> <p>● Tantárgyspecifikus ● általános ● nincs</p>	○			
<p>Elérhető állami támogatás</p> <p>● Teljes ● részleges ● nincs</p>	●			

Nyelvek az óvodai nevelésben:

R/K nyelvek	bolgár, horvát, német, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, romani, beás
Idegen nyelvek	-
Bevándorlók által használt nyelvek	-

Elvben bármelyik törvényben elismert kisebbség nyelvén Rendelkezésre álló az óvodai (és általános iskolai) nevelés, de a helyi önkormányzatok csak akkor kötelesek ezt biztosítani, ha legalább nyolc gyermek szülője kéri. Így a gyakorlatban óvodai nevelés (nemzetiségi óvodákban és speciális kétnyelvű intézményekben) a következő tíz kisebbségi nyelven folyik: bolgár, horvát, német, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, romani és beás. 927 óvoda folytat kisebbségi nevelést (az összes óvoda 21%-a). Több mint 40,000 gyermek (az óvodások 12.5%-a) jár kisebbségi óvodába, ebből 21,000-en cigány kisebbségi nevelésben vesznek részt, de csak 2.4%-uk (kb. 500 gyermek) kap romani/beás nyelvű nevelést.¹¹¹ A kisebbségi programok sokszor az idegennyelv-oktatás burkolt formájaként működnek (az oktatási rendszer minden szintjén): előfordul, hogy a gyermekeknek egyáltalán nincs kisebbségi háttere, de az óvodák/iskolák nagyobb költségvetési támogatásban részesülnek a kisebbségi oktatás címét használva. Különösen igaz ez a német nyelv esetében.

Habár az idegen nyelvű óvodai nevelés egyre népszerűbb a magánóvodákban, az állami intézményekben ez még nem általános gyakorlat. A bevándorlók által használt nyelveken nem biztosított az óvodai nevelés.

Nyelvek az alapfokú oktatásban

Szervezet

	R/K nyelvek	Idegen nyelvek	Bevándorló nyelvek
Tanterv ● egységes és kidolgozott ● általános ● nincsenek irányelvek			
Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás) ● széleskörű ● helyi ● nincs			
Célcsoportok R/K nyelvek: ● mindenki ● csak anyanyelvi beszélők ● nincs támogatás INy: ● mindenki ● korlátozott ● nincs támogatás B: ● mindenki ● csak anyanyelvi beszélők ● nincs támogatás			
A nyelvoktatás kezdete ● 1. osztálytól ● az iskolai oktatás közepétől ● az iskolai oktatás végén			
Tanrend ● tanórákon ● részben tanórákon ● tanórákon kívül			

¹¹¹ A többiek úgynevezett cigány kulturális kisebbségi nevelést kapnak, amely teljes egészében magyarul folyik. Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi óvodai nevelés helyzetéről. Budapest, 2011, pp. 23-42. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/205104474.pdf>

	R/K nyelvek	Idegen nyelvek	Bevándorló nyelvek
Minimum csoportlétszám-követelmények ● nincs ● 5-10 ● >10			
Nyelvi képességek figyelemmel kísérése ● nemzeti szinten egységesített ● iskola-alapú ● nincs			
Elérendő szint R/K nyelvek: ● Nemzeti vagy regionális normák ● iskolai normák ● nics meghatározva INy: ● KER szerint ● nemzeti vagy iskolai normák ● nincs meghatározva B: ● Nemzeti vagy regionális normák ● iskolai normák ● nics meghatározva			
Rendelkezésre álló állami támogatás ● Teljes ● részleges ● nincs			
	Nemzeti nyelv		
Tanterv ● egységes és kidolgozott ● általános ● nincsenek irányelvek			
Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása ● az osztályba kerülés előtt ● az osztályban ● nincs			
Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor ● mindenki ● csak a bevándorlók ● nincs			
Nyelvi képességek figyelemmel kísérése ● nemzeti szinten egységesített ● iskola-alapú ● nincs			

Oktatás

	R/K nyelvek	Idegen nyelvek	Bevándorló nyelvek
A tanárok képzettsége ☒ nyelvtanárok ☒ általános tanárok ☐ nincs képzettségi előírás			
Tanárképzés ☒ tantárgyspecifikus ☒ általános ☐ nincs			
Tanártovábbképzés ☒ tantárgyspecifikus ☒ általános ☐ nincs			
Mobilitás ☒ a képzésbe építve ☒ informális anyagi támogatás ☐ nincs ☐ nem alkalmazható			

	Nemzeti nyelv
A tanárok képzettsége ☒ nyelvtanárok ☒ általános tanárok ☐ nincs képzettségi előírás	
Tanárképzés ☒ Tantárgyspecifikus ☒ általános ☐ nincs	
Tanártovábbképzés ☒ Tantárgyspecifikus ☒ általános ☐ nincs	

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	bolgár, horvát, német, görög, lengyel, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, romani, beás
Idegen nyelvek	1 kötelező nyelv ezek közül: angol, francia, német, olasz, orosz
Bevándorlók által használt nyelvek	-

Az általános iskolák 26,5%-ában, 608 helyen folyik kisebbségi nyelvű oktatás. Több mint 100.000 gyermek (az általános iskolások 14%-a) vesz részt kisebbségi oktatásban. Lengyel, örmény és ukrán nyelven nem folyik kisebbségi oktatás, és a cigány gyermekek 92%-a egyáltalán nem tanul romani/beás nyelven.^[1] A tanulók több mint a fele német kisebbségi oktatásban vesz részt, mivel a szülők a német nyelv standard változatának nemzetközi piaci értékét a többi kisebbségi nyelvéhez képest sokkal nagyobbra értékelik.

Az alapfokú közoktatásban idegen nyelvként angolul, németül, franciául, olaszul és oroszul lehet tanulni. Egy idegen nyelv oktatása kötelező az általános iskola negyedik osztályától kezdve. A bevándorlók által beszélt nyelveken – egy budapesti kínai-magyar általános iskolát kivéve – nem folyik alapfokú oktatás.

^[1]Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztos, Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi általános iskolai nevelés-oktatás helyzetéről, Budapest, 2011, pp. 33-42. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/217986220.pdf>

Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	R/K nyelvek	Idegen nyelvek	Bevándorló nyelvek
Tanterv ● egységes és kidolgozott ● általános ● nincsenek irányelvek	●	●	
Oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvoktatás) ● széleskörű ● helyi ● nincs	●	●	
Célcsoportok R/K nyelvek: ● mindenki ● csak anyanyelvi beszélők ● nincs támogatás INy: ● mindenki ● korlátozott ● nincs támogatás B: ● all ● native speakers only ● no support	●	●	
Tanrend ● tanórákon ● részben tanórákon ● tanórákon kívül	●	●	
Minimum csoportlétszám-követelmények ● nincs ● 5-10 ● >10	●	●	
Nyelvi képességek figyelemmel kísérése ● nemzeti szinten egységesített ● iskola-alapú ● nincs	●	●	
Elérendő szint R/K nyelvek: ● Nemzeti vagy regionális normák ● iskolai normák ● nincs meghatározva INy: ● KER szerint ● nemzeti vagy iskolai normák ● nincs meghatározva B: ● Nemzeti vagy regionális normák ● iskolai normák ● nincs meghatározva	●	●	
Rendelkezésre álló állami támogatás ● Teljes ● részleges ● nincs	●	●	

	Nemzeti nyelv
Tanterv <ul style="list-style-type: none"> ● egységes és kidolgozott ● általános ● nincsenek irányelvek 	
Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása <ul style="list-style-type: none"> ● az osztályba kerülés előtt ● az osztályban ● nincs 	
Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor <ul style="list-style-type: none"> ● mindenki ● csak a bevándorlók ● nincs 	
Nyelvi képességek figyelemmel kísérése <ul style="list-style-type: none"> ● nemzeti szinten egységesített ● iskola-alapú ● nincs 	

Oktatás

	R/K nyelvek	Idegen nyelvek	Bevándorló nyelvek
A tanárok képzettsége <ul style="list-style-type: none"> ● Nyelvtanárok ● általánosan képzett tanárok ● nincs képzettségi előírás 			
Tanárképzés <ul style="list-style-type: none"> ● Tantárgspecifikus ● általános ● nincs 			
Tanártovábbképzés <ul style="list-style-type: none"> ● Tantárgspecifikus ● általános ● nincs 			
Mobilitás <ul style="list-style-type: none"> ● a képzésbe építve ● informális anyagi támogatás ● nincs ⊖ nem alkalmazható 			
Előírt nyelvtudás szintje <ul style="list-style-type: none"> ● KER szerint ● nemzeti vagy iskolai normák ● nincs meghatározva ⊖ nem alkalmazható 			

	Nemzeti nyelv
A tanárok képzettsége <ul style="list-style-type: none"> ☒ nyelvtanárok ☐ általánosan képzett tanárok ☐ nincs képzettségi előírás 	
Tanárképzés <ul style="list-style-type: none"> ☒ Tantárgyspecifikus ☐ általános ☐ nincs 	
Tanártovábbképzés <ul style="list-style-type: none"> ☒ Tantárgyspecifikus ☐ általános ☐ nincs 	
Nem anyanyelvi beszélők számára előírt nyelvtudás szintje <ul style="list-style-type: none"> ☒ KER szerint ☐ nemzeti vagy iskolai normák ☐ nincs meghatározva 	

Nyelvek a középfokú oktatásban:

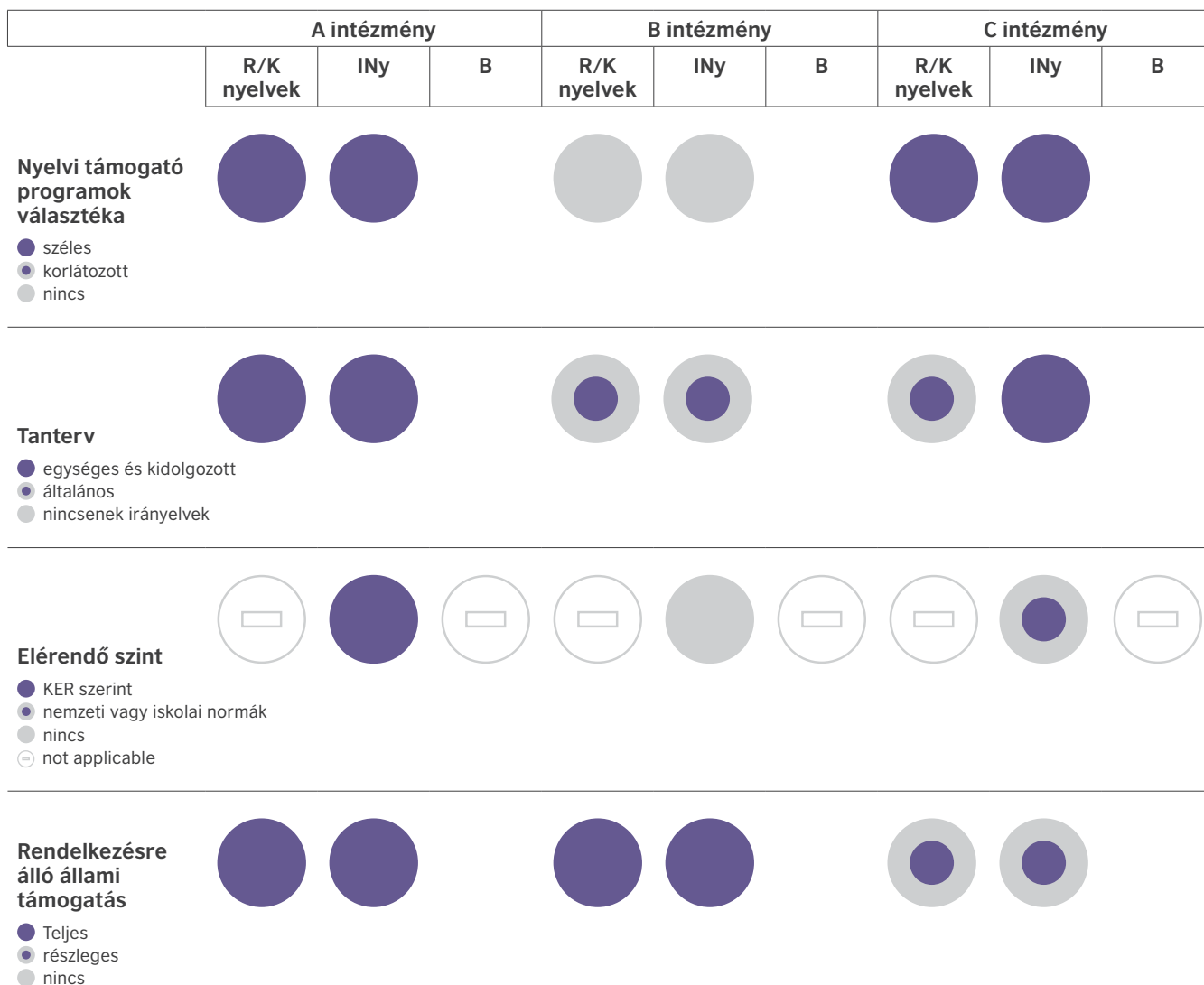
R/K nyelvek	Jogilag mind a 13 hivatalosan elismert R/K nyelv; a tényleges helyzetről nincs adat.
Idegen nyelvek	1 vagy 2 kötelező ezek közül: angol, német, francia, olasz, orosz, spanyol, latin Választható: kínai, japán (intézményfüggő)
Bevandorlók által használt nyelvek	-

A tanulók – elvileg – szabadon dönthetik el, mely idegen nyelvet kívánják elsajátítani. A gyakorlatban a következő idegen nyelvek érhetők el a középfokú oktatás alsóbb osztályaiban: angol, német, francia, spanyol, olasz és orosz. A felsőbb osztályokban egyéb nyelveket is kínálnak (pl. beást, romanit, kínait stb.). Ennek ellenére Magyarország még mindig igen rosszul áll a csak egy idegen nyelvet tanulók számát tekintve (57, 2%; uniós átlag: 33, 4%)¹¹⁾

¹¹⁾ Eurostat (2009): European day of languages. Eurostat News Release, Stat 09/137. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/09/137&type=HTML>

Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

Nemzeti nyelvi támogatás	A intézmény	B intézmény	C intézmény
Nyelvi programok választéka ● széleskörű ● korlátozott ● nincs meghatározva	●		○
Célcsoportok ● Mindenki ● korlátozott ● senki	○		●
Tanterv ● egységes és kidolgozott ● általános ● nincsenek irányelvek	●		●

Nemzeti nyelvi támogatás	A intézmény	B intézmény	C intézmény
Munkához kapcsolódó készségek ● van ● nincs			
Általános fejlesztés ● van ● nincs			
Rendelkezésre álló állami támogatás ● Teljes ● részleges ● nincs			
Szakmai gyakorlat vállalatoknál ● képzésbe építve ● választható ● nincs			
Európai uniós eszközök/ jogszabályok használata ● van ● nincs			

Választható nyelvek 3 magyar szakképzési intézményben:

R/K nyelvek	német
Idegen nyelvek	angol
Bevándorlók nyelvei	-

Felsőoktatás (három intézményben)

	A intézmény	B intézmény	C intézmény
Az oktatás nyelve(i) ● bármely ● nemzeti és idegen ● csak nemzeti			
A honlapok nyelvei ● nemzeti, idegen és R/K ● nemzeti és idegen ● csak nemzeti			
A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai ● mindenki ● korlátozott ● senki			

	A intézmény	B intézmény	C intézmény
Az idegennyelv-oktatásban elérendő szint ● KER szerint ● nemzeti vagy intézményi alapú ● nincs			
Külföldi diákok toborzása ● Nemzetközi és bevándorló ● csak nemzetközi ● csak a nemzeti nyelv anyanyelvi beszélői			
Nyelvtanulók mobilitása ● Kötelező ● választható ● nincs			
Nem nyelvtanuló diákok mobilitása ● Kötelező ● választható ● nincs			

Választható nyelvek 3 magyarországi felsőoktatási intézményben:

angol, francia, német, magyar mint második nyelv, spanyol, romani, beás, horvát, olasz, latin, orosz, lengyel, portugál

A nemzeti és kisebbségi nyelvek oktatása nem játszik fontos szerepet a szakképzésben és a felsőoktatásban.

A Nyelvekben Gazdag Európa projekt által vizsgált egyetemek mindegyike kínál idegen nyelvű kurzusokat (főleg angol, német és francia nyelven). Egyes egyetemek a teljes (költségtérítéssel) képzést idegen nyelven biztosítják, így próbálván magukhoz csalogatni a külföldi diákokat.

Nemzetiségi tanárképzés hat felsőoktatási intézményben folyik. Az örmény és a ruszin tanárképzés teljesen hiányzik a palettáról. Nemzetiségi tanítóképzést hat felsőoktatási intézmény folytat horvát, német, szerb, szlovák, román, romani/beás, nyelven. Hét intézmény biztosít nemzetiségi óvodapedagógus-képzést horvát, német, romani/beás, szerb, szlovák, szlovén és román nyelven. A kisebbségi felsőoktatást annyira kevesen választják, hogy az – talán a német nyelvet leszámítva – már veszélyezteti a kisebbségi közoktatás működésének folyamatosságát is.^[1]

^[1]Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztos, Jelentés a nemzetiségi felsőoktatás helyzetéről, Budapest, 2011, pp. 4-7. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/223936615.pdf>

Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

	Budapest	Pécs	Debrecen
Nyelvek száma a rádióban <ul style="list-style-type: none"> ● >4 ● 3-4 ● 1-2 ● csak nemzeti nyelv 			
Nyelvek száma a televízióban <ul style="list-style-type: none"> ● >4 ● 3-4 ● 1-2 ● csak nemzeti nyelv 			
Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok <ul style="list-style-type: none"> ● Feliratos ● szinkronizált 			
Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban <ul style="list-style-type: none"> ● Feliratos ● szinkronizált 			
R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül <ul style="list-style-type: none"> ● Mindig ● rendszeresen ● időnként ● soha 			
Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok <ul style="list-style-type: none"> ● Mindig ● rendszeresen ● időnként ● soha 			

Választható nyelvek a magyarországi audiovizuális médiában 3 városban:

Rádió	horvát, német, szlovák, örmény, bolgár, görög, lengyel, roman, szerb, szlovén
Televízió	horvát, német, roman, szerb, szlovák, szlovén
Napilapok	német, angol, orosz, francia, olasz

A magyarországi tömegtájékoztatást a nemzeti nyelv uralja, de a közszolgálati rádió és televízió sugároz kisebbségi nyelvű programokat is, néhány rádióállomás pedig teljes egészében kisebbségi nyelven működik (pl. MR4, Radio C). A nem magyar nyelvű tévéműsorokat általában szinkronizálják. A fontosabb műsorokat jelnyelvi tolmácsolással közvetítik. A magyar jelnyelvi törvény értelmében a közszolgálati, illetve az országos televíziós műsorszolgáltató köteles biztosítani, hogy valamennyi közérdekű közlemény és hírműsorszám, filmalkotás és közszolgálati műsorszám 2010-től egy bizonyos rögzített (emelkedő) óraszámban, 2015-től pedig teljes egészében magyar felirattal vagy jelnyelvi tolmácsolással is rendelkezésre álló legyen.

Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

	Budapest	Pécs	Debrecen
<p>● >4 nyelv ● 3–4 nyelv ● 1–2 nyelv ● csak nemzeti nyelven ●●● Széles körben használt ●●● időnként használt ●●● nem használt</p>			
Városi önkormányzati szolgáltatások			
Honlap			
Éves önkormányzati beszámolók			
Külső vagy belső fordítók és tolmácsok			
Az munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák			
A nyelvi készségek fejlesztésére vonatkozó terv vagy rendszer			
Különbféle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében			
Az munkatársak részére biztosított nyelvi képzések			

	Budapest	Pécs	Debrecen
Az munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása			
Jutalmazási vagy előléptetési rendszer a más nyelven kommunikálni képes munkatársak részére			

Szóbeli kommunikációs lehetőségek

	Budapest	Pécs	Debrecen
Politikai viták és döntéshozatali eljárások városi önkormányzati szinten			
Oktatási szolgáltatások			
Életmentő szolgáltatások			
Egészségügyi szolgáltatások			
Szociális szolgáltatások			
Jogi szolgáltatások			
Közlekedési szolgáltatások			

	Budapest	Pécs	Debrecen
Bevándorlási és integrációs szolgáltatások			
Turizmus			
Színházi programok			

Írásbeli kommunikációs lehetőségek

	Budapest	Pécs	Debrecen
● >4 nyelv ● 3-4 nyelv ● 1-2 nyelv ● nemzeti nyelvek			
Politikai viták és döntéshozatali eljárások városi önkormányzati szinten			
Oktatási szolgáltatások			
Életmentő szolgáltatások			
Egészségügyi szolgáltatások			
Szociális szolgáltatások			
Jogi szolgáltatások			

	Budapest	Pécs	Debrecen
Közlekedési szolgáltatások			
Bevándorlási és integrációs szolgáltatások			
Turizmus			
Színházi programok			

Közfoglaltatásokban és közfzférában választható nyelvek 3 magyarországi városban (N ≥ 2):

angol, német, horvát, francia, olasz, román, orosz, arab, romani, szlovák

A három vizsgált magyar város közfzfogatását mérsékelt többnyelvűségi profillal lehet jellemezni. A városok biztosítanak bizonyos szolgáltatásokat idegen és alkalmanként kisebbségi nyelveken szóbeli és/vagy írásbeli formában, ám intézményesített nyelvi stratégiáik nincsenek. Tolmácsokat foglalkoztatnak, de nem teljes állásban. Nyelvi repertoárjukat a magyar után az angol és kisebb mértékben a német uralja. Azon városokban, ahol jelentős kisebbségi közösségek élnek, az ő nyelveik is megjelen(het)nek a közfzfoglaltatásokban.

Nyelvek az üzleti életben (21 vállalat)

Általános nyelvi stratégiák	Széleskörűen gyakorolt	Alkalmanként gyakorolt	Nem gyakorolt
Nyelvi stratégia	3	5	13
A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken.	5	15	1
Nemzetközi mobilitás	11	6	4
Külső fordítók/tolmácsok használata	6	4	11
Az munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	0	1	20
Nyelvoktatási hálózatok használata	3	2	16
EU programok/támogatás igénybevétele	1	0	20
EU programok/támogatás ismerete	0	7	14

INy: Idegen nyelv

R/K: regionális/kisebbségi nyelvek

B: bevándorlók által használt nyelvek

Belső nyelvi stratégiák	Széleskörűen gyakorolt			Alkalmanként gyakorolt			Nem gyakorolt		
	nemzeti nyelv	üzleti angol	INy – R/K – B	nemzeti nyelv	üzleti angol	INy – R/K – B	nemzeti nyelv	üzleti angol	INy – R/K – B
Nyelvi partnerségek az oktatási szektorral	2	2	1	2	2	1	17	17	19
Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/ előléptetési rendszerek	0	0	0	6	8	4	15	13	17
Nyelvi képzés	2	3	1	3	9	0	16	9	20
KER használata	1	3	0	1	0	0	19	18	21
Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	18	12	1	0	3	3	3	6	17
Szoftverek és honlap nyelvei	17	11	1	1	5	1	3	5	19
Külső nyelvi stratégiák									
Éves/üzleti jelentések nyelvei	17	9	1	0	3	2	4	9	16
Marketingcélra használt nyelvek	16	6	1	1	6	3	4	9	15
Márkajelzés nyelvei	16	14	1	2	5	5	3	2	14
Honlap nyelvei	18	13	5	0	1	0	3	7	14

Az angolon kívül használt nyelvek Magyarországon 21 vállalatnál (N ≥ 2):

német, orosz, szlovák, dán, cseh, horvát, francia, spanyol

A Nyelvekben Gazdag Európa projekt által vizsgált vállalkozásokat alacsony nyelvi profil jellemzi. Egyharmaduknak van valamiféle nyelvi politikája, de a munkatársak nyelvi képzésére nem fordítanak túl sok pénzt. A dolgozók nyelvi készségeiket legtöbbször az alkalmazás előtt, annak feltételeként szerzik. A vállalatok mintegy fele biztosít üzleti angol tanfolyamot az alkalmazottaik számára, de csak nagyon kis részük támogatja a nem anyanyelvi beszélők magyartanulását. A nemzeti nyelv után az angolt, majd a franciát és a németet használják leggyakrabban.

Legfontosabb megállapítások

Magyarország a köztudatban egynyelvű országgént jelenik meg, pedig a valóság más képet mutat. Lehetetlen egységes választ adni arra a kérdésre, hogy Magyarországon elismerik-e a többnyelvűséget az oktatásban és a társadalomban, mivel éppen a többnyelvűség tekintetében több jellegzetes oktatási forma létezik Magyarországon, és mind az egyes iskolatípusok, mind az azonos típusú intézmények között nagyok az eltérések az oktatás hatékonysága terén. A kisebbségek három fő és két kiegészítő oktatási program közül választhatnak: a három fő típus az anyanyelvi, a kétnyelvű és a nyelvoktató (dominánsan magyar nyelven történő, a kisebbségi nyelvet tantárgyként oktató) oktatás, a két kiegészítő típus a cigány kulturális kisebbségi nevelés és oktatás, valamint a kiegészítő kisebbségi oktatás.

Az idegennyelv-oktatásra és kétnyelvű oktatásra specializálódott iskolákban igen magas szinten folyik az idegen és kisebbségi nyelvek oktatása, míg az általános oktatási rendszert e tekintetben alacsonyabb színvonal jellemzi.

A magyarországi cigány és siket közösség sok közös vonással jellemezhető. Amellett, hogy mind a romani és a beás, mind a jelnyelv „nyelviségének” elismerése hosszú időn keresztül bizonytalan volt, jellemző rájuk a társadalmi kirekesztettség valamilyen foka, amely az alacsony foglalkoztatottság, a rossz szociális helyzet, a szegényes munkapiaci lehetőségek és a mélyszegénység velejárója. Mindezek a körülmények szorosan kapcsolódnak a cigány és a siket fiatalok jelentős részének alacsony képzettségi szintjéhez és a közoktatásból való magas lemorzsolódási arányához.

A bevándorló nyelvek hiánya az oktatásban, az üzleti életben és a közszférában elsősorban a bevándorlók viszonylag alacsony számából fakad. Többségük a szomszédos országokból érkező, magyar anyanyelvű, magyar nemzetiségű migráns. A közoktatásban tanuló külföldiek száma is igen alacsony.^[1]

Noha a kisebbségi nyelvek támogatásának és az idegennyelv-oktatásnak jól kiépített jogszabályi háttere van Magyarországon, sok teendő van még a többnyelvűség gyakorlati megvalósítása terén.^[2] A 2006-ban végzett 243. számú speciális Eurobarométer felmérés szerint a lakosságnak csupán 42%-a képes legalább egy idegen nyelven lefolytatni egy beszélgetést, míg ez az arány az EU-ban 56%.^[3]

Ígéretes kezdeményezések

A magyar jelnyelv, valamint a romani és beás nyelvek vonatkozásában is sok ígéretes kezdeményezést és fejleményt találunk Magyarországon. Ide tartozik a jelnyelvi törvény alkalmazása, az Eötvös Loránd Tudományegyetem két új programja (magyar jelnyelv BA és Az angol minden idegen nyelv tanítása siket nyelvtanulóknak); a nyírteleki Kedves Ház, az ózdi “Pedellus” program, a sajkóközi Dr. Ámbédkar Iskola projekt, valamint a pécsi Gandhi Közalapítványi Gimnázium.^[4] Az idegennyelv-oktatás területén feltétlenül meg kell említeni a Világ–Nyelv Projektet, amely 2003 és 2007 között működött számos alprogram formájában.^[5]

A nyelvi asszimiláció ugyanakkor felgyorsult a kisebbségi közösségekben, miközben egyre kedvezőbb a többnyelvű készségek iránti hozzáállás, és a fiatal generációk a különféle idegen nyelvek tanulásában motiváltak. Az orosz nyelvnek is egyre nő a piaci értéke, ami bizonyítja, hogy Magyarország sikeresen leküzdötte az idegennyelv-oktatás múltbéli gyakorlati iránti ideológiai előítéleteket.

[1] Illés Katalin – Medgyesi Anna (2009): Migráns gyermekek oktatása. Menedék – Migránsokat Segítő egyesület. Az Európai Unió Európai Integráció Alapjának támogatásával megvalósuló program kiadványa. http://www.menedek.hu/files/20090831konyv_belso.pdf

[2] Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: Sociolinguistica 24/2010. pp. 61-84. at p. 68.

[3] European Commission (2006): Europeans and their languages 2005. ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf

[4] Bartha Csilla – Hámori Ágnes (2011): Cigány közösségek, nyelvi sokszínűség és az oktatás nyelvi kihívásai – magyarországi helyzetkép. In: Európai Tükör, XI. évfolyam, 3. szám, pp. 107-131. ² http://www.kormany.hu/download/7/1b/20000/europai_tukor_2011_03.pdf

[5] Fischer Márta – Öveges Enikő (2008): A Világ–Nyelv pályázati csomag háttere és megvalósítása (2003-2006). Áttekintő tanulmány. http://www.okm.gov.hu/letolt/vilagnyelv/vny_fischer_oveges_090115.pdf

A Nyelvekben Gazdag Európa projekten egy 30 partnerből álló konzorcium működött közre

Támogatta:

A projekt kiadója:

www.language-rich.eu

© British Council 2012 Brand and Design/C403

A British Council nemzetközi kapcsolati lehetőségeket teremt az Egyesült Királyság és más országok között, kölcsönös bizalomépítés útján.

Az alapítvány bejegyzési száma: 209131 (Anglia és Wales) SC037733 (Skócia)